T. C.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

HURŞİT AHMET PAŞA'NIN DEVLET HAYATI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Süleyman UYGUN

Enstitü Anabilim Dalı : Tarih

Enstitü Bilim Dalı : Yakınçağ Tarihi

Tez Danışmanı : Yrd. Doc. Dr. Turgut Subaşı

HAZİRAN – 2009

T. C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

HURŞİT AHMET PAŞA'NIN DEVLET HAYATI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Süleyman UYGUN

Enstitü Anabilim Dalı : Tarih
Enstitü Bilim Dalı : Yakınçağ Tarihi

Bu tez 19/06/2009 tarihinde asağıdaki juri tarafından Oybirliği ile kabul edilmistir.

Yrd. Doc. Dr. Turgut Subaşı	Prof. Dr. Azmi Özcan	Yrd. Doc. Dr. Abdullah Taşkesen
Jüri Başkanı	**Jüri Üyesi**	**Jüri Üyesi**
□Kabul	□Kabul	□Kabul
□Red	□Red	□Red
□Düzeltme	□Düzeltme	□Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Süleyman UYGUN
19/06/2009

ÖNSÖZ

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Hurşit Ahmet Paşa'nın devlet hizmetine girmesi ve Mısır Valiliği incelendi. İkinci bölümde Hurşit Ahmet Paşa'nın Rumelide'ye geçişi, Sırp İsyanı ile mücadelesi, sadrazamlığa atanması, Anadolu Valiliği ve Diyarbakır ve Halep İsyanlarıyla mücadelesi üzerinde duruldu. Üçüncü bölümde ise Rumeli Valisi Tepedelenli Ali Paşa ve Mora İsyanı'na karşı mücadelesini anlatmaya calıştık. Bu çalışmamızı yaparken faydalandığımız başlıca kaynaklar Osmanlı Arşiv belgeleri ve dönemin Vekayinüvisleridir. Çalışmamızda dönemin vekayinüvis tarihçilerinin yazdıkları ile arşiv belgelerini karşılaştırarak nesnel bilgiler vermeye önem gösterdik. Bununla birlikte Çalışmamıza faydalı olabilecek kitap ve makâle tarzı eserlerden yararlanmaya çalıştık.

Çalışmamızın her aşamasında yakın ilgi ve desteğini gördüğüm sayın değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Turgut Subaşı'ya, derin arşiv bilgilerinden istifade ettiğim ve araştırma konusu belirlememde bana yardımcı olan saygıdeğer hocam Prof. Dr. Atilla Çetin'e, engin bilgilerinden faydalandığım, mütevaziliğiyle bana yol gösteren sayın hocam Prof. Dr. Azmi Özcan'a ve Yurtdışında bulunduğum sırada bana danışmanlık yapan sayın Prof. Dr. Didier Francfort'a ve bunun yanında benden hiçbir yardımı ve desteği esirgemeyen sevgili aileme ve saygı değer arkadaşlarım Melih Barçın, Fatih Tuncay, Onur Üstüncan, Barbara Lefort, Faruk Süleymanoğlu, Maksut Sezen, İsmail Tunç ve Nesrin Kader'e ve son olarak da Araştırmalarım esnasında her türlü kolaylığı sağlayan Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İslam Stratejiler Araştırma Merkezi Kütüphanesi ve Mimar Sinan Üniversitesi Merkez Kütüphanesi personeline teşekkürü borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR

A.g.e.	**: Adı geçen eser**
A.g.m.	**: Adı geçen makale**
A.Ü.D.T.C.F.	**: Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi**
C. AS.	**: Cevdet Askeriye**
C. DH	**: Cevdet Dâhiliye**
H. H. No:	**: Hatt-ı Humayun Numarası**

M.	**: Muharrem**	م	مرحم
S.	**: Safer**	ص	رفص
R.	**: Rebiülevvel**	ر	برلولاعي
Ra.	**: Rebiülâhir**	ار	رخلآاعيبر
C.	**: Cemeziyelevvel**	ج	لاولاجماد
Ca.	**: Cemazielâhire**	اج	جمادلآخره
B.	**: Recep**	ب	بجر
Ş.	**: Şaban**	ش	نابعش
N.	**: Ramazan**	ن	ناضمر
L.	**: Şevval**	ل	لاوش
Za.	**: Zilka’de**	اذ	هدعقلاىذ
Z.	**: Zilhicce**	ذ	هجحلاىذ

SAÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisams Tez Özeti

Tezin Başlığı : Hurşit Ahmet Paşa'nın Devlet Hayatı	
Tezin Yazarı : Süleyman Uygun	**Danışman :** Yrd. Doç. Dr. Turgut Subaşı
Kabul Tarihi : 19 Haziran 2009	**Sayfa Sayısı :** 165
Anabilimdalı : Tarih	**Bilimdalı :** Yakınçağ Tarihi

Aslen Gürcü biri olan Hurşit Ahmet Paşa, (? – 1822) bir Tatar'ın kölesi iken Rumeli Valisi Selim Sırrı Paşa tarafından satın alınıp yetiştirilmiştir. Azat olduktan sonra devlet ricalinden Rasih Efendi'ye sonra da Reisülküttab Raşit Efendiye ve nihayet Kaptan-ı Derya Küçük Hüseyin Paşa'ya intisap etti. Bundan sonra ilk memuriyeti Niş Muhafızlığı'na 2 Haziran 1799'da tayin edildi. Daha sonra buradan Mısır'a geçerek Mısır savaşlarında bulundu. 9 Mayıs 1802 tarihinde kendisine Mirmiranlık rütbesi verilerek İskenderiye Muhafızlığı'na tayin edildi. Hurşit Ahmet Paşa daha sonra Mehmet Ali Paşa tarafından Mısır'a davet edildi. Buradan Mısır'a geçen Hurşit Ahmet Paşa 18 Mart 1804'te Mısır Kaymakamlığına atandı. Martın sonlarına doğru da Mısır Valiliği'ne geçti. Hurşit Ahmet Paşa, Mısır Valiliğinden kısa bir süre sonra Mehmet Ali Paşa ile arası açıldı ve Mehmet Ali Paşa entrikalarıyla 16 Ağustos 1805'te Mısır Valiliği'nden azledildi. Mısır Valiliği'nden azledilen Hurşit Ahmet Paşa, 28 Aralık 1806'da Niş Muhafızlığı'na sonra da Mora Valiliği'ne atandı. Daha sonra Rumeli Valiliği'ne atandı ve Sırp İsyanı'nı bastırmakla görevlendirildi.

Sırp İsyanı'nı ile başarılı bir şekilde mücadele eden Hurşit Ahmet Paşa, 5 Eylül 1812'de sadrazamlığa taltif edildi. Hurşit Ahmet Paşa, sadrazam olduktan kısa bir süre sonra Sırp İsyanı'nı başarılı bir şekilde bastırdı. Sadrazamlık yaptığı sırada sarayda en güçlü konumda bulunan Halet Efendi ile arası açıldı. Bunun üzerine Halet Efendi ulema ve yeniçerileri ayaklandırarak Hurşit Ahmet Paşa'yı 30 Mart 1815'te sadrazamlıktan azlettirdi. Tekfurdağı'nda bir süre sürgünde kalan Hurşit Ahmet Paşa buradan Bosna Valiliği'ne ve bundan kısa bir süre sonra da 13 Agustos 1816'da Anadolu Valiliği'ne atandı. Burada görev yaptığı süre zarfında Diyarbakır, Halep isyanları ile uğraştı ve bu isyanları da kısa bir süre sonra bastırdı.

Hurşit Ahmet Paşa, Diyarbakır ve Halep İsyanlarını bastırdıktan kısa bir süre sonra Bâb-ı Ali'ye karşı isyan eden Rumeli Valisi Tepedelenli Ali Paşa'yı ortadan kaldırmak üzere 19 Temmuz 1822'de Rumeli Valiliği'ne geçerek Tepedelenli Ali Paşa üzerine Serasker tayin edildi. Hurşit Ahmet Paşa, Tepedelenli ile uğraşırken; Tepedelenli, Mora'daki Rumları İsyana teşvik etti. Tepedelenli'yi ortadan kaldıran Hurşit Ahmet Paşa, Mora İsyanı ile Mücadele ettiği bir sırada 19 Kasım 1822'de yetmiş beş seksen yaşlarında bulunduğu bir sırada vefat etti.

Anahtar Kelimeler: Hurşit Ahmet Paşa, Mehmet Ali Paşa, Tepedelenli Ali Paşa, Sırp İsyanı, Diyarbakır ve Halep İsyanları, Mora isyanı

Sakarya University Insitute of Social Sciences Abstract of Master's Thesis

Title of the Thesis : Hurşit Ahmet Paşa'nın Devlet Hayatı			
Author	**:** Süleyman Uygun	**Supervisor**	**:** Yrd. Doç. Dr. Turgut Subaşı
Date	**:** 19 Haziran 2009	**Nu. of pages**	**:** 165
Department	**:** Tarih	**Subfield**	**:** Yakınçağ Tarihi

Originally one of the Georgian Hurşit Ahmet Paşa, (? – 1822) while he was a Tatar's slavery purchased by the governer of Rumeli Selim Sırrı Paşa and has been educated by him. After liberation, he latched on to in order of Rasih Efendi, Reisülküttab Raşit Efendi and finally Kaptan-ı Derya Küçük Hüseyin Paşa those who were the ministers and top officials. After that, the first official duty of the Niş Muhafızlığı at 2 June 1799 he was appointed. Then, he went to Egypt and fought in Egypt Wars. On 9 May 1802 by giving him Mirmiranlık rank and he was appointed to the İskenderiye Muhafızlığı. Then, Hurşit Ahmed Paşa was invited to Egypt by Mehmet Ali Pasha. After he went to Egypt from İskenderiye, he was appointed to Egypt Governorship at 18 March 1804. Towards the end of March also he was appointed to Egypt Governorate. After a little while, Hurşit Ahmet Pasha fell out with Mehmet Ali Paşa and was dismissed from Egypt Governoate by Mehmet Ali Paşa at 16 August 1805. Hurşid Ahmet Paşa was appointed to Niş Muhafızlığı at 28 December 1806, after that he became the governor of Mora. Later, he was appointed to the Rumeli Governor and charged with quash the Serb rebellion.

On September 5th, 1812 Hurşit Ahmet Paşa, who struggled with the Serb Rebellion was rewarded with grand vizierate. Soon after Hurşit Ahmet Paşa, had beenthe grand vizier, the Serb rebellion was suppressed successfully. During his grand vizierate, the disagreement openet up between the most powerful position in the palace Halet Efendi and Hurşit Ahmet Paşa. So on March 30th, 1815 Halet Efendi making the Ulema and Janissary revolt dismissed Hurşit Ahmet Paşa from grand vizirate. On Tekfur mountain, remaining in exile for a while Hurşit Ahmet Paşa was appointed to the Governor of Bosnia and that shortly after he was appointed to the Governor of Anatolia. As long as he worked here, he struggled with Diyarbakir, Aleppo rebellions and suppressed the rebellions in a short period of time. Shortly after that Hurşit Ahmet Paşa, suppressed Diyarbakir and Aleppo rebellions, Hurşit Ahmet Paşa being passed over the governor of the Rumelia was appointed to the minister of the war in order to eliminate Tepedelenli Ali Pasha, the governor of Rumelia who revolted against Bâb-ı Ali on July 19th, 1822. While Hurşit Ahmet Paşa was struggling with Tepedelenli, Tepedelenli encouraged to revolt the Greek in Mora. Hurşit Ahmet Pasha who eleminated Tepedelenli Ali Pasha died at 19 November 2009 while he was fighting against Mora Rebellion. He was about 75-80 years old.

Keywords: Hurşit Ahmet Paşa, Mehmet Ali Pasha, Tepedelen Ali Pasha, the Serb rebellion, Diyarbakır and Aleppo Rebellions, Mora rebellion

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nin kendine özgü olan ve iyi işleyen toplumsal ve ekonomik düzeninin bir takım iç ve dış sebeplerden dolayı bozulmaya ve çürümeye başlaması 18. yy. den itibaren ıslahat hareketlerinin artmasına yol açmıştır. Osmanlı Devleti'nin Avusturya ve müttefikleri tarafından yenilgiye uğratılmaları ve bunun sonucunda imzalanan Karlofça ve Pasarofça anlaşmaları devletin var olan sistemiyle daha fazla yaşayamayacağını gösteren belgeler durumundaydı. Bunun yanında Petro idaresindeki Rusya'nın modernleşme programı da yenilikleri destekleyen Osmanlı devlet adamlarının ilgilerini çekti.

Ancak Osmanlı Devleti'nin gerileme döneminde yaşanan askeri ve siyasi mağlubiyetler ve iktisadi krizler son dönemlere kadar, Osmanlı reformcularının sadece askeri reformlarla ilgilenmelerine sebep olmuş ve bu durum onların toplumun diğer alanlarıyla ilgili reform yapma düşüncesi geliştirmelerine engel olmuştur. Böylelikle ilk Batılılaşma teşebbüsleri genel olarak askeri alanda başlamış fakat daha sonra diğer kurumlar da kaçınılmaz olarak Batılı kurum ve modellere göre yeniden düzenlenmeye başlanmıştır. Askeri alandaki Batılılaşma hareketi özellikle III. Selim zamanında (1789 - 1807) hızlandı.

Osmanlı devletinde ilk ciddi reform girişiminin yapılmaya çalışıldığı III. Selim dönemi (1789 - 1807), II. Mahmut dönemindeki Tanzimat Fermanı'na zemin hazırlaması bakımından son derece önemliydi. III. Selim'in ıslahat çabası ayrıca sadece askerî ıslahatların genişlemesi açısından değil, aynı zamanda çok yönlü reform girişimlerinin başlangıcı olması açısından da ayrı bir anlam taşır.[1] Avrupa devletler dengesine katılmak veya Hıristiyan dünyasındaki devletlerle yeni biçimde ilişkiler kurmak gerektiği fikrinin icra edilmesine doğru ilk adım, III. Selim zamanında atıldı.[2] Bir zorunluluk olarak devletin kabuk değiştirmesi gerektiği fikrinin, bu zaman diliminde kendini göstermeye başladığı söylenebilir.

---

[1] Ortaylı, İlber, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı,* İstanbul, Hil Yayınları, 1982, s. 85-88
[2] Berkes, Niyazi, *Türkiye'de Çagdaşlasma,* İstanbul 2006, s. 95; İsmail Hakkı Uzunçarsılı, *Osmanlı Devletinin Saray teşkilatı,* TTK. Ankara 1945, s. 105

III. Selim Fransız İhtilalinin yapıldığı yılda hükümdarlığa başlamıştır. III. Selim döneminde Fransız İhtilali'nin Probagandası, vaaz ve propaganda yoluyla insanlar üzerinde etkili olmaya başladı ve yavaş yavaş Osmanlı Devleti'nin birliğinde açılan gediklerden sızmaya başladı.[3]

Batılı askerî eğitimin ilk adımları ve onun doğal sonucu olan Avrupa'dan bilgi ithali, Sultan III. Selim döneminde (1789-1807) çoğalmıştır. Fransız İhtilali de, hem bölgesel statükoda ve Avrupa güçler dengesinde, hem de siyasal fikirlerde yarattığı korkunç alt üst oluşla Osmanlı Devleti'ni etkilemeye yine bu Padişah'ın sultanlığı döneminde başladı.

Bu sürecin en dramatik olayı Napolyon'un Mısır'ı işgaliydi. Bu olay Avrupa'nın askerî üstünlüğünü tekrar gösterdi ve ondan kısa bir süre sonra Mısır'da Mehmed Ali'nin başlattığı Batılılaşma sürecine esin kaynağı oldu. III. Selim dönemine rastlayan 1789 Fransız İhtilali'nin Osmanlı Devleti'ne önemli etkileri olmuştur. Özellikle 1789'da Mısır'ın Bonaparte'nin Mısır işgaliyle başlayan süreçle birlikte Müslüman topraklarda Fransız İhtilali'nin yeni ilkeleri ve düzeninin yayılma imkânı bulduğu görülmektedir. Denilebilir ki Fransız İhtilali "Kâfirler dünyasıyla Müslümanlar dünyası arasındaki duvarı delen" ve Müslümanların düşünce, zihniyet ve davranışlarını derinden etkileyen Avrupa fikir hareketiydi.[4] Rönesans, Reform bilimsel devrim veya Aydınlanma İhtilali gibi daha önceki Avrupalı hareketler, İslam dünyasında etkili olmadı ve bir yankı uyandırmadı.[5]

III. Selim iktidar ve otoriteyi eline aldığında ilk işlerden olarak devrin seçkin devlet adamlarından, Ulemâ ve Ayandan reform hakkındaki düşüncelerini layihalarla ifade

---

[3] Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi, Nizamı Cedit ve Tanzimat Devirleri,* Cilt V., TTK. Ankara 1988, s. 101-102

[4] Lewis, Bernard, *Modern Türkiye'nin Doğuşu,(* Çev. Metin Kıratlı), TTK.Ankara 1991, s. 57-60; Lewis, B., "The Impact of the Frenche Revolution on Turkey: Some Note on the transmission of Idea", *Journal of World History*, London 1953, s. 111-113, F. Hitzel, "2e colloque international, Histoire de l'imprimé dans les langues et les pays du Moyen-Orient", *Bibliothèque nationale de France,* Paris 2-4 Novembre 2005, s. 1-6

[5] Akçura, Yusuf, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Dağılma Devri (XIII. ve XIX. Asırlarda),* TTK. Ankara 1988, s. 51-60

etmelerini istedi. Başta Sadrazam olmak üzere 22 layiha sunuldu.[6] Bunlardan yirmisi Müslüman, ikisi ise Avrupalı Hıristiyandı. Layiha sunanlar arasında Ulemâ'nın ağırlığı hissedilir ölçüdeydi. Bu, Ulemâ'nın reformlar konusundaki katılımcılığını ve etkinliğini göstermekteydi. Karal'a göre Fransız İhtilali tarihindeki Dilek Defterleri'ne (Cahiers de Doléances) benzetilen bu layihalardan çıkan sonuçlardan Padişah, Batı temelinde yeni bir ordu kurulmasını kararlaştırdı.[7]

III. Selim tahta çıktığında İlmiyye'nin kontrolünde bulunan Medreselerde disiplinsizlik hâkim olmuştu. Görevlere önem verilmiyor, Kadılıklar iltimasla elde ediliyor, Şer'î memuriyetler maktu♣ olarak iltizam♥ usulü ile satılıyordu. Ulemâ, paraya değer verir hale gelmişti. Bu nedenle III. Selim, Ulemâ'nın durumunu düzeltmek istiyordu. Ancak icraatlarından III. Selim'in, Ulemâ'ya fazla önem vermediği anlaşılmaktadır. Önemli bazı konularda onları devre dışı bırakmıştır. Sözgelimi Fransızlarla yapılacak anlaşma öncesinde konunun enine boyuna tartışılarak karar verilmesi kendisine arzedildiğinde *"Bu iş Sudûr (Kazaskerler) denilen adamların bileceği bir şey değildir."* diyerek tez elden andlaşmayı imzalamıştır. III. Selim, Ulemâ'ya nasıl bakarsa baksın devlet içinde önemli girişimlerde bulunmak için Ulemâ'nın dinî meşrûiyet aracılığından yararlanmak zorundaydı. Bu ise, Ulemâ'nın konumunu sağlam kılmaya yetiyordu.[8]

III. Selim döneminde kötü durumda olan devleti düzeltmek istiyordu; devletin mülkî idaresi anarşi içindeydi. Vezirler liyakattan uzaktı. Bir yere Vezir tayin edildiğinde rüşvet, iltimas, hatır ve gönül ile olurdu hatta bu usulsüzlük memurluğun ilk anlarında kendini gösteriyordu. Sık sık Vezir yerleri değişirdi. Ayanlar halkı sömürüyorlardı. Bazen Kadılar da adaletten yoksun davranıyorlardı. Bu kötü şartlar içinde III. Selim önce orduyu ıslahtan işe başlayarak Yeniçeri Ocağı'na dokunulmamak üzere Nizâm-ı Cedîd adında yeni bir ordu kurmayı hedefledi ve kurdu.

---

[6] Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet,* Cilt VI, İstanbul 1966, s. 12-70
[7] Layihalar için bakınız, Karal, *a.g.e.*, s. 34-41; Sander, Oral, *Anka'nın Yükselişi ve Düşüşü: Osmanlı Diplomasi Tarihi Üzerine Bir Deneme*, İmge Kitapevi, Ankara 1993, s. 161-164
♣ Pazarlıksız değeri pahası biçilmiş; Götürü, Kesilmiş, kat olunmuş
♥ XVII. yüzyıldan itibâren devlete gelir getiren kaynaklar, yavaş yavaş belirli bedel karşılığında şahıslara verilmeğe başlandı. Bu usulün adı iltizamdı. İltizamı üzerine alan kimseler, yani mültezimler; geliri devlete peşin olarak öderler, sonra bunu halktan tahsil ederlerdi.
[8] Karal, *a.g.e.*, s. 127; Eryılmaz, Bilal, *Tanzimat ve Yönetimde Modernleşme,* İşaret Yayınları, İstanbul 1992, s. 43

Tanzimat'ın hazırlanmasında büyük rol oynamış olan Nizam-ı Cedîd dar ve geniş olmak üzere iki durumu ifade etmektedir. Birincisi, yani dar anlamda III. Selim devrinde Avrupa usulüyle yetiştirilmek istenen talimli askeri, ikincisi, yani geniş anlamda ise III. Selim'in Yeniçerileri kaldırmak, Ulemâ'nın nüfuzunu kırmak, Osmanlı Devleti'ni Avrupa'nın ilim, sanat, ziraat, ticaret ve medeniyette yaptığı ilerlemelere ortak yapmak için teşebbüs ettiği yenilik hareketlerinin bütününü ifade eder.[9] Nitekim Cevdet Paşa, III. Selim'in ıslahatları için Nizâmât-ı Cedîde ifadesini kullanır.

III. Selim'in ikincisini hedeflediği kabul edilse bile bunu başaramadığı söylenebilir.[10] Fakat askerî alandaki yenilikler, Nizâm-ı Cedîd Ordusu, Şer-i Cedîd ve küffarı takliddir denilerek ortadan kaldırılsa bile önemlidir. Bu dönemde açılan askerî okullar, yapılan (özellikle) askerî çeviriler ve Nizam–ı Cedid anlayışı, II. Mahmut dönemi reformlarının, özellikle Yeniçeri Ocağı'nın ilgasının ve nihayet Tanzimat'ın zeminini oluşturmuştur.[11]

Selim III zamanında dış düşmanların yanında iç isyanlarda önemli bir yer teşkil ediyordu. Selim III devri genellikle şurada burada devlete baş kaldıran şahısları yola getirmekle geçti. Fakat devlet bu işe de muvaffak olamadı. Zaman zaman, bağısız harelket eden Paşalar dahi Bâb-ı Aliye başkaldırdı. Kanun yerine kuvvet, vazife yerine menfaat hâkim oldu. Bunun neticesi olarak sınırlar geriledi halk sefalete düştü. Bütün bu menfi neticelerin doğurduğu; Dağlı Eşkıyası♣, Cezzar Ahmet Paşa Hadisesi♣, Mısır

9 Karal, *a.g.e.*, s. 61
10 Shaw, Stanfort Jay, *Ortadoğu'da Modernleşme,* İstanbul 1995, s. 48
11 Cevdet, *Tarih,* Cilt VIII, s. 147-150
♣ 18. Yüzyılın sonlarına doğru Rumeli yerli ayanın egemenliği altına girdi, ayanların halka adaletsiz davranması ve Tımar sisteminin bozulması sonucu 1796'da kanun kaçaklarından oluşan ve adına Kırcalılar da denilen Dağlı eşkıyası devlete asi olup isyan etti. Bu meselelerin halli için teşebbüs edildiyse de, Fransa'nın Balkanlar, Akdeniz, Kuzey Afrika, Mısır, Filistin ve Suriye'deki faaliyetleri ardından Napolyon Bonapart'ın 1798'de âni harekâtla Mısır'a asker çıkarması sebebiyle bütünüyle tam bir hal çâresi bulunamadı.
♣ Cezzar Ahmet Paşa, Fransızlara karşı Suriye'de büyük bir başarı elde edince mevkisini güçlendirdi. III. Selim'de Cezzar'ın Mısır'ı ele geçireceği endişesi hâkim idi. Bu yüzden Sadrazam ve Serasker Yusuf Ziya Paşa Mısır'a gönderildi. Cezzar bu durumdan rahatsız oldu. Yusuf Ziya Paşa, Mısır işini hallettikten sonra Cezzar'ın işini bitireceğine dair Bâb-ı Ali'ye mektuplar gönderdi. Bunun üzerine Cezzar Ahmet Paşa, 1802'de Yafa'yı ele geçirerek Nablus emiri ile mücadeleye girişti. Cezzar'ın bu

Beyleri Meselesi, Arabistan ahvali ve Vehhabilik, Sırp reayası gibi isyanlar devletin dâhilde işlerin elden çıkmasına neden oldu.[12]

Bu isyanların içerisinde Mısır Beyleri meselesi ayrı bir önem teşkil etmekteydi. Nitekim Mısır Napolyon Bonapart'ın elinden kurtarılmıştı; ancak hala beylerin muhasarasında bulunmaktaydı. III. Selim daha İskenderiye ile Reşid'in Fransızlardan geri alınması sıralarında müstakbel Mısır idaresini düşünmeye başlamıştı. III. Selim bu konuda vezirine yazdığı hattında; *"emhemdülillah Mısır Fransalı yedinden nezlolundu. Lakin Mısır yalnız Fransızlardan alınmakla tathir olundu denilemez, beylerin dahi külliyen defi ile ancak nizama alınır."* diyordu.[13] III. Selim bu iş için Cezzar Ahmet Paşa'yı düşünüyordu. Fakat Mısır'da sözü geçen kişi Mehmet Ali Paşa olduğundan bu iş yalnız zan ve tahminden ibaret kaldı. Bu sırada Mehmet Ali Paşa padişahtan önce harekete geçerek İskenderiye Muhafızı Hurşit Ahmet Paşa'yı Mısır'a davet etti.

Hurşit Ahmet Paşa da kendisini kanıtlamak için önüne gelen bu fırsatı memnuniyetle karşıladı. Hemen Mısır'a hareket etti. Mehmet Ali Paşa, Hurşit Ahmet Paşa Kahire'ye gelmeden önce her şeyi ayarlamıştı. Hurşit Ahmet Paşa Kahire'ye geldiğinde herkes söz birliği yapmışçasına onun gelişini sevinçle karşıladılar ve durumu da İstanbul'a yazdıkları arzuhallerinde bildirdiler.[14] III. Selim bu haberi alınca Cezzar isteğinden vazgeçmek zorunda kaldı. Çünkü Vehhabi meselesi hızla artmaktaydı ve haç yollarını tehdit eder hale gelmişti. Bir an önce müdahale edilmesi zaruriydi. Bunun için ise Mısır'ın sükûna kavuşması şart idi. Böylece Hurşit Ahmet Paşa'nın kısa süreli olacak olan Mısır valiliği onaylanmış oldu. Bu durumda Mehmet Ali Paşa Mısır'da ki yerini daha da sağlamlaştırdı.

Hurşit Ahmet Paşa, Mısır'a vali olduktan kısa bir süre sonra Mehmet Ali'nin Mısır üzerindeki entrikalarından haberdar oldu ve bu durumu engelleye bilmek için girişimlere başladı. Ancak Hurşit Ahmet Paşa'nın Mısır'a vali olmasında Mehmet

---

tavrı Bâb-ı Ali nezdinde isyan olarak yorumlandı. Fakat Vehhabi Meselesi yüzünden Cezzar affedildi. Bununla beraber kendisine Şam valiliği verildi ve buna ek olarak Mısır işleri de ona bırakıldı.

[12] Karal, *III. Selim ün Hatt-ı Hümayunları,* VII. Dizi-Sayı 10, TTK. Ankara 1999, s. 112-113

[13] Karal, *a.g.e.*, s. 140-141

[14] H. H. No: 3646; H. H. No: 3646/ A; Cevdet, *Tarih,* Cilt VII, s. 254

Ali'nin büyük payı vardı. Bu yüzden Hurşit Ahmet Paşa bir taraftan Mehmet Ali ile dostane ilişkilerini devam ettirirken diğer yandan da onu Mısır'dan uzaklaştırabilmek için gizli planlar yapıyordu. Halbüki Hurşit Ahmet Paşa'nın Mısır'daki tüm kuvveti birkaç bin kişilik kapu halkından oluşuyordu. Gerçekte Mehmet Ali'nin kuvvetleri olmasa bu kapı halkıyla Kölemenlere karşı dahi mücadele edemezdi. Bu amaçla Hurşit Ahmet Paşa Haziran 1804'te merkeze yazdığı tahririnde üç dört bin kişilik talimli asker gönderilmesini ve diğer yandan da Akka, Sayda ve Şam çevresinde bir miktar delil süvarilerinin yollanmasını istemişti.[15] Bu askerlerin Mısır'a gelişiyle Hurşit Ahmet Paşa'nın valilikten ihraç edilmesi de bir oldu. Çünkü gelen delil askerleri de Mehmet Ali ile anlaşmış ve Hurşit Ahmet Paşa elindeki birkaç bin askerle kalede esir durumda kalmıştı. Mehmet Ali kısa sürede Hurşit Ahmet Paşa'yı da Mısır'dan çıkarmayı başarmış ve uzun yıllar sürecek olan valilik makamına oturmuştu.

Bu durumda Bâb-ı Ali ise merkezden uzak bu bölgelerde olanlara yalnızca seyirci kalmakla yetiniyordu. Nitekim Mısır meselesinde de durum böyleydi. Daha Hurşit Ahmet Paşa kalede sıkışık durumda iken Bâb-ı Ali Mısır'a iki ferman birden gönderiyordu. Bu fermanların birinde Hurşit Ahmet Paşa'nın valiliği onaylanırken diğer fermanda ise Mısır valiliği Mehmet Ali Paşa'ya veriliyordu. Yani güçlü olan Mısır'a hâkim olacaktı. Mehmet Ali bu mücadeleyi kazandı ve Mısır'a hâkim oldu.[16]

Mısır meselesinin bu şekilde kapanması hem Bâb-ı Ali'yi hem de Hurşit Ahmet Paşa'yı memnun etmedi. Ama dönemin şartları öyle olmasını gerektiriyordu. Zaten III. Selim'ün bu durumu düzeltmeye kalkması girişimi de yeniçerilerin ayaklanması sonucu hüsranla sonuçlanmış ve III. Selim 29 Mayıs 1807'de tahttan indirildi.[17]

III. Selim'ün halinden sonra yerine onun kabiliyet ve yeteneğinde biri olmayan IV. Mustafa tahta geçtiyse de bir yıl sonra o da tahtını kaybetti. Böyle mühim bir dönemde İstanbul'da böyle taht boşluğunun yaşanması bozuk olan işleri daha da kötü duruma soktu. Nitekim bu dönemde Fransız ihtilali ile ortaya çıkan milliyetçilik akımının da etkisiyle Sırplar, ilk defa Osmanlı'ya karşı ayaklandılar.

---

[15] H. H. No: 3598; H. H. No: 3473; H. H. No: 3537
[16] H. H. No: 3640; H. H. No: 3610; H. H. No: 15386
[17] Danişment, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi,* Cilt IV, İstanbul 1961, s. 86-87

IV. Mustafa'dan sonra 28 Temmuz 1808'de tahta geçen II. Mahmut, karışık durumda olan memleket işlerini biraz da olsa yoluna koyabildi.[18] Ayaklanan Sırplara karşı da Hurşit Ahmet Paşa gibi yetenekli bir paşa'yı görevlendirdi.[19]

Sırplar uzun zamandan beri isyan etmek için fırsat kollamaktaydı. Sonunda aradıkları fırsat ve destek Rusya ve Nemçe tarafından kendilerine verilince Kara Yorgi önderliğinde ayaklanıp Belgrad'ı muhasara ettiler. Bu isyanı büyümeden engellemek isteyen Bâb-ı Ali, Sırp liderlerle görüştüğünde hepsinin Dayılar'ın kötü yönetiminden şikâyetçi oldukları öğrendi.[20]

Sırp isyanı devam ederken diğer yandan Rus harbinin patlak vermesi isyan üzerinde yeterince durulamamasına neden oldu. Bu yüzden isyan bastırılamadı. Nihayet Ruslarla mütarekenin akdedilmesiyle Sırp meselesi üzerine ağırlık verildi. Ancak 16 Mayıs 1812'de Ruslarla yapılan Bükreş anlaşmasında Sırpların Muhtariyeti isteniyordu. İsyan bastırılsa da artık Sırplarla ilişkiler eskiden olduğu gibi reaya şeklinde olmayacaktı.[21]

Rus harbi bitmiş ve sıra Sırp İsyanı'nı bastırmaya gelmişti. II. Mahmut bu isyanla mücadeleyi daha da etkili kılabilmek için Hurşit Ahmet Paşa'yı Sadrazamlığa taltif ettirdi. Ordu-yı Hümayûnu yanına alan Hurşit Ahmet Paşa kısa sürede isyanı bastırabildi. Ancak isyan bastırıldıktan sonra, Halet Efendi'nin entrikalarıyla, bir yeni çeri ayaklanması sonucu Hurşit Ahmet Paşa sadrazamlıktan azledildi ve Tekfurdağı'na sürgüne gönderildi.[22]

Hurşit Ahmet Paşa'nın azlinde önemli paya sahip olan Halet Efendi, Bükreş Anlaşması'ndan sonra İstanbul'da kaldığı on dört yıl boyunca yeniçerilerle ve ulemayla iş birliği yaparak sarayı adeta eline geçirmiş bulunuyordu. Her yerde onun

---

[18] Danişment, *a.g.e.*, s. 92-93
[19] H. H. No: 1894
[20] Şanizâde, Mehmet Ataullah, *Tarih-i Şanizâde (yazma),* Cilt II., İst. 1290 (1873), s. 172
[21] Cevdet, *Tarih,* Cilt X., s. 238-239
[22] Şanizade, *a.g.e.,* Cilt II., İst. 1290 (1873) s. 239-240; H. H. No: 25585

dediği oluyordu. On dört yıllık süre zarfında onun yüzünden on sadrazam değişmişti.[23] Hurşit Ahmet Paşa da Halet Efendinin gücünü anladığından bundan sonraki görevlerinde onunla olan ilişkilerini iyi şekilde devam ettirmeye gayret gösterdi. Bu yüzden Hurşit Ahmet Paşa'nın Tekfurdağı'ndaki sürgün hayatı kısa sürmüş ve Hemen Bosna Valiliği'ne atanmıştı.[24]

Lakin bu dönemde valilerin kötü yönetiminden ve askerin halka zulum ve işkencesinden her yerde isyanlar patlak veriyordu. Nitekim bu defa da Diyarbakır, Antakya ve Halep'te isyanlar patlak vermişti. Yine isyanlara en büyük sebep de valilerin, askerin ve kadıların halka kötü davranmasıydı. Bu dönemde ayanlar kendi mevkilerini sağlam tutmak için valilerle, askerle, kadılarla işbirliği yapıp günahsız bir çok kişinin ölümüne sebebiyet vermişlerdi.[25]

Hurşit Ahmet Paşa'ya önce Anadolu ve sonra da Halep Valiliği verilerek, Hurşit Ahmet Paşa isyancılar üzerine gönderildi. Lakin Hurşit Ahmet Paşa'nın kapu halkı ve askerleri bozuk idi. Hurşit Ahmet Paşa her ne kadar iyi, dindar, tatlı dilli bir kişi olsa da çevresindeki adamları bir o kadar kötüydü. Hurşit Ahmet Paşa bu durumu her ne kadar bilse de elindeki askerlerin çoğu paralı Arnavut askerlerinden oluştuğundan bunlar da paradan başka bir şey düşünmezdi. Zaten ulufeleri de çoğu zaman geç verildiğinden bunun acısını halktan çıkarırlardı. Bu yüzden bu isyanların da bastırılması uzun sürdü.[26]

Bu isyanlar bastırıldıktan kısa bir süre sonra bu defa da Rumeli'de Tepedelenli Ali Paşa sorunu ortaya çıktı. Tepedelenli Ali Paşa okuma yazma bilmeyen biri olduğu halde kısa sürede Rumeli'de hâkimiyetini kurmuş tüm sülalesini de yanına alarak adeta devlet içinde ikinci bir saltanat kurmuştu.[27] Bu sırada II. Mahmut ise ayanları yavaş yavaş temizleyip merkezi otoriteyi sağlama almak istiyordu. Bu sırada Tepedelenli'nin elinden kaçıp İstanbul'a gelen halk onun zulümlerini anlatınca Padişah için bu durum

---

23 Âbidin, İbn-i, Muhtar, Redd'ül, *Resimli ve Haritalı Mufassal Osmanlı Tarihi,* Cilt V, İstanbul 1962, s. 2886-2887
24 H. H. No: 21780; H. H. No: 35311
25 Şanizade, *a.g.e.*, Cilt III., s. 95-96
26 Şanizade, *a.g.e.*, Cilt III, s. 93-94
27 Âbidin, İbn-i, Muhtar, Redd'ül, *a.g.e.,* Cilt V., İst. 1962, s. 2882

bir fırsat olmuştu. Hurşit Ahmet Paşa'ya hemen ferman gönderilerek Tepedelenli üzerine gitmesi emrolundu.[28] Hurşit Ahmet Paşa Rumeli'ye gelerek hemen Tepedelenli üzerine yürüdü.

Yanya Kalesi'nde sıkışan Tepedelenli Ali Paşa, kaleden her tarafa adamlarını göndererek karışıklık çıkararak devlete şaşkınlık vermek istedi. Diğer yandan uzun süreden beri fırsat kollayan Rumlar da bu durumu bir fırsat bildi. Zaten Tepedelenli de kendi adamlarını Mora'ya, Sırbistan'a, Eflak'a ve Akdeniz adalarına göndererek Rum halkını devlete karşı kışkırtmaya muvaffak olmuştu.[29] Mora Rumlarının ayaklanması Rumeli'deki orduyu ikiye böldü. Hurşit Ahmet Paşa, Tepedelenli Ali Paşa'yı kuşatmaya devam ederken, Mora Rumları üzerine de Seyit Ali Paşa serasker tayin edildi. Rumeli'ye ikinci bir serasker tayin edilmesi Hurşit Ahmet Paşa tarafından kıskançlığa sebebiyet vermişti. Hatta isyancılar karşısında zor durumda kalan Seyit Ali Paşa, Bâb-ı Ali'den yardım isteyince, Bâb-ı Ali bu durumu Hurşit Ahmet Paşa'ya bildiriyor ve Hurşit Ahmet Paşa da yardım şöyle dursun Seyit Ali Paşa'nın başarısız olması için elinden geleni yapıyordu. Sonun da Seyit Ali Paşa, Hurşit Ahmet Paşa'nın ihtirası karşısında yerini koruyamadı ve Seraskerlik elinden alındı.[30]

Diğer yandan Hurşit Ahmet Paşa, Mora İsyanı'nın bu şekilde uzaması ve Tepedelenli Ali Paşa'nın da bir türlü ele geçirilememesi üzerine durumu Bâb-ı Ali[♣]'ye bildirdi. Bâb-ı Ali de Tepedelenli'nin affedildiğine dair ferman gönderdi. Bu ferman Tepedelenli'ye bildirilince Tepedelenli buna çok sevindi.[31] Tepedelenli yanına aldığı üç beş adamıyla İstanbul'a gitmek üzere birkaç günlüğüne Yanya gölünde bir adaya çekildi. Ancak Tepedelenli Ali Paşa, Halet Efendi hakkında çok şey biliyordu. Bu yüzden onun İstanbul'a gelmesi hiç de iyi olmazdı. Halet Efendi, Hemen Hurşit Ahmet Paşa'ya adam göndererek Tepedelenli'nin icabına bakılmasını bildirdi.

---

[28] H. H. No: 34423; H. H. No: 34174
[29] Cevdet, *Tarih,* Cilt XI., İst. 1966, s. 70-71
[30] Cevdet, *Tarih,* Cilt XII., İst. 1966, s. 29-30
♣ Osmanlı İmparatorluğu'nun münkariz olduğu güne kadar devlet idaresinin merkezi sayılan yere verilen isimdir; Büyük Kapı manasına gelir.
[31] Şanizade, *a.g.e,* Cilt III., s. 144-145

Bunun üzerine Hurşit Ahmet Paşa, Tepedelenli'nin idam edilmesi hakkında sahte bir ferman uydurdu ve adamlarını, Yanya Gölü'nde bir adada bulunan Tepedelenli üzerine gönderdi. Böylece Tepedelenli Ali Paşa ortadan kalktı. Tepedelenli Ali Paşa'nın ortadan kaldırılması Rumeli'de Bâb-ı Ali'nin merkezi otoritesini de artırmıştı. Böylece Tepedelenli'nin ortadan kalkmasıyla ayanlarla ilk mücadele başlamış oluyordu.

Tepedelenli Ali Paşa'dan sonra Bâb-ı Ali gözünü Mora İsyanı üzerine çevirdi. Fakat tam bu sırada Hurşit Ahmet Paşa'nın vefat etmesi ve onun yerinin de doldurulamaması üzerine Mora İsyanı büyüyerek uluslararası bir boyut kazandı. İsyanla başa çıkamayan Bâb-ı Ali, Mısır valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşadan yardım istedi. Mehmet Ali Paşa'nın gönderdiği İbrahim Paşa kısa sürede isyanı bastırsa da İsyan uluslararası boyuta ulaştığından, Düvel-i Muazzama devreye girdi. Bu durum Rumların bağımsız olmasına kadar devam etti. Mora'nın elden gitmesi üzerine Bâb-ı Ali, Mehmet Ali Paşa uhdesine vermeyi vaad ettiği Mora'yı da veremeyince Bu defa da Bâb-ı Ali'nin önüne Mehmet Ali Paşa sorunu çıkacaktı.[32] Zaten bu yüzyılda Bâb-ı Ali'nin en büyük sorunu güçlü vezirlerden ve valilerden yoksun olmasıydı. İstanbul'da biraz güçlenen vezirler Halet Efendi'nin gazabına uğruyor ve merkezden uzak yerlere gönderiliyordu. Merkezden uzak yerlere gönderilen bu vezirler de güçlerinin farkına varında merkezden bağımsız olarak kendi hâkimiyetini bulundukları yerlerde sürdürmek istiyorlardı.[33] Bâb-ı Ali, İstanbul'dan uzaklaştırdığı bu valilerden kurtulduğunu zannediyordu. Lakin bu valiler gittikleri yerlerde kendi otoritelerini kurmak için ahaliye baskı ve zulüm yapınca devletin her yerinde ardı arkası kesilmeyen isyanlar ortaya çıkacaktı.

---

[32] Mardin, Şerif, *Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu,* İletişim Yayınları, İstanbul 2004, s. 184
[33] Karal, *a.g.e.* , s. 114-115

BÖLÜM I: HURŞİT AHMET PAŞA'NIN DEVLET HİZMETİNE GİRMESİ VE MISIR VALİLİĞİ

1.1. Hurşit Ahmet Paşa'nın Kariyeri

Aslen gürcü olan Hurşit Ahmet Paşa, bir Tatarın kölesi iken o sırada Rumeli valisi bulunan Selim Sırrı Paşa tarafından tarafından satın alınıp yetiştirilmiştir.[34] Azad olduktan sonra devlet ricalinden Rasih Efendi'ye sonrada Reisülküttap Raşit Efendi'ye ve nihayet Kaptan-ı Derya Küçük Hüseyin Paşa'ya intisap (bağlanmak) etti. Daha sonra ilk memuriyeti olan Niş Muhafızlığı♣'na tayin edildi. 2 Haziran 1799 (29 Z. 1213) Bu sırada Sırplar arasında Bâb-ı Ali'ye karşı ilk huzursuzluklar çıkmaya başlamıştı.

Hurşit Ahmet Paşa, Nişe ulaşır ulaşmaz Sırp Meselesi üzerine Rumeli Valisi Ali Paşa ve İbrahim Nesim Efendi'yle burada bulunan Belgrad Bazerganbaşısı ve birkaç Knezle görüşmelerde bulundu. Bundan sonra Belgrad Muhassılı Hasan Ağa'nın Sırplar hakkındaki verdiği raporu Bâb-ı Ali'ye sunmak üzere İstanbul'a döndü.[35] Hurşit Ahmet Paşa bu ilk görevini başarıyla yerine getirdiğinden 26 Aralık 1799 (29 B. 1214) tarihinde kendisine Rumeli Valiliği ve yanında da Niş Seraskerliği• tayin edildi.[36] Daha sonra buradan Mısır'a geçerek Mısır savaşlarında (Mısırdaki kölemen beyleriyle yapılan savaşlar) bulundu. Bu savaşlarda gösterdiği başarıdan ve Kaptan-ı Derya♦ Vezir Gazi Hüseyin Paşa'ya gösterdiği bağlılığından dolayı 9 Mayıs 1802 (7 M. 1217) tarihinde kendisine Mirimiranlık♥ rütbesiyle İskenderiye Muhafızlığı tevcih edildi.[37]

---

[34] Danişment, İ. H., *a.g.e.,* Cilt IV., İst. 1961, s. 101; "Ahmet Hurşit Ahmet Paşa" maddesi, *Türkiye Ansiklopedisi,* Cilt I, Ankara 1956, s. 90

♣ Muhafaza edici, koruyucu yerinde kullanılan bir tabirdir.

[35] H. H. No: 14360

• Eskiden Milli Müdafaa Vekili (Savunma Bakanı) anlamına gelen bir tabirdir. Yeniçeri Ocağı kaldırılarak yerine Nizamiyye teşkilatı yapılırken ocak gibi ağalık unvanı da lağvedilmiş ve Umur-ı Beriyye-i Askeriyye Nezareti'nde bulunan zata "Serasker" denilmiştir.

[36] Cevdet Askeriye No: 54390

♦ Deniz Kuvvetleri Umum kumandanı yerinde kullanılan bir tabirdir.

♥ Mirimiran: Mülki rütbelerden birinin adıdır. "Beyler Beyi" demektir.

[37] C. As. No: 33982; Âbidin, İbn-i, Muhtar, Redd'ül, *a.g.e.,* Cilt V. ,İst. 1962, sf. 2937; Küçük, Cevdet, "Hurşit Ahmet Paşa", *Diyanet İslam Ansiklopedisi,* Cilt XVIII., İst. 1998, s. 395-396; Küçük, Cevdet, "Hurşit Ahmet Paşa", *Osmanlılar Ansiklopedisi,* Cilt I.,YKY., İstanbul 2008, s. 570

Bununla birlikte Hurşit Ahmet Paşa, İskenderiye Muhafızlığı yaptığı sürece, Mısır Valisi Vezir Koca Hüsrev Mehmet Paşa'nın rızası dairesinde hareket edeceğini, kendisini bu göreve getiren Kaptan-ı Derya Gazi Hüseyin Paşa'ya taahhüd ediyordu.[38]

1.2. Hurşit Ahmet Paşa'nın İskenderiye Mutasarrıflığı

Hurşit Ahmet Paşa'nın 9 Mayıs 1802 (07 M. 1217) tarihinde İskenderiye'ye Muhafızlığı'na atandığını yukarıda belirtmiştik. Hurşit Ahmet Paşa, bundan kısa bir süre sonra İskenderiye Mutasarrıflığına[♣] atandı. Bu sırada Fransızların Mısaır'ı isgali hâlâ devam ediyordu. Mısır'ın Napolyon Bonaparte tarafından işgali Osmanlı – İngiliz ilişkilerinde yeni bir dönem başlattı. Ocak 1799'da iki ülke arasında ilk defa bir siyasi ve askeri ittifak antlaşması imzalandı.[39] Böylece Napolyon Bonaparte'nin Mısır'ı işgali İngilizlerin işine yaradı. İngilizler bu olaydan sonra Bâb-ı Ali nezdinde daha fazla söz sahibi oldular.[40]

Hurşit Ahmet Paşa Mutasarrıflık yaptığı sırada Fransızların İskenderiye'yi de işgali söz konusuydu. Hurşit Ahmet Paşa da Osmanlı – İngiliz antlaşmasına istinaden İngilizlerlerden yardım almak için harekete geçti ve onlarla yazışmaya başladı. İngilizlerin yardım için İskenderiye limanına donanmalarını geçirdiklerine dair Elfi Mehmet Paşa tarafından Hurşit Ahmet Paşa'ya yazılan 9 Temmuz 1803 (19 R. 1218) tarihli yazışmada:

> "*İngiltere sefaretinden bazı donanmalar gizlice Elfi Reşid tarafına geçtikten sonra sefain-i mezkûre (bahsedilen donanmalar) İskenderiye limanına ulaştıktan sonra donanmanın kaptanı olan komutan Servard, eğer aniden Fransızlar tarafından İskenderiye'ye suikast olunur ise*

[38] C. As. No: 39359

[♣] Sancak adı verilen teşekkülün başında bulunan memur hakkında unvan olarak kullanılır bir tabirdir.

[39] Özcan, Azmi, "Osmanlı – İngiltere Münasebetleri", *Diyanet İslam Ansiklopedisi",* Cilt XXII, İst. 2000, s. 302-307

[40] Subaşı, Turgut, "Anglo-Ottoman Relations Before the Tanzimat", *New Millenium Perspectives in the Humanities,Global Publications,* New York,2003, pp. 202-230.; Subaşı, *Anglo-Ottoman Relations and the Reform Question in the Early Tanzimat Period 1839-1852: with Special Reference to Reforms Concerning Ottoman non-Muslims*, Birmingham Üniversitesi, İngiltere 1995. s. 18-25, (Basılmamış Doktora Tezi)

karaya asker çıkarıp bil ittifak müdafa edileceğini taahhüd eder ve bu hususları ifade için bazı mektuplar yazarak tarafımıza direk bildirilmiştir.[41] *"*

Bununla birlikte *"Adı geçen İngiliz komutanın Hurşit Ahmet Paşa'ya yolladığı mektupların aynı zamanda Der Aliyeye*[•]*de bildirildiğini belirtiyordu."* Mektuptan da anlaşılacağı üzere İngiliz komutan Servard, Fransızların İskenderiye'ye asker çıkarması halinde birlikte müdehale etmeleri gerektiğini söyledi ve belgenin devamında da Hurşit Ahmet Paşa'dan bu mektubuna bir an önce cevap vermesini istedi.

Bunun üzerine Hurşit Ahmet Paşa İstanbul'dan aldığı haber üzerine cevaben; "*karaya asker ihrac etme teklifine dair bir şey mezkur olmadığını"* söyledi ve daha sonra da; *"Fransız donanmasının İskendeye zuhuru halinde Osmanlı limanına bu suikasti engellemek için ve liman bogazlarında bastırılmak için silahlı birkaç tüccar teknelerinin boğaza nakil olunacağını"*bildirdi.

Daha sonra da Bâb-ı Ali'den aldığı emre binaen; *"Devlet-i A'liye'nin İngiltere devleti ile selim ve mesâfât ve ittifak ittihadı derkâr ise de İngiltereli ile Fransızların muharebesi maddesinde Devlet-i A'liye'nin bi taraflık siyasetine ihtiyat eylemesinden dolayı İngilillerin bu teklifine mesafeli durulması gerektiğini"* belirtti ve diğer yandan da İngilizleri tedirgin etmemek için onlara şöyle garanti verdi; *"eğer Devlet-i A'liye'ye bir taraftan tehlike zuhûr ider ise ibraz-ı kuvvet iderek mukalebede taraf-ı saltanat-ı seniyyeden sarf-ı mukarrir olunacağı'nın ve Fransızları Mısıra sokmayacak kadar yeterli donanmaya sahip olduklarını beyan ederek İngiliz kumandana onun yardımına şimdilik ihtiyac hasıl olunmadığı"* bildirdi.[42]

Hurşit Ahmet Paşa İskenderiye'de görev yaptığı süre zarfında Mısır Valisi Koca Hüsrev Paşa'nın (D. 1756 - Ö. 1855) rızası bilgisinde hareket edeceğine dair Kaptan-ı

---

[41] H.H. No: 11879
[•] Der Aliyye, İstanbul yerine kullanılan tabirlerdendi.
[42] H.H. No: 11879

Derya Gazi Hüseyin Paşa'ya söz vermişti.[43] Fakat Hurşit Ahmet Paşa bazen başına buyruk davranarak Koca Hüsrev Paşa'yı yeterince bilgilendirmiyordu. Gerçi Hurşit Ahmet Paşa, İngiliz General Lord Kaven'in İngiliz askerlerini İskenderiye'ye gönderdiğini hemen Hüsrev Paşa'ya bildirdi.[44] Ama diğer yandan İngiliz Genareli Servard ile de tercümanları aracılığıyla yazışmaya devam etti.

İşte Koca Hüsrev Paşa, Hurşit Ahmet Paşa'nın kendi bilgisi haricindeki yazışmalarını duymuş olacak ki hemen sadarete bir tahrirat göndererek Hurşit Ahmet Paşa'nın General Servard ile yazışmalarının suretlerinin kendine de gönderilmesini sadaretten istirham etti.[45] Tam bu sırada Hurşit Ahmet Paşa İngiliz hükümetinden bir mektup aldı. Bu mektuba göre İngiliz Generali'nin Hemen Mısır'ı boşaltması gerekiyordu. Hurşit Ahmet Paşa önce bu haberi Derya Kaptanı Gazi Hüseyin Paşa'ya sonrada Mısır Valisi Hüsrev Paşa'ya bildirdi. Buna göre İngiliz Generali Servard'ın Mısır'ı boşaltıp memleketine gönderilmesi kararlaştırıldı.[46]

Daha sonra bu haber İngiliz General Servard'a bildirildi. İngiliz general de hükümetinden aldığı direktif doğrultusunda Mısır'ı boşalttı. Böylece İngilizlerde Mısır'dan çıkarılmış oldu. Aslında İngiliz hükümeti Napolyon'nun avrupayı tekrar tehdit etmesine binaen bu kararı almıştı. Dolayısıyla Mısır'da ki donanmasına Napolyon Bonapart'ı takip etme emri vermişti. Devlet-i Aliye'nin Fransa'ya karşı İngiliz yardımını reddetmesi ve son ana kadar Fransa ve İngiltere arasında bitaraf kalması III. Selim'in daha kafes hayatı yaşadığı sıralar Louis XVI sürekli mektuplaşması ve daha sonra tahta geçtiğinde de askeri yenilikler konusunda Fransızlardan yardım alması Selim'in Fransızlara her zaman sempati duymasına neden oldu.[47] Ama diğer yandan da Mısır Beylerine ve valisine hitaben yayınladığı bildiride; "*Fransa ile hali harpte olan İngiltere Devleti'nin Akdeniz donanmasına, Osmanlı*

[43] İnalcık, Halil, "Hüsrev Paşa", *Diyanet İslam Ansiklopedisi,* Cilt XIX., İst. 1988, s. 41-45
[44] H.H. No: 3637
[45] H.H. No: 3503
[46] H.H. No: 3582
[47] Karal, *a.g.e.,* s 12-13; Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, "Selim III'ün Veliaht iken Fransa Kralı Lui ile Muharebeleri" *Belleten,* Cilt II., Ankara 1938, s. 191-246

limanlarında iyi kabul görmesi hüküm olunur[48]*"* diyerek istemeden de olsa İngilizlerle işbirliği yapılmasına açık kapı bıraktı.

III. Selim 1789'da tahta geçişinden bu yana en fazla Mısır meselesi onu meşgul ediyordu. Fransızların Mısır'dan çekilmesinden sonra sıra Mısır'a dirayetli bir vali atamaya gelmişti. Aslında III. Selim daha İskenderiye ile Reşid'in Fransızlardan geri alınması sıralarında Müstakbel Mısır işini düşünmeye başlamıştı. Bu hususta Sadrazam Yusuf Ziya paşaya yazdığı mektub buna delildir.

III. Selim'in yazdığı bu mektubunda; *"Benim Vezirim, Elhamdülillâh Mısır Fransa yeddinden nez'olundu lâkin Mısır yalnuz Fransızlardan alunmakla tathir olundu denilmez."*diyerek Mısır'daki beylerin ortadan kaldırılmasının önemine dikkat çekerek devamında:

> *"İnayet-i hakla Beylerin dahi külliyen def'ile matlub üzre nizam tahtına ithal ile olur, zira Fransaludan evvel dahi mânen Mısır, Devleti A'liyyem hükmünde olmayub Beyler dedikleri zalimlerin elinde idi. Şimdi hakkın inayetiyle ele girmişken yine beylerin birisi kalsa matlub olan nizamın icrası mümkün olmıyacağından başka maazallahütaala evvelkinden onkat fena olur, buna gayet dikkat lazımdır ve bundan sonra beylerden birisinin Mısır'da kalmamasına ahdetmiştim*[49]*"*

Diyerek beylerin hepsinin ortadan kalkmasını istedi ve bu beyler ortadan kalkmadıkça Devlet-i Aliye'nin Mısır üzerindeki egemenliğinin göstermelik olacağı III. Selim tarafından bizzat belirtti.

Fakat bu sıralarda Mehmet Ali adında bir sergerde Mısır'ın siyasi boşluğunu ve istikrarsızlığını çok iyi kavramış olmalı ki Mısır'da kendi nüfuzunu oluşturmaya çoktan başlamıştı. Mehmet Ali Paşa'nın Mısır'da gücü kendi eline alabilmesi için Bâb-ı Ali'den önce harekete geçmesi lazımdı. Dolayısıyla Mısır'a dirayetli bir valinin gelmesini elbette istemezdi.

---

48 Karal, *a.g.e.*, s.48-49
49 Karal, *a.g.e.*, s. 140-141

1.3. Mehmet Ali Paşa'nın Davetiyle Hurşit Ahmet Paşa'nın Mısıra Gitmesi

Mehmet Ali Mısır'da gücü eline almak için devletin başına bela olan bu kölemen beyleriyle mücadeleye başladı. Bu mücadeleden de iyi bir başarı elde etti. Mehmet Ali merkeze yazdığı10 Nisan 1804 (29 Z. 1218) tarihli mektubunda:

> "*Umerâ-i Mısır'ın serleri Osman, Hasan ve İbrahim Bey namanları(isimleri)mah-ı zilkadenin yirmi dokuzuncu gecesi asâkir ile Vursa tarafını sarıp konaklarına hücum onların emir ve inayetiyle altı saat zarfında bil külliye perakende ve perişan bir şekilde aryan-ı Said tarafına firar olundular.*[50]"

Diyerek bu başarıdan övgüyle bahsetti. Böyle bir dönemde Mehmet Ali'nin Mısır'daki başıbozuk beylerin önde gelenleri olan Osman, Hasan ve İbrahim beyleri büyük bir yenilgiye uğratması Devlet-i Aliye tarafından sevinçle karşılandı ve Mehmet Ali'nin Mısır'ın idaresindeki elini güçlendirdi.

Kölemen hâkimiyetinin şimdilik bertaraf edilmiş olması ile Mısır'ın hâkimiyeti Mehmet Ali'nin eline geçmiş bulunuyordu. Kölemenler sekiz aydan beri kuşattıkları Kahire Kalesi'nden çekilince, Mehmet Ali Mısır'da uzun süreden beri tutuklu bulunan eski Vali Hüsrev Paşa'yı yanına alarak kaleye çıktı. Böylece Mehmet Ali, Hüsrev Paşa'yı kendisine minnettar duruma düşürmüş bulunuyordu. Mehmet Ali ise Hüsrev Paşa'yı tekrar valiliğe getirmeyi düşünmüyordu. Zira kendisinin dayandığı kuvvetlerin çoğu Tahir Paşa'nın sergerdeleri olan Arnavutlardı. Bunlar ve Mısır halkı ise Hüsrev Paşa'ya zıt ve muhalif idiler. Koca Hüsrev Paşa iş başına gelirse bu askerlerin Hüsrev Paşa'ya yüz çevirecekleri muhtemel idi, kaldı ki Hüsrev Paşa'nın tekrar valiliğe getirilmesi Mehmet Ali'nin politikasına ters düşerdi.

Mehmet Ali gerçekte daha kölemenlerle çarpışmaya başlamadan önce İskenderiye Muhafızı Hurşit Ahmet Paşa ile anlaşmış ve onu Mısır'a davet etmiş

[50] H.H. No: 3649/A

bulunuyordu.[51]Şöyle ki Mehmet Ali, Hurşit Ahmet Paşa'nın Mısıra davetiyle ilgili 9 Nisan 1804 (28 Z.1218) tarihinde ona bir mektup yazdı. Bu mektuba göre:

> "*Mâlum-ı devletleri buyrulduğu üzere arzuhâlimiz vusulünde mukaddem (Hurşit Ahmet Paşa) tarafımıza teşrif-i devletiniz lazım-ı iktiza olmağla ve arzuhâl-i Salih Ağa bendelerinin takribiyle ihale olunmuştur. İnşallahu teali Hurşit Ahmet Paşa'nın Mısıra vürudunda herhangi bir sorunla katiyen karşılaşılmayacaktır.*[52]*"*

Bununla beraber Hurşit Ahmet Paşa'nın Mısır'a gelmesi durumunda hiç kimsenin buna itiraz edemeyeceği söyledi ve belgenin altına da başta Mehmet Ali olmak üzere diğer sergerdeler mühürlerini basarak onayladıklarını bildirdi. Yine 10 Nisan 1804 (29 Z. 1218) tarihli diğer bir mektupta *"İskenderiye Muhafızı mirimirân kiramdan Hurşid Paşa tarafina Salih kulu namında bir binbaşı vasıtasıyla ilan edildiğini belirtti."* Belgenin davamında da:

> *"Umerâ-i merhumun mücerretlerini âzâlara emrar-ı memleket ve ömrü ubeydullah hıfz eylemek üzre üzerimizde saltanat-ı seniyyeden Mısıra vali ve zabit tayin edilmiş olmadığından taraf-ı şehr-i yâriden ka'imakamlık tevciye olunmuş suretini muharrir üzere beraber iş bu tarafda gördükde siyaseten İskenderiyeden Mısıra gelmenizi istirham eyleriz.*[53]*"*

Diyerek Hurşit Ahmet Paşa'yı Mısır'a davet etti. Hurşit Ahmet Paşa, Mısır'a davet edilmesine çok sevinmiş ve Sed – bina Emini Salih Efendi'nin 5 Mart 1804 (23.Za. 1218) tarihli tahririne göre teklife cevaben; bunu son derece olumlu karşılamış, eğer Beyler gailesini bertaraf ederlerse hemen İskenderiye'den hareketle Mısır'a geleceğine dair yemin ve taahhüd vermişti. Aynı zamanda bu başarıyı Bâb-ı Ali'ye yazıp

---

[51] Cevdet, *Tarih*, Cilt VII. İst. 1966, s. 359
[52] H. H. No: 3646; H. H. No: 3646/ A
[53] H. H. No: 3649/ A

devletten başıbozuk sergerdelerine[♣] taltif ve ihsanlar getirteceğini ifade etti.[54] Bu arada Mehmet Ali Paşa, Mısır Valisi Hüsrev Paşa'yı kaleye çıkardıktan birkaç gün sonra 14 Mart 1804 (2. Z. 1218) günü Bulak'a indirdi ve buradan da İskenderiye'ye yolladı. Hüsrev Paşa'nın bu sözde ve ikinci valiliği daha önceki Mısır valisi Ahmet Paşa'nın hâkimiyeti gibi çok kısa sürmüş oldu.[55]

Daha sonra da önceden kararlaştırıldığı gibi Başta Mehmet Ali olmak üzere diğer sergerdelerin de isimlerini taşıyan davetname Hurşit Ahmet Paşa'ya gönderilerek, gayenin husul bulduğu ve bu bakımdan biran önce Kahire'ye gelmesi nazik bir lisanla rica edildi. Ayrıca Reşit'teki Ömer Bey ve diger sergerdeler de "*Mısır Beylerinin cümlesinin belalarını bulduklarını, hüküm sultanındır şeklinde dellallar bağırtıldığını ve Hurşit Ahmet Paşa'nın Mısır'a teşriflerini istiyorlardı.*[56]"

Bu davetler üzerine Hurşit Ahmet Paşa önceden vermiş olduğu taahhüt gereğince kethüdası Osman Ağa'yı İskenderiye muhafazasında bırakarak 17 Mart 1804 (5 Z. 1218) de Kahire'ye müteveccihen yola çıktı. Hurşit Ahmet Paşa İskenderiye'den hareketinden birkaç gün sonraki yazısında Reşit'te oturacak olan eski vali Koca Hüsrev Paşa ile görüştüğünü ve onu teskin ettiğini mektubunda belirtti.[57]

1.4. Hurşit Ahmet Paşa'nın Mısır Kaymakamlığı

Hurşit Ahmet Paşa'nın 18 Mart 1804 (06 Z. 1218) tarihinde Kahire'ye girdiğinde bütün sergerdelerin ve dellalların sevinç çığlıkları sehrin her yerinde yankılandı. İstanbu'a gönderilen mektupta:

> "*Hane-i Mısır'da asâkir-i hazret-i padişahi bir garb-ı azime ile Mısır Beylerinden merzuk İbrahim Bey, Abdurrahman Bey ve Hüseyin Bey vesair mâlum-ı alessâmi buyrulan herkes bil ittifakla bu fütuhata taraf*

♣ Sergerde: Gönüllü olarak harbe iştirak eden kafilenin başlarına verilen addır. Son zamanlarda eşkıyalık gibi kötü teşekküllerin başında bulunanlar hakkında kullanılmaya başlamıştır.

[54] H. H. No: 3623; H. H. No: 3623/ A

[55] Cevdet, *Tarih*, Cilt VII, s. 254

[56] H. H. No: 3447/ A; Vasıf, Ahmet, *Tarih-i Vasıf,* İst. 1219 (1804) s. 227-228

[57] H. H. No. 3450/ A

olduklarını beyan ediyorlar ve hükmü âsitan ka'imakam Hurşit Ahmet Paşa diyerek dellallarında bağırdığı anda gözlerimizden kan-ı revan olup dua-i hazret-i şehr-i yariye mücerreten ibtidayla cevâmi-i mesâcadda devâm-ı ruhu aliye içün kâffe-i asâkir-i dua hevan oldu.[58]"

Diyerek Mısır'ın önde gelen muhterem kişilerinin hapsinin Hurşit Ahmet Paşa'nın kaymamlığından memnun olduklarını mübalağalı bir sekilde Asitâne'ye bildirdiler. Hurşit Ahmet Paşa Kahire'ye girdikten sonra kaymakamlığı ilan olundu. Daha sonra da Hurşit Ahmet Paşa, konağına geçerek Mısır'ın askeri ve idari işlerini eline aldı. Mehmet Ali, bundan başka merkeze yolladığı diğer bir arizâda Hurşit Ahmet Paşa'nın valiliğini onayladı, Hüsrev Paşa'yı ise 50 kese akçe yol harçlığı ile önce İskenderiye'ye sonra da oradan Rodos'a gönderileceğini yazdı.[59] Mehmet Ali, bu hareketiyle kendisini devlete son derece sadık ve itaatkâr bir bende olarak göstermek istedi.

Yeni Kaymakam Hurşit Ahmet Paşa makamına gecer geçmez Bâb-ı Ali'ye bir mektup yolladı bu mektuba göre; Mısır'da ihtilallerin definde hizmet görmüş olan başta Mehmet Ali olmak üzere, bütün askeri ileri gelenlerin taltif olunmalarını istedi ve bunlardan maktul Tahir Paşa'nın kardeşi Hasan Bey'e Mirmiranlık verilmesini talep etti.[60] Sultan III. Selim, Kölemen Beylerinin Mısır'dan uzaklaştırılması ve Hurşit Ahmet Paşa'nın davet olunduğunu bildiren tahrire yazdığı hattında "*Cenabıallah Allah her halde imdat ve inayet eylesün inşallah pek güzel olur hazzettim*[61]" şeklinde memnuniyetini ifade etti.

Aslında Mısır valiliği konusunda Bâb-ı Ali, Akka Beylerbeyi Cezzar Ahmet Paşa'yı (Ö. 24 Nisan 1804) uygun görüyordu; ancak Cezzar'ın hasta ve yaşlı olduğu anlaşılınca merkez kararsız kaldı. Bununla beraber Cezzar Ahmet Paşa'nın daha önce 1802'de Yafa'yı ele geçirmesi Bâb-ı Ali nezdinde isyan şeklinde karşılanmıştı. İşte bu

---

[58] H. H. No: 03623/ D; H. H. No: 3447/ A; H. H. No: 3471
[59] H. H. No : 3447/ İ
[60] H. H. No: 3447/ L
[61] H. H. No: 3450

nedenlerden dolayı Cezzar'ın Mısır valiliği uygun görülmedi.[62] Tam bu sırada Mehmet Ali'nin ve başıbozuk sergerdelerin desteklediği Hurşit Ahmet Paşa'nın kaymakam seçilmesi karşısında merkezin yapabileceği tek şey Hurşit Ahmet Paşa'yı tanımasıydı. İşte bu oldu bitti karşısında merkez Mısır halkının ve askerlerin isteğini yaptı.[63] Merkezin bu hususta 9 Nisan 1804 (28 Z. 1218) tarihli Cezzar'a hitaben yazdığı mektupta; Mısır eyaletinin vezaret rütbesi ile Hurşit Ahmet Paşa'ya tevcihine Eski Vali Hüsrev Paşa'nın da Diyarbakır eyaletine tayinine karar verildi.[64]

1.5. Hurşit Ahmet Paşa'nın Kölemenlerle Mücadelesi

Hurşit Ahmet Paşa'nın Kahire'ye yerleşip işleri eline almasıyla sükûnet sağlanmış gibi görünüyordu. Mehmet Ali ve diğer başıbozuk sergerdeler Hurşit Ahmet Paşa'ya tamamen itaatkâr davranıyorlardı. Zaten Hurşit Ahmet Paşa'nın Mısır valisi olmasını isteyen de Mehmet Ali'den başkası değildi. Hurşit Ahmet Paşa mevkiine geçtiğinde karşılaşacağı ilk sorun kölemenler olacaktı. Makamına oturan Hurşit Ahmet Paşa durumu İstanbul'a bildirdikten sonra, ilk olarak kahire çevresinde bulunan kölemenlere karşı harekete geçti.[65]

Hurşit Ahmet Paşa İskenderiye'de bulunduğu sırada Fransızlara karşı İngilizlerden destek almış böylece Akdeniz' de donanması bulunan İngiliz komutanla mektuplaşma fırsatı bulmuştu. Hurşit Ahmet Paşa şimdi de sergerdelere karşı İngiliz desteğini alıp onları tamamen Mısır'dan defedip yerini sağlamlaştırmayı ve Bâb-ı Ali'yi memnun etmeyi düşünüyordu. Bu amaçla Bâb-ı Ali'ye yazdığı 9 Nisan 1804 (29 Z. 1218) tarihli mekrubunda şöyle dedi:

> *"malûm-ı ali buyrulduğu üzre Mısır Beyleri maddesi içün İngiltere'ye gönderilen Sıtkı Efendi kullarının taraf-ı Devlet-i Aliyye'lerinden maslahat güzarlık ile İngiltere Beyninde olduğundan tercüman-ı mezkur ile bahsolunan belge huruf-ı memhuret ile (şifreli harfler) muharrer iki*

[62] Emecen, Feridun, "Cezzar Ahmet Paşa", *Diyanet İslam Ansiklopedisi,* Cilt VII., İstanbul 1993, s. 516-518
[63] Çetin, Atilla, *Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın Mısır Valiliği,* İst. 1998, s. 82-83.
[64] H. H. No: 11914
[65] Çetin, *a.g.e.*, s. 85

kelimenin hal'i zeyirlerine işaret ile gönderilen mektup tercüme iddirilüb Der Aliyyeye gönderildi ve Mısır maslahatında İngiltere ile ayrılık olunan durumun düzeltildi. [66]*"*

Bu mektuptan da anlaşılacağı üzere İngiltere maslahatlığında bulunan Sıtkı Efendi'nin bu başıbozuk sergerdeler hakkında İngiltere'den Hurşit Ahmet Paşa'ya gönderdiği şifreli belge, Hurşit Ahmet Paşa tarafından tercüme ettirilip III. Selim'e gönderildi.

III. Selim ise kendisine gönderilen bu mektuba cevaben; "*Bilsünler heva ve senâ asr-ı sual iktiza eyler ise istesünler."* diyerek Hurşit Ahmet Paşa'nın yardım isteğini destekledi ve onayladı. Halbüki İngilizler Mısır'da güçlü bir yönetimin olmasını istemiyorlardı. Nitekim Fransızlar, Mısır'ı boşalttıktan sonra Kaptan-ı Derya ile Serdar-ı Ekrem, kölemenlerin ileri gelenlerini ortadan kaldırmak için bir plan tertip ettiler. Kahire'deki Ümera, Serdar-ı Ekrem tarafından İskenderiye'dekiler de Kaptan-ı Derya tarafından tevkif edileceklerdi. Kaptan-ı Derya İskenderiye'deki ümerayı üç kapaklı kalyona hile ile götürüp hapsetmek planı yarı yolda sezildi ve arbede oldu. Ümeranın etbâı İngilizlere haber verdiler. Bunun üzerine İngiliz kumandan ümeranın serbest bırakılmasına aksi takdirde muharebe edeceğini bildirdi. Muharebe tertibatı da aldı. Naçar ümera bırakıldı ve kendilerine iltihak edenlerle Said tarafına çekildiler.

İngilizlerin bu müdahalesi doğrudan doğruya Osmanlı'nın iç işlerine karışması demekti[67]. İngilizlerin Mısır hakkındaki bu niyetleri ve dolayısıyla Beyleri müdafaa etmeleri sadrazamın yeni Osmanlı idaresini Mısır'da tesis etmek işini güçleştirmekteydi. Sadrazam İskenderiye hadisesini ve düşüncesini açık bir şekilde III. Selim e bildirmekte kusur etmedi. Padişah, keyfiyeti İngiltere elçiliğinden tahkik etti. Elçi, Mısır'ın iç işlerine karışmak için katiyen Londra'dan talimat alınmadığını binaenaleyh Haçinston'un kendiliğinden o şekilde hareket etmiş olduğunu, mamafih bir daha böyle bir hadiseye sebebiyet vermemek için kendisine tenbihatta bulunduğunu bildirdi. III. Selim elçinin bu izahatını Serdar-ı Ekreme hat yazarak bildirdi. Hakikatte ise Hançinston'un yaptıkları İngiltere Hükümeti'nin malumatı ve muvaffakati ile

[66] H. H. No: 3647
[67] Karal, *a.g.e.,* s. 142.

olmuştu[68]. Dolyısıyla Hurşit Ahmet Paşa'nın kölemen Beylerine karşı yardım isteği boş bir çabadan başka bir şey değildi. Hatta yardım etmesi bir yana Beylere destek verdiği aşikârdı.

Kölemenlerden başta Bedrisi Osman ve İbrahim Bey'ler olmak üzere Kahire'den kaçıp canlarını kurtarabilen kölemenler, Cize ve yakınlarında Helvan ve Cebel-i Ahram havalisinde kaldılar Cize köylerinde başıboş dolaşarak köyleri yağma ve harap ettiler.[69]

Hurşit Ahmet Paşa merkeze gönderdiği tahririnde; aman dileyen bir iki beye sözverdiğini, Asi İbrahim ve Bedrisi Osman Bey'leri yalnız bırakıp tediplerinin kolaylaşacağını bildiriyor ve Mısır'ı onların zulmünden kurtaracağını vaat ediyordu[70]. Hurşit Ahmet Paşa bu amaçla Mehmet Ali ve başıbozuk sergerdeleri kölemenler üzerine sefere memur etti. Vuku bulan çatışmada kölemen Beyleri mağlup ve perişan bir şekilde kimileri can verdi kimileri ise çareyi kaçmakta buldu. Kaçan kölemenler Hennâdi ve Cemiât gibi bedevi arap kabilelerinden bir çok eşkıya toplayıp 16 Nisan 1804'te (1219 muharremi başlangıcında) Mısır'ı sıkıştırmak için harekete geçtiler.

Mehmet Ali bu defa onları daha büyük kuvvetlerle Cize yakınında Enbabe mevkiinde bekledi. Kölemenler Mehmet Ali'nin kuvvetlerini basmak amacıyla şiddetli hücum ettiler, dört saat kadar cereyan eden çatışmada kölemen Beyleri ve elli yetmiş kadar da kölemen telef oldular. Kölemenler hayli kayıplar vererek Fayyum taraflarına doğru firar ettiler. Elfi Mehmet Bey Hurşit Ahmet Paşa'ya iki özel adam göndererek; ne türlü emredilirse ona göre hareket edileceğini bildirdi[71]. Diğer yandan Hasan Bey kölelerinden Osman Bey dahi Hurşit Ahmet Paşa'ya sadakatini bildiren mektuplar gönderiyordu. Hurşit Ahmet Paşa Osman Bey'e dahi Kena Mutasarrıflığını verdi.

Bundan gayri kölemenlerle hareket eden Hennâdi ve Cemiât Arap kabilelerine karşılık bunların can düşmanı ve öteden beri sadakatiyle tanınan Evlad-ı Ali urbanını adı geçen kabileye karşı kullanmak üzere harekete geçirdi.[72] Hurşit Ahmet Paşa kendisiyle gizli

[68] Karal, *a.g.e.*, s. 145-146
[69] Cevdet, *Tarih*, Cilt VII, s. 359
[70] H. H. No: 3447/ E; H. H. No: 3447/ H
[71] Cevdet, *Tarih*, Cilt VII, s. 360
[72] H. H. No: 3478/ B; H. H. No: 3654

olarak haberleşen Beylere destek ve onları taltiflendirerek kendi yanına çekmeye çalıştı. Çünkü Beyler üzerinde ve başıbozuk sergerdeler üzerinde sözü geçen tek kişi Mehmet Ali idi. Hurşit Ahmet Paşa böyle davranarak Mehmet Ali'ye karşı yavaş yavaş kendi nüfuzunu oluşturmayı amaçladı. Çünkü Mehmet Ali'nin her başarısı onun daha da güçlenmesine yol açtı.

Cize ve Enbabe başarısını İstanbul'a bildiren Hurşit Ahmet Paşa tahririnde kölemenlerle çarpışmaya bir gün bile ara verilmediğini, verilmeyeceğini mektubunda belirtti ve 20 Mayıs 1804 (9 S. 1219) tarihli diğer tahririnde de bazı idari durumlara değinerek Arnavut Beylerinin İstanbul'a gönderildiğini, Eski Vali Hüsrev Paşa'nın Rodos'a yollanacağını, Mısır defterdarı Recai Bey'in ölümünden sonra yerinin boş kalmasından dolayı bu mevkie İskenderiye Seddi bina emini Salih Efendi'nin Mısır defterdarlığına tayinini ve Hasan Bey'e de mirimiranlık tevcih olunmasını ve nihayet Mısır ümerâsını kovmakla hizmet görmüş olan başta Mehmet Alive diger sergerdelere hil'atla giydirilmesini arzetti[73]. III. Selim de bu tahrire cevaben *"manzurum olmuştur istidâsı üzre iktiza iden hil'atler irsal oluna, temin ve tekliflere mübaderet kılınsun mirimiranlık dahi virilsün.*[74] diye belirterek gereğinin yapılmasını istedi.

1.6. Hurşit Ahmet Paşa'nın Mısır Valiliği'ne Atanması

Mart 1804 (Saferin sonlarında Zilhicce 1218) tarihinde Hurşit Ahmet Paşa'ya Mısır valiliğine tayin olduğu emri geldi.[75] Valilik emrinden sonra başıbozuk sergerdeler tamamen kaleyi boşalttılar. Hurşit Ahmet Paşa kaleye yerleşerek makamına oturdu. Böylece kaymakamlık görevi valiliğe çevrilmiş oldu.[76]

Enbabe yenilgisinden sonra Bedrisi ve İbrahim Bey'ler idaresindeki kölemenler Kahire'ye giden yolları kapayarak kıtlık meydana getirmek istediler bunun yanında yolları üzerindeki köylerden de zorla vergi topladılar. Bunun üzerine Mısır'da kıtlık çekilmeye başlanınca, Hurşit Ahmet Paşa, mali tedbir olmak üzere Beylerin

---

[73] H. H. No: 3532
[74] H. H. No: 3447
[75] Süreyya, Mehmet, *Sicilli Osmâni,* Cilt II., Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayınları, s. 679
[76] Çetin, *a.g.e.*, s. 88

haremlerinden birer miktar cerime♣ alınması için bu yolda çalışmalara başladı. Buna müteveffa (vefat etmiş) Murat Bey'in hanımı Sitti Nefise Hatun ve daha önce Hurşit Ahmet Paşa'ya yaklaşmış bulunan ve Osman Bey'ler itiraz ettiler. Ayrıca Elfi Mehmet Bey; "*Irz davası başka şeye benzemez bu fenalıklara bir çare bulmak üzere Osman Bey ile birlikte Mısır'a gelmeye karar verdik. Bizim için Cize ile Kasr-ı Ayni boşaltınız."* şeklinde Hurşit Ahmet Paşa'ya haber gönderdi.[77] Hurşit Ahmet Paşa ise verdiği cevapta *"İtaatiniz varsa varınız kıble tarafına hükümet ediniz ve oranın miri emvalini gönderiniz. Burada işiniz yoktur diyordu."* Bunun üzerine bir taraftan Büyük, Küçük Elfi Bey'ler, diğer taraftan ise Bedrisi ve İbrahim Beyler bundan başka Saçlı Osman hepsi bir an önce Mısır'a gelip yönetimi ele geçirmek için harekete geçtiler. Bu defa tehlike büyüktü. Kölemenler sayıca çok fazla idi.

Hurşit Ahmet Paşa hemen Mehmet Ali'yi ve onun yanında Hasan Beyi bunlar üzerine gönderdi. Kölemenler cereyan eden ilk çarpışmada Mehmet Ali'nin süvarilerini bozup bir plangayı ele geçirdiler. Bu sırada Mehmet Ali Kölemenleri yenmek için yeni bir askeri hileye başvurdu. Şöyle ki Mehmet Ali acizmiş gibi davranıp sulh için Kölemen Beylerine talepte bulundu. Beyler ise buna aldanıp Mehmet Ali'yi zayıf zannederek ihtiyatı elden bıraktılar. Bu fırsatı bekleyen Mehmet Ali, 19 Temmuz 1804 (10 Ra. 1219) te önce Tura etrafında bulunan Büyük ve Küçük Elfi Beyler üzerine dört bin kadar askerle ansızın baskın yaparak hepsini perişan etti ve kalanlar ise Said'e doğru firar ettiler.[78]

Bundan üç dört gün sonra Bedrisi Osman ve İbrahim Beylerin üç bin kadar olan kuvvetleriyle Şubrak civarında vaki olan çok kanlı bir çatışmada her iki tarafta ağır kayıplar vererek ordugâhlarına çekildiler. O gece Mehmet Ali ani bir baskınla Kölemenlerin metrislerine girerek top ve humbara kullanmak suretiyle kalan Kölemenlerin de bir kısmını kırdı. Geriye kalanlar ise kaçıp gitmekten başka bir çare bulamadılar. Hepsi Said tarafına doğru çekilip gittiler. Böylece Kölemenler Mehmet Ali ve başıbozuklardan ağır ve rencide edici bir darbe yemişlerdi. Artık Kahire uzun bir süre için kölemenlerin tazyik ve muhasarasından kurtulmuş bulunuyordu. Hurşit

---

♣ Suçludan alınan para cezası, cereme; günah, suç

[77] Cevdet, *Tarih,* Cilt VII , s. 361

[78] H. H. No: 1918/ A; Cevdet, *Tarih,* Cilt VII., s. 362

Ahmet Paşa bu başarılarından dolayı Mehmet Ali'yi Türk uşağı üzerine, Hasan Bey'i de Arnavut askerleri üzerine sergerde nasb ve tayin etti.

Şimdilik durumdan da anlaşıldığına göre Mehmet Ali ile Hurşit Ahmet Paşa arasında iyi ilişkiler devam etmekte idi.[79] Kölemenler'in yemiş oldukları bu darbeyi sadrazam derkenarında; Mısır Beylerinin bu gördükleri inhizamın (bozgun) eskilerine benzemediği ve başlarında olan urban karaltısının dahi dağılmış ve hükümet nüfuzunun Hurşit Ahmet Paşa tarafına geçmiş olduğu bildirerek memnuniyetini bildiriyordu.[80] Diğer yandan Hurşit Ahmet Paşa'nın merkeze yolladığı Mısır Beylerinin Said'e kaçırıldığı, Süveyş Yolu'nun açıldığı, bu itibarla Harameyn tertibatı icrasında bulunacağı ve hicaz işlerinde kusur edilmeyeceği hususundaki tahriratında III. Selim' i pek memnun etti.

Padişah Hurşit Ahmet Paşa'ya yazdığı mektubunda; *"Hurşit Ahmet Paşa'nın ikdam eyleyeceğinden gayet haz iddüm berhudar olsun Hak Teali selamet virsün… gayet dikkat ve ihtimam oluna.[81]"*Diye memnuniyetini dile getirdi.

Hurşit Ahmet Paşa, Mehmet Ali sayesinde Mısır'ı Kölemen baskısından kurtarmış oldu. Fakat Said tarafı Kölemenler'in elinde kaldığından Kahire'de yeniden kıtlık çekilmeye başlandı. Bunun yanında Mısır halkı da Arnavutların ve başı bozuk askerlerinin fenalıklarını Hurşit Ahmet Paşa'ya şikâyet ettiler. Fakat Hurşit Ahmet Paşa bunların maaşlarını ve tayinatlarını veremediğinden askere karşı bir yaptırımda bulunamadı. İşin aslına bakılırsa Mehmet Ali kendi adamlarının ve başıbozuk sergerdelerin yağma hareketlerine göz yumuyor ve böylece valilerin ulûfe verememelerini koz olarak kullanıp yeri geldiğinde halkı valiye karşı kışkırtıyor ve valileri zor durumda bırakıyordu.

Dikkat edilirse Hüsrev, Tahir Paşalara ve Bedrisi Osman Beylere karşı yapılan ayaklanmalarda başıbozuklar daima ulûfe isteği ile hareket ettiler ve bu kişiler mevkilerinden uzaklaştırıldılar. Hurşit Ahmet Paşa alttan alta yaptığı araştırma ve

---

[79] H. H. No: 3642; H. H. No: 3455
[80] H. H. No: 35566/ B
[81] H. H. No: 3798

incelemelerde bütün bu karışıklıklar ve ayaklanmaların Mehmet Ali'nin tahrik ve teşvikleri sonucunda vukûu bulduğunu az çok anlamış görünüyordu. Diğer yandan Bâb-ı Ali Kölemenlerin en büyük geçim kaynağı olan köle ticaretini Mısır'da yasakladı. Bu emrin suretleri Ege ve Akdeniz kıyılarındaki çeşitli muhafız ve paşalara bildirdi buna cesaret edenlerin cezalandırılacaklarını bildiren emri tekit etti.[82]

1.6.1. Hurşit Ahmet Paşa ile Mehmet Ali Paşa'nın Arasının Açılması

Mehmet Ali'nin entrikalarını anlayan Hurşit Ahmet Paşa, çıkacak ilk fırsatta Mehmet Ali'yi Mısır'dan uzaklaştırmak için çare arıyordu. Bunun için de her şeyden önce elinde sağlam kuvvetlerin olması gerekiyordu. Halbüki Hurşit Ahmet Paşa birkaç bin kişilik kapu halkından başka bir kuvvete sahip değildi. Bu amaçla Hurşit Ahmet Paşa daha 12Haziran 1804 (19 Rebiülevvel) de Kölemenlerle çarpışırken İstanbul'a yazdığı tahririnde, merkezden üç dört bin kişilik talimli asker gönderilmesini, diğer yandan Akka, Sayda ve Şam çevresinde bir miktar delil süvarilerin[♣] yollanmasını istemişti.[83]

Hurşit Ahmet Paşa Delil suvarilerinin bilhassa kölemenlere karşı yapılan çatışmalar için gerekli olduğunu belirtti. Hurşit Ahmet Paşa'nın bu isteğine karşılık Bâb-ı Ali talimli askerlerin gönderilmesine imkân olmadığını fakat delil askerlerinin Mısır'a gitmesi için Suriye'deki delilbaşılara haber yazılacağı ve gönderilmelerine çalışılacağı mütalâası bildirildi.[84] Duruma bakılırsa Hurşit Ahmet Paşa elinde bulunan kapıkullarının bile dokuz aydan beri ulûfelerini ödeyemiyordu. Bu delil askerlerinin gelmesi kapıkulları ve başıbozuk sergerdeler arasında hiç de iyi karşılanmayacağı kesindi. Öyle anlaşılıyor ki Hurşit Ahmet Paşa bu delil askerleri için merkezden gelecek parayı bütün askerlere dağıtıp geçicide olsa güçlü bir yönetim kurarak Mehmet Ali'yi Mısır'dan uzaklaştırmayı planladı. Eğer Mehmet Ali'yi Mısır'dan uzaklaştırabilirse zaten Bâb-ı Ali'den dilediği kadar ödenek alabilecekti.

---

[82] Çetin, *a.g.e.*, s. 90-91

[♣] Rumeli'de ilk olarak teşkil olunan bir sınıf hafif suvari askerlerine verilen addır. Bu teşkilat daha sonraları yalnız Rumeli'ye inhisar etmiyerek genişlemiştir.

[83] H. H. No: 3598

[84] H. H. No: 3473; H. H. No: 3537

Hurşit Ahmet Paşa, askerlerin maaşlarının ödenmesi ile ilgili olarak bir tahririnde, Mısır'da mevcut olan asker taifesinin ulûfelerinin tanzimi hususu bir düzen altında olmadıkça bu işin halledilemeyeceğini bildiğinden ve kendisinden dokuz aylık ulûfelerini isteyen askerlerine; *"maksadınız devletten af ve ıtlakınızı temenni, selamet-i hallerinize teşebbüs ise bu ulûfe isteğinden feragat ile iteatte bulununuz.*[85]*"* dedi ve bu hususta tavsiyelerde bulunarak şöyle işaret etti:

> *"Sonunda güzeşte(geçmiş) ulûfelerin tamamen ödeninceye kadar sair ulûfeleri erişülmeyüb taahhüd idülen ulûfeler virildükden sonra, cümle harçları tenzil ve bir nizama bağlanması işine karar virildüğünü, şimdiki halde ise bütün askerlerin Mısır'a gelişleri tarihinden beri ulûfeler virilmediğünden nân-ı aziz vesair tayinatları ile idare idildü.*[86]*"*

Tahrirden de anlaşılacağı üzere Hurşit Ahmet Paşa, askerlerin sadece geçmişte verilmeyen maaşlarını vereceğini taahhüd ederek askerleri Mehmet Ali Paşa'nın oyunundan kurtarmak istedi.

Hurşit Ahmet Paşa, Mehmet Ali'yi Mısır'dan uzaklaştırma planları ararken bu fırsat Vehhabi meselesi ile ortaya çıkmıştı. Bâb-ı Ali Harameyn ve Vehhabiler ile ilgili olarak Mirahûr-ı Sani Salih Bey'i Mısır'a gönderdi. Salih Bey'in getirdiği emirde Yenbuğ muhafazası için bir başbuğ tayini Hurşit Ahmet Paşa'dan isteniyordu[87]. Tayin olunacak başbuğ için hazırlanan mirimiranlık emrinde bu kişinin Hurşit Ahmet Paşa tarafından atanılması kararlaştırılmıştı. Vehhabileri tenkili için Bağdat ve Şam görevlendirilmişti. Fakat bu sırada Medine ve Harameyn zahire ve yiyecek bakımından sıkıntı içindeydi. Mısır'dan oraya zahire ve yiyecek gönderilebilmesi için, Yenbuğ İskelesi'nin muhafaza altında tutulması gerekirdi.

Bu sebepten Bâb-ı Ali bir başbuğ ve bir miktar asker yollanmasını emretti. Hurşit Ahmet Paşa bu emri sergerdelerden birine vermeyi düşünüyordu. Fakat umduğunu aksine ne Mehmet Ali ne de sergerdeler bu teklife hiç de iltifat etmediler. Mehmet

---

[85] H. H. No: 1892
[86] H. H. No: 3566/ D
[87] H. H. No: 3566; Cevdet, *Tarih,* Cilt VII., s. 362

Ali'nin asıl amacı Mısır'ı ele geçirmek olduğundan vakarlı ve temkinli davrandı.[88] Diğer sergerdeler dahi Mehmet Ali ile anlaştıklarından onlar dahi bu teklife rağbet etmediler. Bunun üzerine Hurşit Ahmet Paşa kendi Mirâhuru Ali Ağa'ya bu görevi vermek zorunda kaldı. Hurşit Ahmet Paşa'nın Yenbuğ'a başbuğ atanması ile ilgili merkeze yazdığı Haziran 1804 (26 C. 1219) tarihli tahririnde:

> *"Yenbuğ muhafazasına tayin olunması irade bulunan muhafızlık hususu hakkında Mısır valisi devletlü Ahmet Hurşit Ahmet Paşa efendimiz hazretlerinin dermeyan itimat buyurarak… Mısır'da teşriflerinde subaşısı nasb-ı tayin buyurdukları Ali Ağa kullarının kader-i şanını mirmiranlık ile terfi ve maiyetinde beş yüz nefer piyade sekban neferâtı ve yüz elli nefer süvari askeri tayin edildiğini ve mumaileyh Ali Paşa kullarının tafsil-i keyfiyeti müşâr'ülileyh efendimiz tahrirat-ı sâmilerinden malum-ı alileri buyrulacağı vesile-i arz olunmuştur.*[89]*"*

Tahrirden de anlaşıldığı üzere Hurşit Ahmet Paşa bu görev için hemen Ali Ağa'nın emrine yeteri kadar asker verip onları vehhabiler üzerine gönderdiğini Bâb-ı Ali'ye bildirdi.

Hurşit Ahmet Paşa Haremeyn ve Muhteremeyn[♣] işleri üzerinde önemle duruyordu. Böylece Bâb-ı Ali'nin teveccühünü kazanmak istiyordu. Salih Paşa Mısır'ın durumunu ve Haremeyn işlerini öğrenmek için geldiğinde Merkeze yazdığı Kasım 1804 (15 Ş 1219) tarihli hattında Hurşit Ahmet Paşa'nın Harameyn için çok çalıştığına dair:

> *"Mısır valisi Vezir-i Mükerrem Devletlü Hurşit Ahmet Paşa hazretlerinin iş bu Harameyn-i Muhteremeyn maslahatına dair vaki olan mesayi-i müşirleri hak budur ki Hurşit Ahmet Paşa hazretlerinin Harameyn'i Muhteremeyn için hulusâne-i sarf-ı sai azim buyurarak bu vechle*

---

[88] Şinasi Altundağ, "Mehmet Ali Paşa İsyanı Esnasında" *Belleten,* Cilt VI, Sayı 23-24, TTK. Ankara Temmuz 1942, S. 229-230; Sinoué, Gilbert, *Kavalalı Mehmet Ali Paşa Son Firavun,* (Çev. Ali Cevat Akkoyunlu) İstanbul, Doğan Kitap 1999, s. 247-280

[89] H. H. No: 3843; H. H. No: 3486

[♣] Mekke ile Medine hakkında kullanılan tabirdir. Mekke ile Medine'nin muayyen mevkileri harem sayıldığı için ikisini birden belirten bu tabir meydana gelmiştir.

tedbirlere teşebbüs buyurduklarının tafsilat buyurduklarını" bildirdi ve devamında da; *"savb-ı alilerine ibas buyurdukları tahrirat-ı sâmilerinden malum-ı devletleri buyrulacağından bu babda tekrar tafsil-i maddeye hacet olmamak üzere arzuhal-i dikkat-i çakerânem kılındı.[90]"*

Hurşit Ahmet Paşa, başbuğ işini hallettikten sonra tekrar kölemenler meselesine yöneldi. Nitekim Said tarafına çekilen kölemenler Mısır'a zahire gelmesini önlüyordu. Bunun için bir miktar askeri Nil yolu ile nehirden silahtarları vasıtasıyla, bir miktar askeri de karadan Said tarafına gönderdi.[91] Ekim 1804 (Recep 1219) Hurşit Ahmet Paşa silahtarların arkasından da Mehmet Ali'yi Said'e göndermeyi amaçlıyordu. Bu karardan kısa bir süre sonra 5 Kasım 1804'te (1219 Şabanının başlarında) özel bir memurla Bâb-ı Ali'nin maktul Tahir Paşa'nın biraderi Hasan Bey'e mirmiranlık emri geldi.[92]

Bu durumda Mehmet Ali'nin Hasan Paşa'nın emrine girmesi gerekiyordu. Nitekim Hurşit Ahmet Paşa, Mehmet Ali'nin Hasan Paşa'nın idaresi altına girmeyeceğini ve bu suretle başıbozuklar arasında çıkacak ikililikten faydalanıp mısır'da müstakil hareket etmek azim ve niyetinde görünüyordu; ancak Hasan Paşa, Mehmet Aligibi yetenekli olmadığından daha önce Mehmet Ali'ye vermiş olduğu sözden asla dönmeyip ondan ayrılmadı ve eskisi gibi dost olarak kaldı. Hatta bu durum halk arasında Mehmet Ali'nin prestijinin daha da artmasına neden oldu. Şöyle ki; Mehmet Ali'nin emrinde mirmiran bulundurması tüm Mısır'da onun şan ve itibarını daha da artırmış oldu. Bu olaylardan sonra Hurşit Ahmet Paşa, Mehmet Ali'yi Said tarafına gönderdi ve başarı sağladığı takdirde kendisine vezaret verileceği Hurşit Ahmet Paşa tarafından ihsas olundu. Kendisi de silahtarının arkasından Kasım 1804'te (Şaban 1219) Said'e hareket etti[93].

Mısır'daki durumdan habersiz olan Bâb-ı Ali Mısır'da sükûn ve asayişin temin edilmiş olduğu kanısındaydı. Devlet Mısır'ın iç durumunu gereği gibi bilmediğinden Hurşit

---

[90] H. H. No: 3486
[91] Vasıf, Ahmet, *Vasıf Tarihi,* II Cilt, İst.1219(1804), s. 296
[92] H. H. No: 3447/ A
[93] Cevdet, *Tarih,* s. 362-363; Kutluoğlu, H. Muhammet, "Kavalalı Mehmet Ali Paşa" *Diyanet İslam Ansiklopedisi,* Cilt XXV, İst. 2002, s. 62-65

Ahmet Paşa'nın Mısır'da istiklah üzere valilik yaptığı kanısına varmıştı. Gerçekte ise Mısır'ın gerçek amiri Mehmet Aliolup Hurşit Ahmet Paşa onun askerine tayinat eden bir muhassıl hükmünde bulundu[94]. Bundan başka Ocak 1805 (Şevval 1219) tarihli bir emirle, Hurşit Ahmet Paşa, Mısır valiliğinde ibka olundu ve yaptığı işlerden dolayı takdir edildi.

Bu arada Mehmet Ali'nin kuvveti Bâb-ı Ali tarafından az çok anlaşıldı. Bu bakımdan Mehmet Ali'ye vezâret verilerek Mısır'dan uzaklaştırılması düşünüldü. Bu durum Hurşit Ahmet Paşa'nın birkaç mektubundan anlaşılmaktadır. Şöyle ki; "*Mehmet Ali'ye vezâret rütbesi ile Cidde eyaletinin tevcihinin söz konusu olduğunu işittiğini bildirerek şayet Mehmet Ali'ye Cidde eyaleti tevcih buyrulursa bazı mahsurların olabileceğini"* Bildiriyor ve bu durumdan Mehmet Ali'nin rahatsız olacacağını söyledi. Daha sonra da Bâb-ı Ali'ye şöyle bir tavsiye de bulundu; *"bu itibarla vezâret rütbesiyle Anadolu ve Rumeli'den bir mansıp tevcihi mahzurdan daha salim olacaktır. Mehmet Ali'nin Said'den avdet edinceye kadar, vezâreti istihsal buyrulmayıp ondan sonra gönderilmesi uygundur.*[95] *"*

Bu mektuba sadrazam yazdığı derkenarda♣; Rumeli ve Anadolu'da vezirlerin çokluğundan dolayı boş mansıp bulunmadığını söyledi ve nihayet:

> "*Mehmet Ali Mısır'da iken vezâret verilmesi bazı mülahazadan vareste olmadığına nazaran tecvizen Hicaz maslahatı için Mısır'dan çıktıktan sonra vezaret verilir ise hem de Harameyn içinde bir kuvvet olmuş olacağı daha uygun iken, Rum'dan bir mansap ile vezâret verilmesi hiç de layık değildür."*

Dedi ve istilâmının cevabını beklediğini belirtti. Aslında Bâb-ı Ali Mehmet Ali gibi güçlü bir paşanın merkeze yakın bir yerde bulunmasını uygun görmüyordu. Bu yüzden Mehmet Ali'nin Mısır civarında kalıp vehhabilere ve kölemen beylerine karşı

---

[94] Cevdet, *Tarih*, Cilt VII., s. 364
[95] H. H. No: 1998
♣ Kenarda bulunan haşiye, bir sahifenin kenarına çıkarılan yazı.

kullanılması Bâb-ı Ali'nin politikasına daha uygun geldi. Hurşit Ahmet Paşa'da buna cevaben:

"*Hasan Bey'e mirmiranlık tevcih buyrulduğu, Mehmet Ali'ye ümidvar olduğu vezâretin istihsali vâad edilerek, umerâ üzerine gönderilmiş inşallahu teali umerâ maslahatı bertaraf edildikten sonra ada mansaplarından olmayarak Rumeli ve Anadolu taraflarında bir mansap tevcihleri iktiza edilir ve iktiza iden emirlerin tarıfıma gönderilmesi istirham idilür.*[96]"

Diyerek isteğinde ısrarlı olduğunu belirtti. Bu tahrirlerden de anlaşıldığına göre, gerek Hurşit Ahmet Paşa ve gerekse devletin amacı, Mehmet Ali'yi bir an önce Mısır'dan uzaklaştırmaktı. Fakat bu husus zor olduğundan düşüncede kaldı.

Yenbuğ'a bir başbuğ hususundaki emirleri Mısır'a iletmiş olan Mirâhuru Sâni♥ Salih Ağa'nın dersaadete dönüşünde 23 Ocak 1805 (21. L. 1219) tarihli kaleme aldığı raporda:

"*Mısır valisi Hurşit Ahmet Paşa aslında doğru, sadık ve uğuru açık bir bendedir. Lakin Mısır ihtilalinin devamı nüfuz ve hükümetin askeri reisler olması sebebiyledir. Reisler namına olan binbaşılardan Mehmet Ali sivrilip tahsil-i vezâreti kurmuş olduğundan görünüşte Hurşit Ahmet Paşa'ya her ne kadar inkiyad suretinde ise de onun nüfuzunu çekemeyip içten zevalini arzu etmektedir, hatta elinden gelse bütün Mısır'ı zapt daiyesine düşeceği hal ve hareketinden anlaşılmaktadır… Mehmet Ali ile birkaç kez gizlice görüşüp seninle güzelce ülfet eyledik armızda muhabbet hâsıl oldu. Bu cihetle senin fena olduğunu isteme. Hayırhâhlığım muktezâsı sana sözün doğrusunu söyleyeyim, bu senin tavrın ne meslektir güzel netâyic vermez.*[97]"

---

[96] H. H. No: 3453/ D

♥ Istabl-ı Amire denilen ve saray hayvanlarıyla bu hayvanlar münasebetiyle vücuda getirilen teşekkülün başında bulunan "Mirahur-ı Evvel" in muavini yerinde bulunan memurun unvanıdır.

[97] H. H. No: 3474

Şeklinde nasihatte bulunduğunu ve Mehmet Ali'yi ikna ettiğini söyleyen Salih Bey diğer bir mektubunda, Hurşit Ahmet Paşa ile pek çok müzakeresinde, Mehmet Ali'yi başbuğluk ile Beyler üzerine göndermesi ve muvaffak olur ise vezâreti taahhüt edip Mısır'dan çıkarılmasına karar verdik.

Hurşit Ahmet Paşa'nın tavsiyesi ile Rum'dan bir mansap verilmesi vaat edilip, Mehmet Ali, Said'e Beyler üzerine gönderildi. Hurşit Ahmet Paşa vezâret hususunda müzakere olundukça Paşa:

> *"Allah vere idi Devlet-i Aliye şunun vezâretini müsaade buyura idi. Şu vesile ile buradan def ederdik. Gerçi Mehmet Alibir fesat çıkarsa Allah'ın inayetiyle bize bir şey edemez; lâkin Mısır halkı yağmaya uğrar.[98]" Bizim korkumuz budur."*

Dediğini yazan Salih Bey Mısır'da duruma göre hareket edilmesi gereğini bildirdi ve merkezde dahi fermanların Mehmet Ali'ye aksetmeyeceği surette gizli tutulmasına dikkat edilirse ihtimal ki def'i kabil olur. Mehmet Ali def olunmadıkça Mısır'ın ihtilali mündefi olmaz şeklinde kendi görüşünü belirtti.

Görülüyor ki Mısır'ın iç durumunu ve bilhassa Mehmet Ali'nin durumunu tamamen kavramış bulundu. Bu hal III. Selim'in de dikkatini çekmiş olacak ki bu rapora yazdığı hattında; *"Manzurum olmuştur... Salih Bey'e lisanını tutup ketm ve ihvası tekid olunsun"* dedi. Cevdet Paşa ele geçirdiği eski bir teşrifat defterinde Mehmet Ali'ye 23 Ocak 1805 (23 L. 1219) tarihi ile kayıtlı olarak vezâret verilmiş olduğunu yazmaktadır.[99]

Mısır bu durumda iken Mart 1805'te (1219 hicri yılının sonlarında) Hurşit Ahmet Paşa'nın daha önce talep etmiş olduğu delil askerlerinden birkaç bin kişilik ordu Şam

---

[98] H. H. No: 3474
[99] Cevdet, *Tarih,* Cilt VII., s. 364

tarafından Mısır'a geldiler. Bunların iaşe masrafları için ayda 600 kese tahsis edildi. Delil askerlerinin gelişiyle Mısır'da yeni bir takım karışıklıklar vuku buldu.[100]

Hurşit Ahmet Paşa'nın Şam ve Akka taraflarından delil süvarilerini Mısır'a celbettiği sıralarda M. Ali, 20 Mart 1805'te (18. Z. 1219) Minye mevkiinde Kölemenlere karşı büyük bir başarı elde etmişti. Kölemenler perişan dağılmış olarak Siyüt ve Manfalût taraflarına kaçmak zorunda kaldılar. Kölemenlerin tamamen tedip ve tenkilleri için kaçtıkları Cerca ve daha yukarılara gitmek gerekiyordu. Ancak delil askerlerinin Kahire'ye vardıklarını öğrenen Mehmet Ali hemen Kölemenlerle çarpışmayı bırakarak Kahire'ye dönmek üzere Hasan Paşa ile yola çıktı. Mehmet Ali bu dönüşün bahanesini de güya başıbozukların geçmiş ulûfelerini talep ederek kendisini ve Hasan Paşa'yı sıkıştırdıklarını ve onların iskânlarına kadir olmadığından askerin zoru ile Said'deki görevlerini terk ettiğini özür ve Beyan etmekteydi. Elinden birşey gelmeyen Hurşit Ahmet Paşa buna inanmak zorunda kaldı.[101]

Mehmet Ali ve Hasan Paşa Tura'ya geldikleri zaman, deliller Mehmet Alikuvvetleri üzerine saldırmada tereddütte bulundukları sırada M. Ali; *"biz ulûfemüzü istemek içün geldük, kimse ile bir alışverişimiz yoktur."* diyerek onları kandırdı ve deliller birbirlerine; *"bunlarla çarpışmak gerekmez."* deyip Dayrüt-tin ve Kars-ı ayni'deki yerlerine çekildiler. Mehmet Ali ve askerleri ellerini kollarını sallayarak Kahire'ye girmeye başladılar.[102] Hurşit Ahmet Paşa kethüdası bu hal karşısında acele delillerin yanlarına koşup engel olmalarını ve kendilerini azarlamak isteyince; *"bu adamlar ulûfe istiyorlar onlara taarruza ne lüzum var. Biz de ulûfe istediğimizde böyle mi yapacaksınız.[103]"*cevabını verip başıbozuklara saldırmayı reddettiler. Mehmet Ali birkaç gün içinde delilbaşları elde etmeyi ve onların tarafsızlığını temini başarmış oldu.

Kahire'ye giren Mehmet Ali, Özbekiye'deki konağına yerleşti. Hurşit Ahmet Paşa bilhassa ulemâ, şeyhleri ve ocaklıyı Mehmet Ali ile münasebette bulunmaktan menetti.

---

[100] Cevdet, *Tarih*, Cilt VII., s. 364-365
[101] H. H. No: 3474/ G
[102] Şinasi Altundağ, "Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın Suriye'de Hâkimiyeti Esnasında Tatbik Ettiği İdare Tarzı" *Belleten*, Cilt VIII., Sayı 30, TTK. Ankara Nisan 1944, s. 231-243
[103] Cevdet, *Tarih*, Cilt VIII., s. 23-24

Bunun üzerine Mehmet Ali artık Hurşit Ahmet Paşa'yı valilikten indirmek ve Mısır'dan uzaklaştırmak zamanının geldiğine kanaat getirdi ve harekete geçti. Deliller bu sırada bulundukları Kasr-ı Ayni ve Daret-tin taraflarında Mısır ahalisine pek çok zalimlik ve teaddiye başlayıp, mallarını yağma ettiler. Bunun üzerine Mehmet Ali'nin de alttan teşvikiyle, Mısır halkı Mayıs 1805 (Safer 1220) te Ezher Camii'ne gelip feryat ve figan ettiler. Bunun üzerine Kalyop (Kalyup) mevkiine çekilen delil süvarileri orada da halka zalimliklerde bulundular.

Mehmet Ali'nin bu kadar süratle Kahire'ye avdeti ve askerleri ile tekrar yerleşmesi karşısında Vali Hurşit Ahmet Paşa hem şaşırmış hem de eli kolu bağlı kalmıştı. Bu yeni durumda, Hurşit Ahmet Paşa, Mehmet Ali'yi Mısır'dan çıkaramayacağını anladığından ona bir şey yapamayacağını anlamış bulunuyordu. Bunun üzerine işi tatlılıkla halledip Mehmet Ali'yi Mısır'dan çıkarmak emeline kapıldı. Şöyle ki; Hurşit Ahmet Paşa'ya Mehmet Ali'nin Cidde valiliği vezâreti hususunda emir ve menşur geldiği halde Hurşit Ahmet Paşa bu emirleri yanında alı koymuştu. Hurşit Ahmet Paşa bu emri herkesin önünde okuyup onu taltiflendirip Mısır'dan uzaklaştıracağını sanıyordu. Oysa Mehmet Alikendisine vezâret geldiğini önceden gelen bu rütbenin kasten kendisine bildirilmediğini öğrenmiş bulunuyordu.

Bu bakımdan Hurşit Ahmet Paşa saferin onuncu günü gerek askeri ileri gelenleri, gerekse Kahire vûcuhunun huzurunda yapılan bir merasim ile Mehmet Ali'ye vezâret ve Cidde valiliği emirlerini tebliğ etti. Acele Cidde'ye gitmesi gerektiğini bildirdi. Aynı zamanda kendisine hil'at giydirilen Mehmet Alikonağına gitmek üzere oradan ayrılırken, yine kendisinin bir oyunuyla asker taifesi kendisinden ulûfe istediler. Mehmet Ali de onlara: *"İşte vali paşa buradadır, ondan isteyiniz."* diyerek yoluna devam etti ve halka altın ve gümüş dağıtarak Özbekiye'deki konağına gitti. Ayrılırken askerler bir kez daha Hurşit Ahmet Paşa'yı sıkıştırdılar ve onu zor durumda bıraktılar[104].

Hurşit Ahmet Paşa'dan memnun olmayan halk da bu durumdan memnun görünüyordu. Hurşit Ahmet Paşa bir tahririnde; kendisi daha Mehmet Ali'ye Cidde valiliği

---

[104] Cevdet, *Tarih,* Cilt VIII., s. 36

menşurunu vermeden, bazı sergerdeler ile gizlice görüşüp Mehmet Ali'nin Mısır'dan çıkmaması durumunda ne yapacaklarını sordu onlar da:*"Seninle bil ittifak ihracına ikdam ederiz."* şeklinde cevap verdiklerini belirttiler ve bu sergerdelerin kimler olduğunu bildirmediler.[105] Fakat bazı kaynak ve vesikalarda Ömer Bey ve Salih Korıca gibi bazı Arnavut sergerdelerinin onunla anlaşma yaptıklarından bahsedilmektedir.[106]

Hurşit Ahmet Paşa'nın bu tahriratı[♣] da bu hususu kuvvetlendiriyor. Öyle sanıyoruz ki; Mehmet Aliadamlarından bir kısmını kendinden ayrılmış ve güya Hurşit Ahmet Paşa'ya yaklaşmış gibi göstererek paşayı arkadan vurmayı azmetmişti. Nitekim M. Ali, Hurşit Ahmet Paşa'ya cephe aldığı zaman bu söz veren sergerdelerin hiç birinin yardımda bulunmamaları bu oyunun açık delilidir.

Bu sırada askerlerin halka yaptığı eziyetten dolayı Kahire halkı Cami'ül Ezher'de toplandı ve feryat figan etmeye başladı. Mehmet Ali ise bu durumdan yararlanarak halkı Hurşit Ahmet Paşa aleyhine teşvik ediyordu. Hurşit Ahmet Paşa ise ertesi günü halka haber göndererek aman verildiğini ve dükkânların açılmasını emretti. Mehmet Ali aynı zamanda ulemânın ileri gelenlerinden Şeyh Abdullah Şerkavi ve Nakib'ül Eşraf'tan Seyit Ömer Makram ile gizlice anlaştı. Mısır kadısını da kendi tarafına çekti. Hurşit Ahmet Paşa'nın emri üzerine kahire halkı: *"Paşa fukarayı saymak istiyor memleket hercümerc oldu."* diyordu. Sokaklara düşen halk, ulemâ ve çoluk çocuk herkes:*"Bu zalim valinin elinden feryat."* diye bağırdılar.

13 Mayıs 1805 (13. S. 1220) te mahkemede toplanan halk, daha sonra Mehmet Ali'nin özbekiyedeki konağına gittiler ve Mehmet Ali'ye güya herkes ittifak edip, bu memlekette Hurşit Ahmet Paşa'nın valiliğini istemediklerini ve artık azlinin gerekli olduğunu bildirdiler. Mehmet Ali de onlara:*"Peki vali olarak kimi istersiniz?"* diye sorunca onlar da: *"Seni isteriz zira senden hayır ve adalet görürüz."*şeklinde cevap verdiler. Mehmet Ali önce bu teklifi kabul etmek istemedi, nazlandı. Fakat ısrar edilince razı oldu. Kürk ve kaftan getirilerek Mısır kadısı tarafından Mehmet Ali'ye

---

[105] H. H. No: 3474/ İ; H. H. No: 3474/K
[106] Cevdet, *Tarih,* Cilt VIII., s. 36-37
[♣] Başka başka memleketlerde bulunan resmi makamlar arasında yazılan kâğıtlar hakkında kullanılan bir tabirdir.

giydirildi. Böylece bir halk ayaklanması sonucu Mehmet Ali hükümetin idaresini ele geçirdi. Aslında bütün bu olanlar Mehmet Ali'nin çevirdiği dalavereden başka bir şey değildi.

Bu suretle kendisi gasp ve asi şeklinde Mısır'a vali olmuş olmuyor, bilakis halkın ve ulemânın oy birliğiyle olmuş gibi bir durum yaratılıyordu. Bu durum kalede bulunan Hurşit Ahmet Paşa'ya bildirilip kaleden inmesi istenildi. Hurşit Ahmet Paşa bunu şiddetle reddederek: *"beni padişah nasbetmişti, .Fellahların emriyle mazul olmam ve Padişah emri gelmedikçe kaleden inmem."* şeklinde cevap verdi[107]. Aynı zamanda kaleyi müdafaa etmek için hazırlıklara başladı.

Hurşit Ahmet Paşa cereyan eden bu olayları aynı gün yani 13 Mayıs 1805 (13. S. 1220) tarihli bir arizâ[♣] ile Bâb-ı Ali'ye bildirdi. Bu arizâsında Hurşit Ahmet Paşa; Mehmet Ali'nin Cidde memuriyeti emirlerinin tebliğinden üç gün sonra, içinde yerleşmiş olan fitne ve fesadı ihraz ve izhar eylemeye çalışarak Mısır ahalisini ve askerleri tahrik ve iğfal ettiğini, bilahâre Mısır kaymakamı oldum ve Mısır valiliğinin üzerime tevcih olunmasını Devlet-i Aliyye'den arz-ı mazhar ettim. Tevliyet-i Mısır bana istihsal olacaktır. Şimdi Mısır kaymakamı benim, şeklinde Mısır'da münadiler bağırttığını ve memleketin işlerini zapta başladığını yazıyordu.[108]

Hurşit Ahmet Paşa ilk tedbir olarak Cerce taraflarında bulunan silahtarlarına acele gelmesi için haber gönderdiğine işaret edip, Mısır kalesinde ikâmet üzere olduğu malum olunca tez elden bir donanma çıkarılarak kendisine yardımda bulunulmasını istiyor ve Mısır ahalisi ile diğerlerinin mazhar ve tahrirlerine itibar olunmayıp, bu arizanın bilhassa doğru bilinmesini rica ediyordu. Son olarak, birçok asker ve donanmanın gönderilmesini şiddetle talep etmekteydi.

Hurşit Ahmet Paşa yine 14 Mayıs 1805 (14. S. 1220) tarihli diğer bir yazısında; Mehmet Ali'nin ulemâyı ve ocaklıyı, Mısır ahalisini ve kadı efendiyi tahrik ve

---

[107] Cevdet, *Tarih,* Cilt VIII., s. 37
[♣] Büyük bir makama hürmetle yazılan veye verilen şey; İstirhamnâme
[108] H. H. No: 3474/ J

teşvikleri sonucu kendisine karşı bu ayaklanmanın vukuu bulmuş olduğunu söyledi.[109] Bu arada Mehmet Ali Mısır halkına ve ulemâya Mısır valiliğinin kendisine verilmesi için mahzarlar yazdırdı. Bu mazharda; Vali Hurşit Ahmet Paşa'nın yaptığı zalimlik, cevr ve teaddiden bizar olan halkın, onun yerine Cidde valisi Mehmet Ali Paşa'yı Mısır kaymakamı seçtikleri, onu merci tanıyacakları ve bundan böyle Hurşit Ahmet Paşa'yı vali olarak kabul etmeyeceği bildirdiler ve Mehmet Ali Paşa'nın Mısır'a vali tayin olunmasını rica ve istida ettiler.[110]

Kaleden inmekte direnen Hurşit Ahmet Paşa'yı kaleden çıkarabilmek için ulemâ ve memleket ileri gelenleri, oy birliği ile 19 Mayıs 1805'te (19. S. 1220) kalenin muhasarasına karar verdiler. Hurşit Ahmet Paşa ile mücadeleyi meşru kılan bir bildiri mektubu. Bu mektuba göre:

> *"Padişah bir kulunu Mısır'a vali nasbeder; fakat bu vali adalet üzre hükmedeceğine, halka zulmedip memleketi harabe haline getirirse, Mısır halkı ellerinde eski zamandan beri mevcud olan müteaddid hatt-ı hümayûnlara dayanarak bu şekilde hareket eden valiyi sarayından ihraç ve yerine İstanbul'dan bir başkası tayin edilinceye kadar, yerine birini intihab eder"*

Diyerek Hurşit Ahmet Paşa'nın görevinden alınma nedenini belirtti ve mektubun devamında da:

> *"Mısır'ın şeyh'ül-islam ve naibi tarafından müteaddid(tekrar tekrar)defalar nasihat edildiği halde vali zulmüne evvelkinden daha fazla devam ettiğinden ve saraydan çıkmakta direndiğinden kendisini ve askerini bu türlü saraydan ihraç ve emin bir yerde, ikinci vali gelinceye kadar tutmak için kendisi ve askeriyle muharebe etmeye şer'i bir müsaade varmıdır? el cevap: Vardır.[111]"*

[109] H. H. No: 3474/ İ.
[110] H. H. No: 1969
[111] H. H. No: 4781

Diyerek bunun altına da başta Mısır kadısı olmak üzere Maliki, Hanefi ve Şafii müftüleri ayrı ayrı mütalâalarını müsbet olarak bildirdiler. Aynı mektup başkente de gönderildi. Bu bildiri mektubuyla kalenin kuşatılmasına girişildi.

Mehmet Ali, kalede Hurşit Ahmet Paşa'yı sıkıştırdığı sırada Kalyop'tan da delil askerlerini getirtip Elfi Bey üzerine sevkettirdi. Fakat Kahire kalesi müstahkem ve ele ele geçirilmesi zor olduğundan, kuşatma uzun süreceğe benziyordu. Bu sırada Hurşit Ahmet Paşa'nın kaleden şehre yaptığı top ve gülle atışları halkın maneviyatını kıramadı. Zira halk buna Fransız istilası zamanından alışkındı. Mehmet Ali ise Hurşit Ahmet Paşa'nın aldığı bu nev'i tedbirlere önem vermeyip kuşatmaya devam etti. Bu hal hemen hemen bir ay kadar devam etti.[112]

1.6.2. Hurşit Ahmet Paşa'nın Mısır Valiliğinden azli ve Mehmet Ali Paşa'nın Atanması

Mısır'da cereyan eden kötü durumdan haberdar olan Bâb-ı Ali bu durumu büyük bir hayret ve endişe ile karşıladı. Çünkü Bâb-ı Ali daha önce Hurşit Ahmet Paşa'nın gönderdiği tahrirlere bakarak Mısır bölgesinde sükûn ve asayişin temin edilmesi ve valinin duruma tamamen hâkim olması Bâb-ı Ali'yi memnun etmişti. Zira bu sırada devlet için en önemli meselelerden birisi Mısır'la yakından ilgili bulunan Vehhabilik idi. Haremeyn'in muhafazası için Mısır önemli bir mevkiye sahipti. Zira daha önce Salih Paşa'nın merkeze gönderdiği tahririnde; Hurşit Ahmet Paşa'nın Haremeyn işleri için çok çalıştığı ve Vehhabi meselesi üzerinde önemle durduğundan bahsetmesi Bâb-ı Ali'yi pek sevindirdi ve Bâb-ı Ali, Mısır'da işlerin yolunda gittiğine kanaat getirdi.[113]

Bunun yanında görülüyor ki Bâb-ı Ali, Mısır'daki bu karışıklıklar hakkında yeteri kadar bilgiye sahip değildi. Bilinen tek şey, Mehmet Ali'ye Cidde valiliğinin verilmesinden hemen sonra, Mısır halkının güya Hurşit Ahmet Paşa'nın zalimlik ve teaddisinden galeyana gelerek harekete geçip, Mehmet Ali'yi Mısır kaymakamı seçtikleri ve kaleye kapanan Hurşit Ahmet Paşa ile mücadeleye giriştikleri merkezinde

[112] Cevdet, *Tarih*, Cilt VIII., s. 36-37
[113] H. H. No: 3486

idi. Ancak bunun neden ve niçinleri meçhuldü. Bu da hükümetin Mısır'a gereken önemi vermediğini ve bir bakıma acz içinde bulunduğunu gösteriyordu. Bu itibarla Bâb-ı Ali alınacak tedbirler konusunda daha ziyade ihtimaller üzerinde durdu. Yani olayın gidişatından ve galibin henüz belli olmamasından Bâb-ı Ali durumu temkinle izledi. Sonuçta bu mücadeleden galip gelenden yana tavır koyacağı belli idi. Sadrazam Mısır'da cereyan eden olaylardan dolayı bir telhisinde şöyle dedi:

> *"Mısır'ın hali ve ne surette olduğu bilinmeyip her ihtimale karşı geriye bir tedbir bırakılmamak için gerek Mehmet Ali'nin ve gerekse Hurşit Ahmet Paşa'nın hallerine ve gerekse Mısır'ın şu yakınlardaki durumuna vukufu olan Mirahur-ı Sâni Salih Bey gizlice kapıya çağrıldı. Her ikisinin dahi halini, ne sonuç vereceğini, bundan ne aklı kestiğini sordum. Cevabında: Eğer Mehmet Ali yukarıdan Beyler ile müttehiden gelmemiş ise, Hurşit Ahmet Paşa binbaşılardan Salih Koç ve Ömer Bey ile birleşik olduğundan galebe edebilir. Lâkin Mısır'ın hali her gün değiştiğinden kesin cevap verilemez. Fakat Devlet-i Aliye maslahatı iki surette mütalaa etmelidir.*[114]

Yani durumdan anlaşılıyor ki eğer Mehmet Ali galip gelmiş ise Mısır'ı ona tevcih ve eğer Hurşit Ahmet Paşa galebe etmiş ise Mehmet Ali'yi Cidde'ye acele göndermek ve bu iki başlı işi iyice idare edebilecek birisini yollamak lazımdır. Ama Mehmet Ali galip gelmiş ise o dahi bir müddet istihdam olunabilir. Onu devlete hizmet ettirmek ve Haremeyn'e yardım ettirmek mümkündür.

Bununla beraber Mehmet Ali ile Beyler müttefik ise onlara dahi bir nizam vermek gerekir deyince, Salih Bey'in ifadesi bizim tedbirimize uygun görüldüğünden kaptan paşanın donanma ile yardıma gideceğini söyledim aslında her ikisine de ülfetim var. Hangisini hâkim bulursan padişah tarafından gönderilmiş gibi o emirle kaptan paşa, seni yukarı göndersin kendisi İskenderiye'de kalsın diye Salih Bey'e gönderilmesi sorulunca: *"ben padişah kuluyum nereye gönderilirse giderim."* cevabını verdi ve Mısır'a vardığımda hangisini vali makamında bulursam güya devlet onu seçmiş ve

---

[114] Çetin, *a.g.e.*, s. 104

idare etmiş gibi memnuniyetini beyan ederek fermanları teslim etsem ve mesela Mehmet Ali'yi galip bulduğum takdirde, işte devlet sana Mısır'ı Haremeyn maslahatı için ihsan etti. Artık şuna bir çare bul, işte bu iradeyi teyid için kaptan paşa dahi geriden geliyor, artık diyecek kalmaz siz bilirsiniz şeklinde bir ifade maslahatı kolaylaştırır. Eğer Hurşit Ahmet Paşa'yı galip bulursam işte donanma ile kaptan paşa dahi geliyor hazır vezâreti kaptın ırzınla Cidde'ye git diye Mehmet Ali'yi kuvvetle uzaklaştırmak lazımdır dediğini onun söylediklerinin akla uygun olduğunu sadrazam bildiriyordu.[115]

III. Selim bu telhise♣ yazdığı hattında: *"Bu madde benim aklıma dahi hoş geldi. Fermanları bu gece tebdil iddirüb hemen Salih Bey'i memur idesün. İnşallahu teali muvaffak olur."* demekteydi.

Mısır'ın iç durumu Bâb-ı Ali tarafından yeterince bilinmediğinden, donanma İskenderiye'ye vardıktan sonra ne gibi tedbir olunacağı hususunda tereddüte düşüldü. Bu bakımdan gerek Mehmet Ali'yi ve gerek Hurşit Ahmet Paşa'yı yakından tanıyan ve Mısır'ın iç durumuna vukufu bilinen Mirahuru Sâni Salih Bey'den durum soruldu. Salih Bey'in mütalaası kuvvetli olanı vali olarak tanımaktı. Bu işi başarmak görevi de kendisine verildi. Salih Bey donanmanın arkasından gelmesini istiyordu. Bu durumda Bâb-ı Ali Salih Bey'in ileri sürdüğü fikri benimsedi. Salih Bey'e iki ferman verildi. Bunların birinde Hurşit Ahmet Paşa'nın valiliği teyit edilirken, diğerinde sabık Cidde valisi Mehmet Ali Paşa'ya Mısır valiliği tevcih ediliyordu. Ayrıca İbrahim ve Elfi Beylerin gruplarından Mehmet Ali'ye hangisi yakın ve müttefik ise o grubun başkanına şeyh'ül Beledliği tevcih eden emirler de hazırlandı. Padişah bu mektuba yazdığı cevabında:*"Benim vezirim fermanlar çok güzeldir. Hemen irsal edesin.*[116]*"* şeklinde tasvibini bildiriyordu. Bu husus Mısır'a gidecek olan Kaptan-ı Derya Elhac Mehmet Paşa'ya bildirildi. Böylece Salih Bey ve onun yakınında sadrazam silahtarı adı geçen emirleri hâmil olarak yola çıktılar.

---

[115] H. H. No: 3640

♣ Sadrazam tarafından Padişah'a sunulan yazılı kâğıt yerinde kullanılır bir tabirdir.

[116] H. H. No: 3610; H. H. No: 15386

Salih Bey ve sadrazam silahtarı♦ Mısır'a geldiği esnada, Kahire halkı ve başıbozukların kalede mahsur bulunan Hurşit Ahmet Paşa'yı kuşatmaları devam ediyordu. Salih Bey'in Temmuz 1805'te (11. R. 1220) Kahire'ye gelişini müteakip, ulema, ocaklı ve şehir ileri gelenleri Özbekiye'de toplandılar. Bu toplantıda bir rivayete göre Mehmet Ali Paşa tarafından rüşvet ve irtişa yolu ile kandırılmış olan Salih Bey, Hurşit Ahmet Paşa'nın başka bir memuriyete tayin edilmek üzere Mısır valiliğinden azledildiğini ve yerine Mehmet Ali'nin nasb ve tayin edilmiş olduğunu ve aynı zamanda Vehhabi ayaklanmasının bastırılmasının Mehmet Ali Paşa'ya bırakıldığını bildiren fermanı okudu.

Bunun üzerine her iki taraf top atışını kestiler. Bu valilik emrinin okunuşu tek taraflı olarak, yani Hurşit Ahmet Paşa'ya duyrulmadan bir oldu bittiye getirilmiş oldu. Mehmet Ali Paşa'nın Mısır valiliğine atandığı keyfiyeti bir tezkere ile Salih Paşa tarafından kalede mahsur bulunan Hurşit Ahmet Paşa'ya bildirildi. Fakat Hurşit Ahmet Paşa bu durumda daha akıllıca davranarak kaleden çıkmamakla ısrar etti ve : *"Ben hatt-ı hümayûn ile vali oldum öyle bir varaka ile azlolmam hele Salih Ağa ile sadrazam silahtarı bir gelsin, şifahen bir lakırdı edeyim.*[117]*"* diye haber gönderdi. Fakat Mehmet Ali Paşa daha kurnazca davranarak, bu iki kişiyi kaleye çıkarak Hurşit Ahmet Paşa ile görüşmelerine izin vermedi ve kalenin kuşatılmasına devam edildi.

1.6.3. Hurşit Ahmet Paşa'nın İskenderiye'ye Gitmesi

Hurşit Ahmet Paşa kalede sıkışıp kaldığı sırada 21. Ra. 1220 (15 Temmuz 1805) de Kaptan-ı Derya Elhac Mehmet Paşa donanma ile İskenderiye'ye gelmiş bulunuyordu. Kaptan Paşa, Hurşit Ahmet Paşa'ya hemen kaleden inmesi için haber gönderdi. Hurşit Ahmet Paşa kaptan paşaya verdiği cevapta, şimdiye kadar Mehmet Ali Paşa'nın kullandığı taktiği koz olarak kullanmayı denedi. Hurşit Ahmet Paşa cevabında; askerin kendisinde olan güzeşte ulûfeleri dolayısıyla pek çok alacakları olduğunu, buna karşılık kendisinde bunları ödeyecek kadar akçe bulunmadığından, arzu etmekle

---

♦ Yıldırım Beyazıt devrinde devrinde ihdas olunmuştur. Sarayın ileri gelen erkânıdır. Merasim ve Alaylarda at üzerinde, başında zülüf ve kırmızı kadifeli üsküf olduğu ve padişahın kılıcı sağ omzunda bulunduğu halde hükümdarın sağ gerisinde yürürdü.
[117] Cevdet, *Tarih,* Cilt VIII., s. 37

beraber şimdiye kadar kaleden bu sebeple çıkmadığını bildirdi. Aynı zamanda, hemen kaleden çıkmayıp kölemenlerden bazı taraftarları ile anlaşarak Mehmet Ali Paşa'ya karşı üstün gelme çareleri aramakta idi.

Bu bakımdan Mısır umerâsı maiyetindeki kuvvetlerle Cize'ye kadar ilerlemişlerdi. Bunun üzerine Mehmet Ali Paşa yeteri kadar başıbozukları kölemenler üzerine sevk ederek onları geri püskürttü ve kalenin kuşatılmasına ara vermeden devam etti. Sonunda çaresiz kalan Hurşit Ahmet Paşa 16 Ağustos 1805 (10 Cemazielevvel1220) kaleden çıkmak zorunda kaldı. Bundan bir gün önce bütün ağırlıkları Bulak'a indirilip, bir gemiye bindirildi ve Kahire topraklarından uzaklaştırıldı.[118] Bundan başka Mehmet Ali Paşa, Bâb-ı Ali'ye iletmek üzere kaptan paşaya verdiği mektubunda:

> *"İşbu cemazielevvelinin dokuzuncu günü Hurşit Ahmet Paşa hazretleri Bulak'a naklettirilüb ertesi yevm-i Salı günü dahi şan ve zişanatlarıyla mazulen (azledilmiş olarak)ve melzumen (zorunlu olarak) kaleden çıkardılub Bulak'a irsal ve maiyetinde mevcut mesâs ulûfelerinin tanzimi ve hususât-ı müdafaa-i sairelerinin tesviyesi zımnında mahal-i merkumda ârâm ve tanzimi mevâd-ı luzumeleriyle canib-i İskenderiye'ye irsallerine dikkat ve ihtimam olunmuş olduğu ve elhâlete hazihi ihtilal-i defi olunub Cize'de ve etrafta ümeranın keşt ve küzzat üzre oldukları derkâr olup mukaddemce keyfiyet-i saltanat-ı seniyyeye arz ve takdim olunur.*[119]*"*

Diyerek iletmesini belirtti ve aynı hatta devamen yakın çevrelerine de çeşitli tevcihat ve tayinatlarla hil'atlar giydirdiğini bildirdi ve bunun Bâb-ı Ali tarafından onaylanmasını istirham etti. Salih Paşa ise Bâb-ı Ali'ye yazdığı mektubunda:

> *"Bu vakte kadar paşa-i mumaileyhin (Hurşit Ahmet Paşa) cânib-i hicaza tesbil olunmadığı ibtida-i Mısır'a vürûd ve duhul-ı bendeganemde derun-ı kalede mütehassıl olanların ısrarlarına mebni emniyetleri sağlandıktan sonra Hurşit Ahmet Paşa hazretleri kaleden ihraç ve Bulak'a irsal ve*

---

[118] H. H. No: 3620
[119] H. H. No: 3478/ F

Bulak'tan dahi tesviye-i umurlarıyla İskenderiye'ye esbal oluncaya kadar otuz bir gün iş bu gaile ile meşgul oldum."

Mektuptan da anlaşılacağı üzere Hurşit Ahmet Paşa otuzbir günlük bir mücadelenin ardından zorlukla kaleden indirildi. Bunun yanında da: *"Hurşit Ahmet Paşa'nın yanında olup idamına karar verilenler dahi beraberlerinde gözcü verilerek ihraç kılınan şahısların dahi ele alınması müşkilesi bir müddet ifa-i vakti mucib olmuştur.*[120]*"* diye bildirerek adı geçen şahısların idamlarının vaktinin geldiği söyledi.

Mektuptan da anlaşılacağı üzere Hurşit Ahmet Paşa Mısır'dan ayrılırken elinden geldiği kadar Mehmet Ali Paşa'yı uğraştırmak istemiş ve buna da bir nevi muvaffak olmuştur. Mısır'dan ayrılırken de yanında bütün asâkirin ulûfelerinin bir kısmını almış kendisinden sonra da olsa Mehmet Ali Paşa'nın zor durumda kalmasını ve askerle karşı karşıya gelmesini istemişse de Mehmet Ali Paşa çok kurnaz ve akıllı biri olduğundan Mısır'ın idaresini kısa sürede eline geçirmiş ve mevkisini şimdiye kadar hiçbir valinin yapamadığı kadar sağlama almıştır.

Mirahuru Sâni Salih Bey tarafından sadarete gönderilen ve bu hususları anlatan diğer bir tahrirde: *"Hurşit Ahmet Paşa'nın kaleden inmesinde kendi kabahati olmadığı, öteden beri serkeş durumları malum olan asâkirin ulûfesi sebebiyle mecburiyetten olduğu, bu hususda Hurşit Ahmet Paşa'nın zerre kadar kusur ve tekasülü bulunmadığı"*tasdik edildi. Ayrıca; "Mısır havalisine gelen Beyler ile Hurşit Ahmet Paşa ittihad üzeredir." diye bir şayia çıkmışsa da bunun doğru olmadığını, Beylerin Mısır ihtilali sebebiyle; "*Şu aralık Mısır'a yakın bulunalım diyerek fasidelerine mebni kahire yakınlarında dolaştıklarını ve bu bakımdan paşa ile Beylerin ittihadı gayr-i vakidir.*[121]*"* diyerek Hurşit Ahmet Paşa'yı savundu.

Hurşit Ahmet Paşa 16 Ağustos 1805'te (10 C. 1220) Bulak'tan gemiye binip ertesi günü İskenderiye'ye ulaştı ve geçici olarak buraya yerleşti. Mirahûru Sâni Salih Paşa, Mısır'daki işler yoluna koyulduktan sonra İstanbul'a dönmek üzere yola koyuldu. Ancak bunun için İskenderiye limanın'dan geçmesi lazımdı 13 Eylül 1805 (7. Ca.

---

[120] H. H. No: 3853
[121] H. H. No: 3478/ D

1220) tarihinde İskenderiye'ye ulaştığında Hurşit Ahmet Paşa, Salih Paşa'yı bir müddet burada zorla alıkoydu ve Mısır'da başından geçen tüm olayları Bâb-ı Ali'ye anlatması için ona bir mektup verdi. Hurşit Ahmet Paşa, bu mektubunda:

"Saadetlü Salih Efendi bendeleri Mısır'daki işini hallettikten sonra memuren Asitane'ye hareket etmiş ve memuriyeti üzre İskenderiye yakınına geldiğinde bir müddetten beri Mısır'da zuhur eden ihtilalle uğraştığından İskenderiye'de istirahat etmeye karar vermişken sabıka-i (eski) Mısır valisi Hurşit Ahmet Paşa hazretleri kapubegi başları Salih Ağa'ya neferatıyla İskenderiye'de iken ve Mehmet Ali Paşa'nın Salih Ağa'ya verdiği mektuplar ve söyledikleri Bâb-ı Ali'ye ulaşmadan Salih Ağa'yı Mısır'da zorla alıkoydu.[122]"

Deye bildirdi. Hurşit Ahmet Paşa bunu bir fırsat bilerek anlatmak istediklerini şöyle belirtti:

"şevval-ı şerife'nin son günlerinde tahrirat-ı seniyye ulaşmış ve efendi-i mumaileyh dersaadete avdet garebetini murad etmiş ise de ma'kes ve tevkif suretinde hakkını arayamayacağını izhar ve tekrar taraf-ı Devlet-i Aliyye'ye mektubu takdim olup bade müşarunileyh kaleye kapandığında efendi-i mumaileyhin dahi hurucuna geçiş vermedim ve müşarunileyh mukaddem defterdar vekili nasb ettiği ruznamçe gazi Hüseyin Efendi hizmet için istihtam edildiğimden bu yana dört yıllık bir zaman zarfında türlü meşakkat ile görevimi yerine getirdim."

Diye bildirdi ve daha sonra da kendisine yine bir görev verildiği takdirde hiç itiraz etmeden bütün gücüyle bu yeni görevini yerine getireceğini bin nefsi adına yemin ederek beyan ve bunun yanında da 4 yıldan bu yana çok yorulduğunu ve istirahat etmesi için kendisine uygun bir yer verilmesini Bâb-ı Ali'ye istirham etti.[123]

---

[122] H. H. No: 3628/ B
[123] H. H. No: 3628/ B

Bundan sonra da Mısır'da görev yaparken karşılaştığı zorlukları şöyle anlattı:

> *"Mısırda valilik yaptığım zaman zarfında türlü zorluklar ve gayret himmetinde kusurum olmayıp lâkin vücud-ı Mısırın kırılganlığı halkın ahvalinin zayıflığı sebebiyle ve Mehmet Ali'nin ve başıbozuk beylerin kal ve kaleme sığmayacak türlü hareketlerine mebni ve bunun yanında Mısır halkının rekayık (ince,zayıf yan) ahvali de birleşince Mısırın durumunun daha daha da kötüleşmiştir. Dolayısıyla Mehmet Ali'ye karşı mücadeleyi kaybetmemde benim zerre kadar kusurum yoktur.*[124] *"*

Diye Salih Paşa ya söyledi ve bu söylediklerinin de aynen Bâb-ı Ali'ye bildirilmesini de ondan istirham etti. Huşit Ahmet Paşa, mektubundan da anlaşılacağı gibi Mısır'ın iç durumunun zayıflığından ve halkın kırılganlığından söz ederek ve belgenin geri kalan kısmında da kendisinin elinde yalnızca az sayı da kapıkulu olmasından askeri gücün uzun zamandan beri Mehmet Ali Paşa'nın tekelinde bulunmasından ve kendisinin bu durumdan dolayı en ufak bir kabahatinin olmadığını bildirdi.

Aslında gariban Mısır halkı da yıllardan beri Kölemenlerin, Başıbozuk sergerdelerin ve Arnavut askerlerinin yağmasından bıkmış ne yapacağını bilmez durumda idiler. Bu yüzden kim vali olmuş kim mücadeleyi kazanmış onların pek de umurunda değildi.[125]Bölgedeki valilerin, sergerdelerin ve Beylerin kendi çıkar davaları uğrunda sürekli ikili oynayıp halkı düşünmemeleri halkın yönetime karşı yavaş yavaş güvenini yitirmesine neden oldu. Aslında Mehmet Ali Paşa bu şekilde isteğine kavuşmuş oldu. Çünkü Mehmet Ali Paşa da kölemen beylerinin tamamen ortadan kalkmasını istemedi. Kölemenlerden korkan halk da onlara karşı kim başarılı olursa o kişiyi desteklemek zorunda kaldı. Böylece Mehmet Ali Paşa kölemenler sayesinde yerini güçlendirmiş oldu.

[124] H. H. No: 3628/ B
[125] Cevdet, *Tarih,* Cilt VII., s. 364.

BÖLÜM II: HURŞİT AHMET PAŞA'NIN SADRAZAMLIĞI VE ÇEŞİTLİ VALİLİKLERDE BULUNMASI

2.1. Hurşit Ahmet Paşa'nın Mora Valiliği

2.1.1. Hurşit Ahmet Paşa'nın Niş Kalesine Gelişi ve Sırp İsyanı

Hurşit Ahmet Paşa, İskenderiye'de belli bir süre istirahat ettikten sonra, Salih Paşa'ya Bâb-ı Ali'ye bildirmesi için vermiş olduğu mektup Bâb-ı Ali nezdinde kabul görmüş olmalı ki bu tahrirden kısa bir süre sonra Hurşit Ahmet Paşa önce Mora valiliğine daha sonra da oradan Niş kalesine Sırp isyanı'nı bastırması için görevlendirildi. Hurşit Ahmet Paşa görev yerine ulaştıktan sonra Bâb-ı Ali'ye teşekküren 28 Aralık 1806 (17.L. 1221) tarihli bir mektup gönderdi buna göre:

> *"Eğriboz'dan hareket ve bana tevcih edilen memuriyet-i bendegâneme vechle Mora'dan hareketle Niş muhafazasına seyr-i seriyle (hızlı olarak) azimete ibtidar ve işar-ı tarikte isticali havi ferman-ı alilerinin yerine getirildiğini "* bildiriyor ve hızlı bir şekilde görev yerine ulaştığını söylüyor daha sonra da *"hiçbir şekilde idam ve karar-ı tecavüz olunmadığını ve buna müsaade elimediğini"* beyan ediyor ve şöyle ki "*Yenişehir'de dairemiz halkının ve ahalinin fenn(borçluların ödeme zamanını uzatma) vafer-i hayvanatları itlak ve zayi olduğundan hayvanat ve zahireye ihtiyacımız derkâr olup bu suretle kazalardan timar bargiri (yük taşıyan) sevk oluna…*[126]*"*

Diyerek Yenişehir'deki halkın hayvanat ve zahireye ihtiyacı olduğundan bu ihtiyaçlarının Bâb-ı Ali tarafından gönderilmesini istedi ve bundan başka da halkın birikmiş borçlarını ertelediğini belirtti.

[126] H. H. No: 1894

Bundan sonra da:

> *"iş bu şevval-i şerifenin altıncı çarşamba günü memurluğa sevk olunduğum Niş kalesine vürud-ı vusul-ı nüzulumuz ve lazımül haram-ı mahallin muhafaza ve istihkâmlarına mübaşeret ve ubeydullahın mucib-i istirahatları olur tedâbir-i nafiâ-i hayriyeye teşebbüs kılınarak şimdilik Niş'e vusulümüz hayr-ı taraf-ı alilerine işar kılınmıştır."*

Diyerek gerekli tedbirlerin alındığını bildirdi ve sonra da: *"Biminnet-i teali bundan sonra Sırplı maslahatına dair vesair tahkik eylediğimiz kâffe-i hususât tafsilen olmuş ve inşallahu teali usule göre yine tekid kılınacağı malum-ı alileri buyrulduktan sonra detaylı bilgi verileceğini…"* söyledi.

III. Selim de bu hattın üzerine: *"manzurum olmuştur.[127]"* diyerek onayladığını bildiriyordu. Hurşit Ahmet Paşa Sırplı asilerin üzerine gönderildikten kısa bir süre sonra Rumeli valiliğine tayin edildi.

Hurşit Ahmet Paşa, Rumeli valiliğine tayin edildikten sonra bir taraftan Sırp asileriyle mücadele ederken diğer taraftan da ordudaki bazı başıbozuk beyleri düzene getirmek için harekete geçti. Bu konu üzerine ilk olarak Bâb-ı Ali'ye yazdığı 24 Nisan 1807 (15. S. 1222) tarihli mektubunda:

> *"Rumeli valisi Hurşit Ahmet Paşa ve Sofya mübayası nazırı Osman efendi kulları tarafından bu defa varid (geliş, gelme) olan bir takım evrak mealinde Köstendil ayanı Müteveffa (ölmüş) Edip Ağa'nın muhallefat-ı zaptı içün orduyı hümâyûndan mübaşir tayin ve Köstendil Sancağı müteveffanın (Edip Ağa) katl edilmesi ile yerine İsmail Paşa'ya vezirlik rütbesiyle Köstendil Sancağı'nın tevcih olunduğu emrinin tisyar kılındığı ve mumaileyhe vezâret tevcih olunur ise Rumeli Ordusunun yeniden tertip edilmesi zaruri ihtiyaçtır.[128]"*

[127] H. H. No: 1894
[128] H. H. No: 24884

Diyerek belirtiyor ve mektubun devamında da Bâb-ı Ali'ye şunu bildirdi: *irade-i seniyye-i şahane'nin haberi olmaksızın müşarunileyh Edip Ağa'nın idamından sonra İsmail Paşa'ya vezâret tevcih edilmesi ve bunun yanında mirmiranlığının reddedilmesi gerekir"* yine daha sonra da onun vezirliğinin alınmasını Bâb-ı Ali'den istirham etti. III. Selim de bu kaimeye cevaben şöyle dedi; *"Aceleten ordudan fermanı yazılıp serasker müşarunileyhe gönderilsin. Balası İsmail namında vezirim yoktur. Ona vezâret külliyen haramdır ve çıkan emrim icra olunsun.*[129]*"* Daha sonra da Hurşit Ahmet Paşa'nın isteğini hemen yerine getirdi.

Hurşit Ahmet Paşa, Mehmet Ali Paşa'ya karşı her ne kadar mücadeleyi kaybetse de III. Selim'in nazarında hâlâ önemli bir yere sahipti. III. Selim'in Mısır'dan sonra onu hemen Rumeliye göndermesi ve onun isteğini hemen yerine getirmesi Hurşit Ahmet Paşa'nın Bâb-ı Ali nezdindeki önemine delalettir.

Hurşit Ahmet Paşa, Rumeli'deki yerini sağlama aldıktan sonra bütün Sırp İsyanı üzerine yöneldi. Sırp isyanına geçmeden önce Sırp isyanın nasıl başladığı hakkında bilgi vermemiz yerinde olacaktır. Uzun zamandan beri bögedeki Osmanlı yönetiminden rahatsız olan Sırplar isyan etmek için fırsat kollamaktaydı. Fransızların da 17 Ekim 1797'de Compo Formio Antlaşması'nı imzalamasıyla Yeniada ve Arnavutluk kıyılarındaki bazı limanlar Fransızların eline geçti. Bunun üzerine ilk defa Fransızlarla Osmanlılar ortak sınıra sahip olmuştu. Böylece Fransızların ihtilal fikirleri Sırplar ve diğer Balkan halkları üzerinde daha kolay yayıldı.[130] Sonunda aradıkları fırsat ve destek Rusya ve Nemçe (Avusturya) devletleri tarafından kendilerine verilince Kara Yorgi (Doğumu Visevac 14 Eylül 1752 ölümü Radovanje 24 Temmuz 1817) önderliğinde 14 Şubat 1804 yılında ayaklanarak Belgrad'ı muhasara ettiler.[131]

Bu sırada Ebû Bekir Paşa Sırp kocabaşlarını etrafına toplayıp onlarla görüştü. Hepsinin Belgrad'daki dayılardan şikâyetçi olduklarını öğrendi. Ebû Bekir Paşa onlara

---

[129] H. H. No: 24884
[130] Çolak, Kâmil, "Mısır'ın Fransızlar Tarafından İşgali ve Tahliyesi (1798-1801)", *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi,* 2008/ II., s. 141-183
[131] Batakovitch, Dusan T., *Histoire du Peuple Serbe,* L'age d'Homme 2005, s. 145

birliklerini dağıtmalarını söyledi. Kaleden dayıların atılmalarının devletin isteği olduğuna dair bir buyrultu gönderdi. Bu hareketi haber alan Süleyman Paşa Zemnun'dan hareketle gelip Halil Paşa ile dayılara karşı birleşti. Belgrad ahalisinin hatta kendi avanelerinin de onlarla birleşmesi dayıların kollarını kanatlarını kırdı. Daha sonra dayılara haber gönderilerek: *"Devlet sizin suçunuzu affetti lâkin İstanbul'a gitmeniz lazımdır."*diyerek Ada-i Kebir'e gönderdiler.

Ada muhafızı Recep Ağa'ya gönderilen mahrem tahrirat mucibince dayıların cümlesi geceleyin idam edilip kesik başları İstanbul'a gönderildi. Dayıların ortadan kalkmasıyla Sırpların ortadan kalkması beklenirken aksine isyana devam ettiler. Kara Yorgi Belgrad muhasarasına devam etti. Ayrıca Böğürdelen, Semendire, Öziçe ve Sokul kalelerinin de muhasarasına devam edildi. 1805 (1220) senesi sonlarında Kara Yorgi, Gospodarlık ünvanını alarak Sırbistan'ın istiklalini ilan etti. 1806'de (1221) ise Rusya ve Nemçe devletleri Sırbistan'nın da Eflak ve Boğdan Beylikleri gibi müstakil bir Beylik olarak tanınmasını teklif ettiler[132]. Napolyon'nun bu hususta Muhalefeti üzerine Osmanlı hükümeti bu teklifi reddetti. Rusya ve Nemçe devletleri Sırbistan'ın Beylik olarak tanınması teklifini Osmanlı Hükümeti'nin reddetmesi üzerine Rusya daha önce yaptığı ahdi bozdu ve Osmanlıya savaş ilan etti. Osmanlı devletinin Rusya seferi ile meşgul olması Sırbistan işini geride bıraktı.

Bu sırada Kara Yorgi adında Sırp ileri geleni, Süleyman Paşa'yı eğer Gosancalı Halil Ağa Belgrad'dan kovulursa, Sırpların dağılarak hükümete itaat edeceklerini bildirdi. Süleyman Paşa bu sözlere inandı. Halil Ağa'nın elinde Kal'a-i Zir (aşağı kale), Süleyman Paşa'nın elinde ise Kal'a-i Bâlâ (yukarı kale) bulunmaktaydı. Süleyman Paşa bütün kaleler elinde olmadan Sırplara karşı istediği gibi hareket edemeyeceğini söyledi. Halil Ağa dağlı eşkıya başlarından olması sebebiyle devlet nezdinde suçlu olduğundan üzerinden bu şekavet lekesini silmek isterdi. Bu sebeple Belgrad'dan çıkıp gitmeye karar verdi.[133]

---

[132] Şanizâde, *a.g.e.*, Cilt II., İst. 1290 (1873), s. 172
[133] Şanizâde, *a.g.e.*, Cilt II, s. 173

Süleyman Paşa, Halil Ağa'nın çıkıp gidişiyle Sırp meselesinin tamamen ortadan kalkacağı zannında olduğu için 1806 (1221) senesi zilkadesinin ilk günlerinde Niş Muhafızı Hurşit Ahmet Paşa'ya Sırplı işine iyi bir son vereceğini müjde ile bildirdi.[134]

Sırplar isyana devam edince, Pazvandoğlu Sırbistan üzerine memur edilmişti. 6 Şubat 1807'de (1221 senesi zilkadesi sonlarında) ölünce yerine hazinedarı İdris Paşa Vidin valisi oldu. Sırp asileri ile uğraşıp onları yola getirmek için Niş Muhafızı Hurşit Ahmet Paşa'ya Rumeli eyaleti ve Sofya tarafları seraskerliği tevcih buyruldu.

Kara Yorgi elindeki yirmi bine yakın askeriyle Belgrad'ı sıkıca muhasara etmişti. Bu sırada Arnavut ve sekban asilerinin binbaşısı Arif Bey kendisine el altından verilen 50 bin kuruşu alarak, kurban bayramı gecesi varoş kapısını açmış ve 15 bin Sırplı asisini içeri almıştı. Ehl-i İslam bayram namazı için camilere gittiklerinde Sırp asilerinin hücumuna uğramış ve camilere kapanıp kendilerini müdafaaya girişmişlerdi. Bu durumda Belgrad ahalisi çaresiz kalarak bazı şartlarla kasabayı Sırp asilerine teslim ettiler.

Kara Yorgi lüzumlu mevzilere adamlarını yerleştirmiş ve Belgrad Kalesine yönelmişti. Süleyman Paşa ise bu durumda kaleyi müdafaa edemeyeceğini anlayarak ne yapacağını şaşırmıştı. Kara Yorgi, Halil Ağa'nın kaleden kesin suretle gitmesini istedi, halka da isteyenin Halil Ağa ile gidebileceğini söyledi. Halk Halil Ağa ile gitmenin yanlış olacağı kanaatine vardı. Daha sonra Halil Paşa, yola koyulduğunda Sırpların kendisi için tuzak hazırladıklarını gördü. Daha sonra Halil Ağa Sırpların kendisi için kurduğu tuzakları atlatıp gece vakti Paskalya Yortusunda gemisine binerek girdapları geçti sabah olunca durumu anlayan Sırplar, arkalarından ateş etseler de gemilere bir zarar gelmeden salimen Ada Kalesi'ne vardılar. Halil Ağa ile gitmeyen halk Sırpların zalimliklerine maruz kalınca gitmediklerine pişman oldular.[135]

Sırplara bayram gecesi kale kapısını açan Aziz Bey ve adamları Kara Yorgi'nin iltifatlarına mazhar olup Niş'e doğru gönderildiler. Devebağırtan hanlarına geldikleri zaman çok sayıda Sırp isyancı üzerine saldırdı. Aziz Bey, silahlarını vermeyip hana

---

[134] Cevdet, *Tarih*, Cilt IX, s. 146-147
[135] Cevdet, *Tarih*, Cilt IX, s. 148

kapandı. Sırplar onun adamlarını boğazladıktan sonra hanı ateşe verip Aziz Bey'i de yaktılar. Aslında Kara Yorgi kendisine bağlı askerlerine haber göndererek Aziz Bey'i ve adamlarını öldürmelerini istemişti. Aziz Bey böylece yaptığı hatanın cezasını acı bir şekilde canıyla ödemiş oluyordu.

Bu olaydan sonra Süleyman Paşa'ya: *"Devlet-i Aliye Belgrad'ı Sırplara verdi, sonra da Rumeli de başka bir mansap verilmek üzere Niş'e gitmen lazımdır."* diye haber gönderdi. Süleyman Paşa Niş'e gitmek üzere kapısı halkıyla kaleden çıkınca Sırplar kaleyi zapt ettiler. Süleyman Paşa ise kaleden bir saatlik mesafeye gidemeden Kara Yorgi tarafından kurulan pusuya düşürülmüş ve dört bin kişilik bir asi grubuna karşı mertçe savaşarak asilere nispetle az sayıda olduklarından hepsi orada şehit oldular.

Sırp eşkıyası Belgrad'da kalan Müslüman erkekleri bir baskında öldürdükten başka hamile kadınların da karınlarını yarıp çocuklarını çıkarmak gibi vahşiyane hareketlerde bulundular. Diğer yandan Sırplar Öziçe Kalesi'ni de muhasara ettiler. Öziçe ahalisi bir müddet dayandı; fakat yiyecekleri bittiği için bazı şartlarla kaleyi teslim ettiler. Bunu Semendere Kalesi'nin mukavele ile teslimi takip etmiş; fakat Sırplar mukaveleyi hiçe sayarak ahalinin kimini esir edip kimini öldürmüştür. Bundan sonra Sokol Kalesi'ni muhasara ettiler. Fakat kale sarp ve kayalık bir yerde ahalisi de mert ve cesur olduğundan Sırplar Sokol Kalesinden başka Sırbistan'da bütün kale ve toprakları ele geçirdiler.[136]

Kara Yorgi Sırbistan'ın istiklali kabul edilmedikçe silah bırakmayacağını ilan etti. Hatta Rusya'dan memur ve zabitler getirterek mülki ve idari işler tanzimine başladı. Rusya da her türlü yardımı yapıyordu. O sırada 1807'de (1222) bir taraftan Rusya üzerine hareket eden Orduy-ı Hümayun için levazım tedarikine ihtimam edilirken diğer taraftan Sırbistan üzerine hareket eden Hurşit Ahmet Paşa'ya asker ve mühimmat gönderilmekteydi. Ancak Sultan III. Selim hal edilince Sırbistan hareketi geride kaldı. Kara Yorgi çeteler teşkil ederek Belina, Visgrad, Pirepol, Seniçe, Yenipazar, Kurşunlu, Niş, Şehrköy ve Vidin kazalarına göndererek hasardan geri kalmadı.

---

[136] Cevdet, *Tarih,* Cilt IX., s. 150-151

Bu sırada Rusya ile Osmanlı arasında mütareke akdolundu. Fakat Osmanlı Hükümeti Sırpların imtiyazlı olmasını istemeyince 1809 (1224) senesinde Rusya ile yeniden harbe başlanıldı. Bu sırada Ruslar İbrail ve İsmail kaleleri üzerine hücum ederken Sırplar da Sofya civarına kadar yayıldılar. Aynı sene on bin kadar Sırp asisi Sofya havalisine geçip dağlık bir yerde tabya kurmuşsa da Sofya canibi Serasker Hurşit Ahmet Paşa'nın gönderdiği İslam fırkası tarafından hezimete uğratılmış ve bu durumda Sırplar büyük telefat vererek canlarını zor kurtardılar.[137]

Bununla beraber Sırpların Yenipazar ve Niş sancakları taraflarına çıkardıkları çeteler gittikleri yerlerin Hıristiyan reayasını da ayağa kaldırmakta olduklarından ve Sofya'daki ordu ancak Niş tarafını muhafaza edebildiğinden Goşancalı Halil Paşa'nın hemen süratle Yenipazar'a yetişmesi, Serasker Hurşit Ahmet Paşa ve Bosna valisi Hilmi Paşa ile haberleşerek hep birlikte birleşip Sırp eşkıyasının kökü kazınması için emir verildi ve uhdesine Adana eyaleti tevcih olundu.

Bu sırada Sırplar Yenipazar'ı basıp varoşunu yakarak ellerine geçen küçük büyük Müslümanları öldürdükten sonra kaleye girmek istedilerse de kale halkı düşmana ağır telefat verdirerek kaleyi muhafaza ettiler hatta Sırpların iki de palangaları zapt edildi.

Hurşit Ahmet Paşa Sırp asilerinin kale palanga ve lagorlarını zapt etti. Bu sırada Vidin valisi İdris Paşa da Sırpların Ada Kalesi civarında inşa etmiş oldukları dört palangayı dahi ele geçirdi. Bundan başka on beş karye ve kasaba İdris Paşa tarafından ele geçiriliyordu. İdris Paşa Hurşit Ahmet Paşa'ya gönderdiği mektubunda:

> *"Vidin muhafızı devletlü İdris Paşa'nın derununda olan ve Tosya memleket ahalisinden olduğundan iş bu on beş kaza ve karyelerimizi zabt-ı teshiri beraberinde muhkem metris ve tabyalar ikdas ve miktar-ı vaki asker tayinleriyle muhafazalarına gereği gibi istihkâm edildi ve tertibiri alındı."*

Diye belirterek bu zaferini Hurşit Ahmet Paşa'ya bildiriyor ve devamında da:

---

[137] Cevdet, *Tarih*, Cilt IX., s. 152

"Evvel zamanda her çeşit din ve millet olan moskoflu keferesinin nehr-i tuna'dan öte tarafa geçmesi ve bazı şemun[♣] *havalileriyle Sırpların içinde gizlice çalışıp onları devlet-i aliye ye karşı kışkırtması üzerine sırpların bazı türk köy ve karyelerine tecavüz ve derdest eyledi..*[138] *"*

Sırp İsyanı'nda asıl sebebin Rusların Sırplı içine gönderdiği bu rahiplerin probagandası sonrası Sırpların ayaklanıp bazı Türk köylerini zaptettiğini belirtti.

Kilis sancağı Mutasarrıfı Süleyman Paşa, İzvornik sancağı mutasarrıfı Ali Paşa ile Gaduşka kaptanı Osman Bey'i de yanına alarak Belgrad'ı kurtarmaya gittilerse de, Sırplar silahlandırılmış ve Ruslar tarafından yardım gördüklerinden Belgrad'a varmak kabil olmadı.[139]

Bursa müderrislerinden Uryanizade Mustafa Efendi gaza niyetiyle kendi tarafından 200 piyade ve süvari toplayıp silahlandırarak Hurşit Ahmet Paşa maiyetine vermiş, Sırplarla olan muharebede yiğitlik ve sebat göstermiş olduğundan Kudüs-ü Şerif Mevelleviyyeti (Kadılığı) payesi verildi. Sofya ordusunu daha da kuvvetlendirmek için İşkodra'dan üç bin asker getirildi.

Sırplar üzerine hücuma geçmek için bütün tedbirler alınmıştı; lâkin bu sırada Rus askeri Tuna Nehri'nin beri tarafına geçmiş olduğundan Rus ordusu ile muharebe kaçınılmazdı. Hemen Goşancalı Halil Paşa Yenipazar'dan alınarak orduya katılması sağlandı. Yenipazar mevkiine de Durakin sancağı mutasarrıfı Numan Paşa memur edildi. Diğer yandan Yakova Kazası'nın bütün esnaf ve halkına Sırplı üzerine hareket etmesi farz olduğu ve bunun için Kalkandelenli Recep Paşa'nın beraberindekilerle birlikte yola çıkmaları için emir gönderildi. Diğer yandan Hurşit Ahmet Paşa'nın

---

[♣] Hz. İsa'nın (A.S.) havarilerindendir. Petros veya Sen Piyer de denir. Antakya kilisesini yaptırmıştır. M.S. 65'de Roma'da Neron tarafından hapsedilmiş ve çarmıha gerilerek şehid edilmiştir. Hristiyan âlemine büyük hizmeti vardır. Esas adı, Şem'un-us Safâ'dır. Onun öğretisindeki rahiplerere verilen isimde şemun rahipleridir.

[138] H. H. No: 31772/ B; H. H. No: 3172/ D

[139] Şanizâde, *a.g.e.*, Cilt I., s. 385

maiyetine memur mirmirandan Yakovalı Mustafa Paşa askeriyle Orduyı Hümâyûna gelmediğinden Hurşit Ahmet Paşa, Bâb-ı Ali'ye yazdığı mektubunda:

> *"Mirmiran kiramdan Yakovalı Mustafa Paşa benim emrim altında ve bana tabi olması hasebiyle sair-i memurilerini Niş'e gelmemesi için hergün bahaneler uydurarak gâh mefduriyet halinden ve gâh yok da haremeynüş-şerifeyn nezareti dahilinde olduğundan bahisle memuriyet görevini yerine getirmesinde rehaveti zahir ve aşikar olduğunu"*

Der Aliye'ye bildiriyor ve mektubun devamında da şöyle dedi:

> *"Yakovalı Mustafa Paşa'nın böyle mağduriyetinden başka itiraz ve ihyaya teşebbüs etmesi ve Devlet-i Aliyye'nin böyle bir vaktinde yoktur istihcal ve ikdam olunup yine emri memuresine sebepsiz itiraz etmesi cihetiyle her şekilde benzerlerine dahi ibret olunması için Mirmiranlıktan alınması istirham olunur.*[140] *"*

Mektuptan da anlaşılacağı üzere kendisine her türlü ihtarlarda bulunulmasına rağmen türlü bahanelerle bir türlü gelmemesi ve ordu-yı hümayunu böyle zor gününde müşkülat içerisinde bırakmasından dolayı sairelere ibret olsun diye mirmiranlığı ref olunarak mütevelli tayin olunmasını istedi. Padişah da: *"Tahrirat-ı mucibince istidası üzre iktiza iden tertibi tanzim oluna"* diyerek gereğinin yapılmasını bildiriyordu. Yine Mirimirandan Pirizrenli Said Paşa Karadağ sınırındaki Nakşih Kalesi'ni küçük kardeşine bırakıp çok sayıda askerle Sırp seferinde olan kardeşi Mahmut Paşa'nın yardımına koşması için ferman yazıldı.

Sırpların elinden kurtarılan yerlerin korunması için kışlık ordugâh lazım geldiğinden Hurşit Ahmet Paşa, iki bin seçme asker göndermek üzere Sirâzi İsmail Bey'e de ferman yazıldı. Evlad-ı Fatihan zabiti Selim Bey iki bin askerle Hurşit Ahmet Paşa'nın emrine verildi. Yine civar kalelerden çok sayıda kış askeri toplandı.[141]

---

[140] H. H. No: 24847
[141] Cevdet, *Tarih,* Cilt IX., s. 154

Sırplara karşı hazırlıklar bu şekilde devam ederken diğer yandan da askerin zor durumda kalmaması için Hurşit Ahmet Paşa tarafından Bâb-ı Ali'ye sürekli mektuplar yazılıyor ve yardım gönderilmesi talep ediliyordu. Hurşit Ahmet Paşa'nın yazdığı bu mektuplarda:

> "*Veli Paşa kulları mahiyeti için tertibolunmuş zehâyir iş bu iki yüz yirmi altı senesine sayılmış orduy-ı hümayunları tarafından tertib olunmuş olduğuna binaen zehayir tertibi keyfiyeti bu tarafta malum olmayıp ancak mühimmatın miktar ve keyfiyeti kayıttan sual olunmuştur. Veli Paşa ordusu için asıl ihtiyaç mühimmat, cephane ve zehayirinden ibarettir. Bu taraftan Veli Paşa tarafına mühimmât-ı lazıme gönderilip ekserinin mahallerine vusulü hayır olmuş ve birazının ulaşmamış olması ve noksan kalmasından dolayı bu elzem olan zehayirin cephanenin mumaileyh tarafına gönderilmesi istirham olunur*[142]"

Diyerek gereken asıl yardımların cephane, zahire olduğunu beilrtti ve Veli Paşa tarafına Hurşit Ahmet Paşa yanından bu ihtiyaca dair olan zehayirin ve mühimmatın gönderildiğini ancak yardımların eksik kaldığını Bâb-ı Ali'ye bildirdi.

2.2. Hurşit Ahmet Paşa'nın Sadrazamlığı

Orduyu Hümayun Rusya ile savaş halinde bulunduğundan Sırp asileri üzerinde gereğince durulamıyordu. Nihayet 16 Mayıs 1812 (17 C. 1227) Rusya ile yapılan Bükreş Anlaşması ile savaş sona erdi. Savaşın sona ermesiyle İstanbul yönünü Sırplar üzerine çevirdi. Sırplar ile mücadelede en önemli görevi Hurşit Ahmet Paşa üsleniyordu. Bunun üzerine padişah, Hurşit Ahmet Paşa'nın Sırplarla mücadesini daha etkili kılabilmek için onu sadrazam yapmaya karar verdi.

Bu sırada kaymakam bulunan Laz Ahmet Paşa, daha önce yaptığı bir hatadan dolayı şöyle ki; Şanizade tarihinde Orduyu Hümayun Ruslar üzerine gönderirken bazı mühendisten mesmuyu acizi olduğu üzere ömrünü cenge vakfetmiş ve diğer

---

[142] H. H. No: 31829; H. H. No: 41886

mühendislerinde ekserisi aynı düşünmüş olup mumaileyh mühendis, Laz Ahmet Paşa'ya orduyu hümayunun yolu ile ilgili önemli bir madde söylemesi üzerine Laz Ahmet Paşa hem mühendisi azarlaması hem de ben böyle şeyleri senden mi öğreneceğim diye atıp ve tekdire müptela olduğundan naşi ol vechle düçar-ı hezimet-i azime olup bunca cephane ve mühimmatı giriftar (yakalatmak, düşmana teslim etmek) eylediğinden ve kendisi gücüyle Ruscuk'a avdette Niş'in hayret olduğu cümleye temeyan olmuş bir manadır diyerek sadrazam Laz Ahmet'in yaptığı bu hatadan dolayı azledildiğini belirtti ve ordunun zor durumunda elindeki yetersiz imkânlara rağmen Sofya canibi seraskeri Hurşit Ahmet Paşa birkaç seneden beri ibraz-ı hüsnü hizmet ederek Sırplı ahvaline karşı Müslim ve membaat maslahatı mezburede mesmum olduğuna binaen taraf-ı saltanattan haberi mah-ı şabanda müşarunileyh tarafına irsal ile Orduyu Hümayun tarafına azimet ve takribi istical buyrulmuş idi. Birkaç günde Laz Ahmet Paşa azlolundu ve yerine 5 Eylül 1812'de (7 N. 1227) Hurşit Ahmet Paşa Sadrazamlığa taltif edildi.[143] Hemen bir gün sonra yani 6 Eylül 1812'de (29 Ş. 1227) Hurşit Ahmet Paşa'ya Hilat giydirilerek Sırp asilerinin tedibine gönderildi. Diğer yandan Rusya ile yapılan Barış anlaşması gereğince Eflak ve Boğdan'ın Ruslar'dan tahliye edilmesi için Hurşit Ahmet Paşa'nın hemen bölgeye gitmesi istenildi.[144]

Hurşit Ahmet Paşa, sadrazamlığa taltif edildikten sonra, Rusya ile Mütarekenin akdolunduğunu Anadolu ve Rumeli caniblerine hatlarla haber verdi. Diğer yandan Fransız elçisinin tercümanı Frangini, Bükreş Anlaşmasından sonra Rusların ordusunun kalmadığı ve kalanında da Ruslarla harp halinde olması dolayısıyla eğer Osmanlı ordusu Ruslara harp ilan ederse Fransa ve İngilterenin Osmanlıya borç verebileceklerini ve böylelikle Osmanlı'nın Ruslara verdiği toprakları yeniden geri alabileceklerini bildirdi. Hurşit Ahmet Paşa ise böyle bir girişimin çok tehlikeli olacağını padişaha bildirdi.[145]

Bununla beraber Hurşit Ahmet Paşa tarafından 18 Ağustos 1812 (09 Ş. 1227) tarihinde Anadoluya ve Rumeliye gönderilen mektuplarda:*"Anadolu ve Rumeli caniblerine müsalahanın ilan edildiğine dair hatların mahallerine irsal olunduğuna dair hatların*

[143] Şanizede, *Tarih*, Cilt II., s. 140
[144] Cevdet Dahiliye No: 9736
[145] H.H. No: 42064

hülasasının da huzur-ı muallimu hazret-i tacdariye arz olunduğunu[146]*"* belirterek Ruslarla yapılan akdin Anadolu ve Rumeli'deki tüm mahallere bildirildiğini ve de padişaha arz olunduğunu söylüyor ve devamında Rusyalının Sırplı içine asker göndermesinin araştırılmasını Hurşit Ahmet Paşa, Murahhas[♣] Galip Efendi'den istendi.

Bükreş'te Ruslarla sulh anlaşması yapıldıktan sonra, anlaşmada Sırplara dair yazılmış olan maddeye uyularak Sırbistan eyaletinin düzene konması gerekiyordu. Bu nedenle anlaşmaya uyularak düzenlenen maddeler Sırp ileri gelenlerine anlatıldı. Onlar da: *"Biz Rusya ile yapılan anlaşmayı bilmeyiz, kendi başımıza bir hükümet olmak isteriz. Bu iş başka türlü düzelmez!"* diye kesin cevap verdiler.

Bunun üzerine Osmanlı Devleti Sırbistan üzerine yürümek üzere harp hazırlığına girişti. Rus elçisi hazırlıkların sebebini sorunca Sırpların Bükreş anlaşmasının tanımadığı söylendi. Bu yüzden "*Zorla itaat ettirmek gerekir."* Diye anlatıldı. Rus elçisi de: *"Hele ben durumu Peterburg'a yazayım Sırplara nasihat edelim. Anlaşma şartlarına uygun bir şekil bulalım."* diye ertelemeye çalıştı. Bu tutumla işin sürüncemede kalacağı anlaşılmıştı. Hemen Sırpların yola getirilmesi için sadrazam Hurşit Ahmet Paşa Osmanlı ordusunu Niş'ten yürüyüşe geçirerek harekât bölgesi Sırbistan üzerine yürüdü. İlk yapılan çarpışmalarda galibiyetler kazanarak birçok kale ve palangaları asi Sırpların elinden koparıp geri aldı.

Bu sıra da ünlü Kara Fevzi'nin oğlu da önüne gelen asileri çiğneyerek Semendire civarında Osmanlı ordusuna katıldı. Sonra Osmanlı ordusu Belgrad üzerine yürüyünce Bosna valisi Darendeli Ali Paşa da cengâverleriyle Belgrad'a doğru hareket etti. Ali Paşa önce yirmi bin kadar Sırplı tarafından korunan Böğürdelen Kale'sini zapt etti. Ardından Boşnakları kışkırtıp Yasariçe istihkâmları üzerine yürüterek bu istihkâmları aldı. Ardından asilerin çoğu kılıçtan geçirildi. Miloş güç hal ile kaçıp kurtulabildi. Gerek bu kolda ve gerek Niş ve Vidin kollarında Sırplardan pek çok ölen oldu.[147]

---

[146] H.H. No: 41930

[♣] Devlet veya herhangi bir teşekkül nâmına, salâhiyyetli olarak bir yere bir vazife ile gönderilen kimseye verilen unvan.

[147] Cevdet, *Tarih,* Cilt X., s. 106

Osmanlı orduları Belgrad önünde birleşmişlerdi. Nihayet Belgrad'a doğru hücuma başladıklarında, Sırplar Osmanlı ordusuna güçleri yetmeyip, karşı koyamayacaklarını anladıkları için yer yer dağılarak çoğu Avusturya tarafına kaçmışlardı. Böylece direnmeden Belgrad Kalesi ele geçmişti. Sırplar itaat etmeye mecbur olmuşlardı.

Bunun üzerine Sadrazam Hurşit Ahmet Paşa, Sırplar hakkında genel af çıkarıp ellerindeki topları ve silahları toplattı. Hepsini Belgrad cephanesine koydurdu. Semendire, Böğürdelen ve Öziçe kalelerine muhafızlar gönderdi. Belgrad ve başka kazaların Osmanlı ve Müslüman olan muhacirleri geriye döndüler. Sırbistan işleri böylece sona erdi. Bu haber 30 Ekim 1813 (23.L.1227) de İstanbul'a geldiğinde devlet erkânı bu işe pek sevindi. Cevdet Tarih'inde Sırbistan tarih yazarı meşhur Maneke'nin şöyle dediğini kaydeder:

> *"Osmanlı Devleti 1813 yılında kendisi başta olmak üzere Sadrazam Hurşit Ahmet Paşa'nın idaresi altında Sırplara karşı büyük sayıda askerle yürümüştü. Kara Yorgi çarpışmaların başında Tuna kolu ve Vidin kapılarına kadar ilerleyerek oldukça cesaret göstermiş ise de Osmanlı ordusu takviye edilince Sırplar geriye çekilerek dağıldılar. Osmanlılar kısa sürede Smidrova'ya kadar memleketleri ele geçirdikleri gibi Morava ve Vidin nehirlerinin muhafazasına memur olan Sırp kolları da taarruza dayanamayıp büyük zaiyat ile geri çekilmeye mecbur oldular.[148]"*

Bu suretle Sırbistan büyük tehlikeye düşmüşken sözü her yerde geçen Kara Yorgi hiçbir yerde kendini gösteremeyip ünüyle eski uğraşıyla ölçülecek hiçbir girişimde bulunamadı. Daha sonra kuşkuya kapılarak kâtibi ile birlikte Avusturya'ya kaçtı. Sonra oradan Basarabya'ya geçti. Yerine asi ileri gelenlerinden ünlü Miloş Obronoviç Sırp Knezi oldu.[149]

[148] Cevdet, *Tarih,* Cilt X., s. 136
[149] Cevdet, *Tarih,* Cilt X., s. 136-137

Sıra Sırplarla yapılan Bükreş Anlaşması'nın Sırplarla ilgili maddesine gelmişti. Anlaşma metninde:

> "*(Sekizinci madde) Devlet-i Aliye tarafından millet-i mezkûreye müsaade oluna ve kadimdenberu millet-i mezkûrenin sakin olduğu arazide mevcut olmayup hasbmeluharebe ihdas olunmuş olan istihkâmat bundan böyle bilüzum olmağla hedm ve imha olunarak ötedenberu mevcut olan cemi kıla ve palankalar ve sair müstahkem mevkiler bilcümle top ve mühimmat ve levazım-ı seferiye ve edevat-ı sairelerile kel'evvel Devlet-i Aliyenin yed-i temellük ve tasarrufuna idhal birle dilediği vecih üzere müstahfizlar tayin olunacağına binaen işbu müstahfiz askeri taraflarından hukuk-i raiyete münafi Sırp milleti aleyhinde birveçhile zecir ve taaddi vukubulmamak için Devlet-i Aliye rıfkan ve şefekaten bu bapta lâzım olan esbab-ı emn ve istimaletlerinin ve gerek Devlet-i Aliyenin bazı cezayir-i Bahr-i Sefid'de ve mevaki-i sairede olan reayasının nail oldukları fevaid misillu millet-i mezkûreye dahi müsaade ve asar-ı şefikane-i aliyesine mazhar olmalarına müsaafe birle anlara kıyasen umur-i dahiliyelerinin kendi taraflarından idaresi ve vergilerinin berveçh-i maktu ledettahsis kendi yedlerinden kabz ve tesellümü misillu millet-i mezkûrenin taraf-ı Devlet-i Aliye'den olacak istidalarını Devlet-i Aliye Sırp milleti ile tanzim eyliye.*[150]"

Denerek Sırpların muhtar olmaları istendi. Dolayısıyla onları evvelki reaya diye kullanmak imkânsızdı. Öyleyse burada oluşturulacak yeni yönetim, Sırpların hoşnut olacağı bir şekilde düzenleme yapmalıydı. Oysa kale yamakları ve Belgrad Dayıları[♣] daha önceki tutumlarını sürdürmek isterlerdi. Ol vakit "Muhafız" diye başıbozuk Arnavut askerleri kullanılırdı. Bunlarda her yerde ahaliye baskıdan geri kalmazdı. Zaten Sırpların isyan etmelerinin bir sebebi de Süleyman Paşa'nın zalimliği ve baskısı

---

[150] Erim, Nihat, *Devletler Arası Hukuk ve Siyasi Tarih Metinleri,* Cilt I, Ankara 1953, s.151-158

[♣] Tunus ve Cezayir'in, Osmanlı idaresinde bulunduğu sıralarda buraları Osmanlılara tâbi olarak idare eden kimselere verilen unvan. Bu unvan bazen balkanlarda önde gelen yönetici vasfındaki kişilere de verilirdi.

idi. Bu duyulup anlaşılmış idi. Ancak Hurşit Ahmet Paşa ile akrabalığından dolayı uzaklaştırılamıyordu.[151]

Sırp meselesi kapandıktan sonra Sadrazam Hurşit Ahmet Paşa İstanbul'a döndü. Bu sırada kendisine yakın çevrelere taltiflerde bulundu. Kendinden önceki Sadrazam Laz Ahmet Paşa'nın uhdesinde olan İbrail Mukataası♣ nezaretinin İbrail Cizyesi♦ ile Hüseyin Ağa uhdesine verildiğini belirtti ve nezaret-i merkumenin zaptı için Şakir Efendi'nin Hurşit Ahmet Paşa'ya vekil nasb ve izam olunduğunu ve kendisine başkaca kâtib tayini iktiza etmeyeceği padişaha bildirildi.

Paşdişah da: *"Manzurum olmuştur ber mucib-i kaime tanzim ola.[152]"* diyerek Hurşit Ahmet Paşa'nın isteğini kabul etti. Diğer yandan Eflak Voyvodasının♥ İstanbul baş kapı kethüdasının vazifesi harici işlere karışmasından dolayı Ankara'ya sürgün edilmesine ve voyvoda tarafından yerine bir başkası intihab olunmasına karar verildi.[153] Bundan başka Rus harbi sırasında hata yaparak donanmanın telef olmasına neden olan sonra da kaçarak Rusya derununda bir yerde bulunan Kapudan Esbak Ramiz Paşa, Bükreş'e duhul eyleyeceği gün istikbal vesilesiyle (letaif-i hile) paşa-i mumaileyh idam ve ol vechle irade-i seniyye icra olunmuştur.[154] Yine Rusya ile yapılan barış görüşmelerinde murahhas heyeti içerisinde tercüman olarak bulunan Rum tercüman Dimitraşko, İsmail, Bender ve Hotin bölgelerinin Rusya'nın elinde kalmasına neden olduğundan Sadrazam Hurşit Ahmet Paşa tarafından beş saat sorguya çekildikten sonra idam edilmiştir.[155]

Sadrazam Hurşit Ahmet Paşa, dahilde bu maslahatlarla ilgilenirken, 2 Şubat 1813'de (30 M. 1228) Mehmet Ali Paşa tarafından gelen mektupta Medine'nin haricilerden

---

[151] Cevdet, *Tarih*, Cilt X., s. 238-239

♣ Istılah olarak devlete ait bir varidatın bir bedel mukabilinde kiralanması yani muvakkaten temliki yerinde kullanılır.

♦ İslam devletlerinde Hıristiyan tebaadan alınan vergilerdem birinin adıydı.

[152] H. H. No: 26287

♥ Slavca bir kelime olup Reis, Subaşı, Ağa gibi muhtelif manalara gelen bir tabirdir.

[153] H. H. No: 24269

[154] H. H. No: 24256

[155] Cabi, Ömer Efendi, *Cabi Tarihi (Tarih-i Sultan Selim-i Salis ve Mahmud-ı Sani),* (Hazırlayan Mehmet Ali Beyhan), Cilt II., TTK., Ankara 2003, s. 921-922.

zapt edildiği bildirildi ve beraberinde de Beytullah'ın anahtarları İstanbul'a emanet edildi. Bunun üzerine Sadrazam Hurşit Ahmet Paşa halka hitaben yazdığı mektubunda:

> *"Medine-i Minura Nurullah-ı teali el yevmül ahirenin hariciyeden tasfiye ve tathiriyle Medine-i Şerifenin ele geçirildiği ve mukaddemce Mısır valisi Saadetli Mehmet Ali Paşa tarafından işar olunmuş bulunduğundan gelen Tatarlara kürkler ibas olunmuş olduğu ve bu taraftan dahi yedi gün top şenliğiyle ilan-ı müddet olacağını[156]"*

Söylüyor ve Eyüp Sultan Türbesi'nde merasim yapılıp anahtarların sarayda mahalline konması münasebeti ile yedi gün devam eden top şenliğinin icra olunacağını bildirdi ve başta Hurşit Ahmet Paşa olmak üzere devlet erkânı ve halk bu duruma çok sevindi.

Hurşit Ahmet Paşa, bir taraftan maslahatlar yaparken diğer taraftan ağırdan ağırdan mevkisini sağlamlaştırıyordu. İşte tam bu sırada ocak ağaları huysuzluk çıkarıp tımar tevcihinde bulundular Hurşit Ahmet Paşa da Rikab-ı Hümayun[♣] tarafından izin verilmediği sürece kendilerine tımar verilmeyeceğini defalarca söylemesine rağmen ocak ağaları isteklerinde ısrar ettiler. Hurşit Ahmet Paşa, bu konu üzerine 19 Kasım 1813'te (25 Za. 1228) yazdığı mektubunda:

> "*Bundan böyle rikab-ı hümayundan müsade olunmadıkça ocak ağaları tımar tevcihini istemesinin uygun düşmeyeceğini"* bildiriliyor mektubun devamında da; *"bu işe bakmak üzere humbarhane nazırı Seyit Hasan Beğ'in görevlendirildiğini takdim ediyoyordu ve bu işlerin ona havale olunduğu beyanıyla kaime tahrir ve saadetmesireleri kılınmıştır inşallahu teali bervech-i muharrir himmet buyurmaları memuldür.[157]"*

Diyerek durumu padişaha bildiriyor ve devamında da inşallah bir aksilik çıkmaz diye de temenni etti. Bu durumda Hurşit Ahmet Paşa ile ocak ağalarının arası ilk defa açılmış oluyordu.

---

[156] H. H. No: 19577

[♣] En büyük makam, Büyük bir kimsenin huzuru, makamı, Bir anlamıyla da Bâb-ı Ali

[157] H. H. No: 26286

Aslında Hurşit Ahmet Paşa, II. Mahmut'dun yeniçerileri kaldırma isteğini anlamış bulundu. Dolayısıyla oda yeni çerilerin yaptığından hoşnut olmuyor ve ilk fırsatta onları kaldırmayı düşünüyordu. Fakat sarayda ve yeniçeriler arasında büyük nüfuzu bulunan Halet Efendi yeniçerilerin kaldırılmasını istemedi. Halet Efendi'nin istemediği bir oluşumun sarayda olması imkânsızdı.

Bu dönemde sarayda bu kadar güçlü olan Helet Efendi hakkında bilgi vermem yerinde olacaktır. Halet Efendi 1760'da İstanbul'da doğdu. Asıl adı Mehmet Said olmakla birlikte küçük yaşlarda aldığı Halet takma adıyla şöhret buldu. Şeyhülislam Mehmet Şerif Efendi'nin aracılığıyla ilk görevi olan kadılığa başladı. Daha sonra rikâb-ı hümâyun reisi Mehmet Raşit Efendi'nin yanında mühürdar yamağı oldu. Bunun yanında kısa süreliğine Ohrili Ahmet Paşa ve Yenişehr-i Fenar nâibinin yanında bulundu. Daha sonra Galata Mevlevihanesi şeyhi Galip Dede'ye intisap ederek onun gözüne girmeyi başardı.

Daha sonra Divan-ı Hümâyun♣ tercümanlığını ellerinde tutan Fenerli Rumlarla tanıştıktan sonra büyük servet sahibi oldu. Ardından beylikçi kesedarlığına girerek hâcegân zümresine alındı. 1803'de başmuhasebecilik ve orta elçi ünvanıyla Paris'e gitti ve burada üç yıl kaldı. 1806'da İstanbula döndükten sonra rikâb-ı hümâyun reissülküttâbı oldu. Bundan sonra II. Mahmut tarafından Bağdat'a gönderildi. Halet Efendi Buradaki görevini başarıyla halledince II. Mahmut'un gözüne girmeyi başardı. Buradaki görevinden sonra İstanbul'a dönen Halet Efendi, önce Rikab-ı Hümâyun• kethüdalığı ile gizli haberleşme işlerinin başına ardından da Nişancılık♦ görevinin başına getirildi. Daha sonra II. Mahmut'un baş danışmanı oldu.

Koruyucusu İbrahim Rafet Efendi'nin ölümünden sonra, onun gizli ve gayrıresmi danışmanlık görevini de üstlenerek II. Mahmud'un toyluğundan ve tecrübesizliğinden doğan iktidar boşluğunu şaşırtıcı bir maharetle doldurmayı başaran Hâlet Efendi, elde

♣ Hemen bütün İslam devletlerinde olduğu gibi Osmanlı Türkleri devletinde de iptida hükümdarın sonları Vezir-i Azâm'ın reisliği altında toplanarak devlet işlerine bakan meclisin adı idi.

• Padişah'ın bir yere gidişi sırasında maiyetinde bulunma yerinde kullanılan bir tabirdir.

♦ İslam devletlerinde Tuğrai, Pervane adları verilen makam sahibine Osmanlılar "Nişancı" ve gördüğü vazifeden kinaye olarak da "Tevkii" ismini vermişlerdir.

ettiği bu gücü korumak için her yola başvuracak ve rakiplerine karşı son derece acımasız davrandı. Bundan sonra son görevi olan Müsteşar-ı Has-ı Saltanat, halkın deyişiyle Devlet Kâhyalığına getirildi.

Artık devletle ilgili herşey ondan sorulur ve padişaha ona rağmen bir şey yaptırmak mümkün değildir. Bundan kısa süre sonra Fenerli Rumlarla bir olarak adı bir kısım yolsuzluklara ve devlet aleyhindeki bazı faaliyetlere karıştı. Bir çok kişi onun yüzünden idam sehpasına gitti ve bir çok kişi de sürgün oldu. Uzun süreden beri hareketlerinden şüphe edilen Halet Efendi hasmı Mehmet Said Galip Paşa'nın tesiriyle önce Bursa'ya, ardından Konya'ya sürüldü. Kısa bir müddet sonra da padişahın emriyle öldürüldü. (Kasım 1822) Cesedi Konya'da defnedildi. İstanbul'a getirilen kesik başı Galata Mevlevihanesi'ne gömüldü.[158]

Hurşit Ahmet Paşa'nın bu planını anlamış olmalı ki onu sadaretten uzaklaştırma yolları aramaya başladı.[159] Bu olaylardan bir yıl sonra Şeyhülislam Dürrizade Esseyyid Abdullah Efendi yeniçeri ağalarıyla ilişkisi olduğu gerekçesi ile azl olundu ve kendisine Manisa sancağı verilerek orada ikamet edilmesi istendi. Dürrizade Efendi o gece Üsküdar'a geçemediğinden Fındıklı Hamamı karşısında olan akrabalarından Rıza Efendi'nin hanesinde kaldı. Ferdası günü karşıya mürur ile Manisa'ya geçti.

Bundan sonra mumaileyh şeyhülislamın yerine Anadolu payesi ihsanıyla Çelebi zade Esseyyid Mehmet Zeynel Abidin Efendi meşihatla temkin olundu. Bunun üzerine yeniçeriler arasında fitne-i mezkûre husul buldu. Sadrazam Hurşit Ahmet Paşa da fitne-i eşkıyadan bir kaçını tedib-i idam eyleyince yeniçeriler ayaklandı. Padişah II. Mahmut' da isyanın daha fazla büyümesini engellemek amacıyla Hurşit Ahmet Paşa'yı azletti. Azlediliş tarihi umumiyetle 30 Mart 1815 (18 Ra.1230) gösterilir ve o gün bir perşembedir.[160] Bazı kaynaklar ise gün ismi cumartesi gösterilmiştir ve oda hakiki takvimde rebiülahirin yirmisine tesadüf etmektedir.[161]

---

[158] Özcan, Abdülkadir, "Halet Efendi", Diyanet İslam Ansiklopedisi, Cilt XV., İst. 1988, s. 249-251
[159] Âbidin, İbn-i, Muhtar, Redd'ül, *a.g.e.,* s. 2937; Tekindağ, M. Şihabettin "Halet Efendi", *MEB. İslam Ansiklopedisi,* Cilt V-1, İst. 1964, s. 123-125
[160] Şanizade, *Tarih,* Cilt II., İst. 1290 (1873) s. 239-240; Danişment, *a.g.e.,* s. 102
[161] Hızır, İlyas, *Tarih-i Enderun,* İst. H. 1276/1812, s. 90-91

Hurşit Ahmet Paşa azlolunduktan sonra yerine şıkkı evvel defterdarı Mehmet Emin Rauf Bey tevcih olundu.[162] Aslında Hurşit Ahmet Paşa'nın azledilişinde en büyük rolü Halet Efendi üsleniyordu. Çünkü sarayda etkisi yavaş yavaş azalan Halet Efendi bu açıklığını yeniçeri ocak başlarına sürekli rüşvet vererek kendi yanına çekip, kapatmaya çalışıyordu. Hurşit Ahmet Paşa'nın yeniçerileri kaldırma isteğini sezmiş böylece ona karşı bir ayaklanma tertip etmiştir. Diğer yandan Şeyhülislam Dürrizade Esseyyid Abdullah Efendi, azledildiği halde İstanbul'u bir bahane ile terk etmeyip birkaç gün akrabasının evinde kalması ve bazı kişilerle görüşmesi onun da bu işin içinde olduğunu bize gösteriyor.

Hurşit Ahmet Paşa azlinden sonra Tekfurdağı[♣]'na sürgün edildi.[163] Biz Hurşit Ahmet Paşa'nın Tekfurdağı'na sürgün edildiğini buraya ulaştıktan sonra Bâb-ı Ali'ye yazdığı 6 Nisan 1815 (25 Ra. 1230) tarihli mektubundan anlıyoruz. Hurşit Ahmet Paşa bu mektubunda;*" Ferman-ı emr-i ali mucibince mukteza-i memuriyet-i bendegânem üzre baruthaneden hareket ederek ve ikâmet yerim olan olan Tekfurdağı'na ulaştığını"* bildiriyor ve devamında da padişaha dua ederek şöyle diyordu; *"hazreti Padişahiye teşekküren farize-i zimmet-i bendegânem olan efendimiz hazretlerinin devam-ı eyyam-ı ömrü daim ola.[164]"*diyerek II. Mahmud'a sena ve dualarda bulunuyor daha sonra da baruthaneden çıkırak sürgün yeri olan Tekfurdağı'na ulaştığını bildirdi. Bundan başka yine aynı belgede Yeniçeri patırtısında gevşeklik gösterilmesinin de sebebinin aciz vezirlerinden kaynaklandığını bildirdi.

2.3. Hurşit Ahmet Paşa'nın Bosna Valiliği'ne Atanması

Hurşit Ahmet Paşa Tekfudağı'nda kısa bir süre ikâmet ettikten kısa bir zaman sonra, Bâb-ı Ali tarafından Bosna valiliğine atandı. Aslında Hurşit Ahmet Paşa'nın bu göreve atanmasında da Halet Efendi rol oynuyordu. Halet Efendi, Hurşit Ahmet Paşa gibi

---

[162] Şanizade, *Tarih,* Cilt II., İst. 1290 (1873), s. 240

♣ İlk kez M.S. 3. yüzyılda Roma döneminde Rodostus olarak tarih sahnesine çıkan Tekirdağ, Bizans döneminde Rodosto, Osmanlı döneminde 14. yüzyıldan 18 yüzyıla kadar Rodosçuk olarak anılmış, 18. yüzyıldan sonra Tekfurdağı adını almıştır. Cumhuriyetten sonra 1927'de Tekirdağ adıyla il olmuştur.

[163] Âbidin, İbn-i, Muhtar, Redd'ül, *a.g.e.,* Cilt V. , İst. 1962, s. 2967; Küçük, Cevdet, "Hurşit Ahmet Paşa" *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt XVIII., İst. 1998, s. 395-396.

[164] H. H. No: 24585

birini gözden düşürmeyip üzerinde etkili olmayı amaçladı.[165] Rumeli'de Hurşit Ahmet Paşa ile beraber birçok kişinin valiliği de değişti.

Bâb-ı Ali tarafından Bosna eyaleti valilerine yazılan 2 Aralık 1815 (29 Z. 1230) tarihli mektupta:

> *"Bosna eyaleti vezirlik rütbesiyle Hurşit Ahmet Paşa kullarına, Belgrad dahi Bosna valisi Ali Paşa bendelerine ve Selatin Sancağı dahi Belgrad muhafızı Süleyman Paşa kullarına ve vefat etmiş olan Osman Paşa uhdesinden boşalmış olan Yenişehir'i ve Kırşehir'i ve Aksaray sancaklarını dahi Selatin Sancağı mutasarrıfi Bekir Paşa bendelerine verildiği beyan olunur."*

Diye bildiriyordu. Belgeden de anlaşılacağı üzere Hurşit Ahmet Paşa'nın Bosna valiliğine atanmasıyla birlikte birçok vilayetin de valileri değişmiş oluyordu. Bununla birlikte Bosna'nın durumuyla ilgili de mektubun devamında da:

> *"Lakin Belgrad muhafızı azl olduğu halde Belgrad'da toplanmış olan Rumeli ayanlarının ve askerinin dağılmalarıyla kalenin boş kalması ve bundan başka daha önceki Belgrad valisi de Bosnalıyı tahrik etmiş ise de şimdilik Bosna Hurşit Ahmet Paşa'ya verildiği surette yine tahrik edip müşarunileyhi içeriye aldırmaması mahsurları hatıra geldiğinden şimdilik Belgrad muhafızına dokunulmayıp, Bosna Hurşit Ahmet Paşa'ya verilmiş olunup, Müteveffa Osman Paşa uhdesinden münhal olan sancaklar dahi Bosna valisine şimdilik verilmesine ve yerine geçen Ali Paşa'nı Belgrad'a ulaşana kadar Bosna'da ikâmet etmesi ve daha sonra da oradan hareket eylemesi tahrir olunarak, Hurşit Ahmet Paşa'nın Bosna varmasından sonra, Bosna valisine Belgrad muhafızlığı verilip, Belgrad muhafızına dahi Selanik ve Selanik mutasarrıfına dahi zikrolunan sancaklar tevcih olunması beyan olunur…[166]"*

---

[165] Küçük, Cevdet, *a.g.m.*, s. 395-396.
[166] H. H. No: 21780; H. H. No: 35311

Bu mektuba göre; Bosna ahalisi beyninde fesat çıktığı ve Bâb-ı Ali'den Bosna ve Belgrad muhafızlarının birbirlerine iaşa ve yardım edilmesi istenildiği halde aralarındaki fesaddan dolayı birbirlerine yardım etmemeleri hatta yerel ahali arasında fesad çıkarmaları üzerine, Bâb-ı Ali Bosna eyaletleri ve Belgrad'daki bütün valilerin yerlerini değiştirmek mecburiyetinde kaldı. Yalnız Bâb-ı Ali, Belgrad muhafızı görevden alındığı halde yerinden ayrılması halinde bölge ayanlarını ve reayayı kışkırtması üzerine şimdilik onun mevkisine dokunulmasını istemiyordu. Bunun yanında bölgeden temizlenmiş olan ayanların yeniden güç kazanmalarının engellenilmesi istenildi.

Hurşit Ahmet Paşa, Bosna'da makamına oturduktan sonra idari işleri eline aldı. Bölgedeki gayr-i Müslim halkı memnun edip aralarındaki fitneyi engellemek için ve hem de onların gönlünü almak için akıllıca bir iş yaptı. Şöyle ki; Tatarpazarı kiliseleri çok eskimişti ve Hıristiyan ahali de uzun zamandan beri bu kiliselerin tamir edilmesini isterdi. Bunun üzerine Hurşit Ahmet Paşa, Hıristiyan reayanın arzuhalini Bâb-ı Ali'ye yoladı. Bâb-ı Ali'ye gönderilen bu arzuhalde kısaca:

> *"Arzuhal-i reaya kullarıdır ki Tatarpazarı kazası derununda vaki kadim kilisamız harab olduğundan yedi sene mukaddem yıkılmış değerli bir han ile yeksan olup bu kasaba civarında bundan başka kilise olmadığından bu kilisenin inşasına ruhsat-ı aliyyeleri Belgrad ve şarklarında bu arzuhal istida ricamızda müsaade olunur emr-i ferman sultanım hazretinindir.[167]"*

Diyerek kilisenin tamiri için ruhsat verilmesi isteniyordu. Bâb-ı Ali de onun bu isteğine onay verdi. Diğer yandan Saray Bosna ahalisinden fitne çıkarıp ortalığı karıştıran sekiz kişinin olduğunu söylüyor ve bu sekiz kişinin idamı için Bâb-ı Ali'den ferman gönderilmesini istedi.

---

[167] H. H. No: 36352- A

Hurşit Ahmet Paşa, bu kişileri Bâb-ı Ali'ye yazdığı 13 Ağustos 1815 (07 N. 1230) tarihli mektubunda şöyle bildirdi:

"Saray Bosna ahalilerinden Memiş Paşa, ve kulu İbrahim Ağa ve Çolak Ahmet ve Memiş Ağa'nın alemdarı İbrahim ve Bakıroğlu Ali ve Menzilci Haseki Mehmet ve Alemdar Mehmet ve Dizdar Ağa adlı şahıslar ehl-i fesad ile kahve işletir ve Bosna'nın ileri gelen Eşhasından bir müddetten beri kendilerine bazı avene ve sarraf tedarikiyle ahaliyi haraca bağlarlar[168]"

Mektubun devamında da; *"memleketin ırzına geçen bu şahısların izaleleriyle maksadlarının defi suret-i zeyr olacaklarından ahalinin bu durumdan gayet memnun olacakları aşikârdır…"*diyerek bu kötü durumu Bâb-ı Ali'ye bildirdi.

Hurşit Ahmet Paşa'nın bu mektubundan da anlatıldığı üzere Bosna ahalisi arasından sekiz on civarında ayan kahve işletir ve ve Bosna esnafı ve önde gelenleri haraca bağlarlar. Bütün bu işleride açmış oldukları fitne yuvası kahvelerinden yönetirlerdi. Hurşit Ahmet Paşa bunlara gereken yapıldığı takdirde halkında durumdan memnun olcağını bildiriyordu. Sultan II. Mahmut' de bu hatta yazdığı cevabında: *"Müşarunileyhin enhası vechle emri verilsin ancak hafi(gizli) tutup ve dikkat-i fırsatı gelmedikçe icra kaydına düşüp bir iş peyda etmemesi müşarunileyhi tekid üzre tahrir eylüsin.[169]"* diyerek onaylıyor ve gayet dikkatli olması gerektiğini tekid etti.

2.4. Hurşit Ahmet Paşa'ya Selanik ve Kavala Sancaklarının Verilmesi

Hurşit Ahmet Paşa, Bosna'da işleri yoluna koyduktan kısa bir süre sonra Bâb-ı Ali tarafından Selanik ve Kavala Sancakları da uhdesine tevcih olundu. Bunun üzerine Hurşit Ahmet Paşa, Bâb-ı Ali'ye teşekküren yazdığı 18 Aralık 1815 (16 M. 1231) tarihli mektupta; *"Selanik ve Kavala sancaklarının uhde-i bendegâneme tevciye ve ihsan buyrulmuş olduğundan dua-yı devam-ı ömrü sultanım cenab-ı zillullah tekrar bitekra orada bargâh-ı cenab bari kılınmıştır."* Diyerek buraların kendisine

[168] H. H. No: 22071
[169] H. H. No: 22071

verilmesinden dolayı padişaha dua ve senalarda bulunuyordu. Mektubun devamında da bundan başka şunu belirtiyordu;

> *"iş bu eyalet-i Bosna uhdelerine tevcih bulunan atufetli Süleyman Paşa bendelerinin bir kıta tahriratı ve taraf-ı bendegânemden Kimpe kalesinin ona tevcih olunması üzere açık olarak kaymakamlık buyrulduları vürud etmiş ve asıl kaymakamlığı hak etmiş etmiş merkumun mahdumu İbrahim Beğ bendelerine ihalesini tasvip olunmuş bu yüzden mukaddem ikâmet üzere olduğu Üsküp'den hareketle ve kendisine hilat-ı iksa kılınarak kaymakam nasbı olmuş ve iş bu muharrem'ül-haramın onaltıncı pazar günü hareket ederek ve yanıma gelip bendegâneme tabi olmuştur.[170]"*

Mektuptan da anlaşılacağı üzre Hurşit Ahmet Paşa, görev yerine ulaştığını ve kendisinin yerine de Süleyman Paşa'yı Bosna valiliğine tevcih ettiğini ve kendisine bağlı bazı sancakları da yakın çevrelerine verdiğini merkeze bildiriyordu. Sultan II. Mahmut'da yine bu tahrire cevaben: *"Manzurum olmuştur. Hak teali bilesüz tevkif ve selamet ihsan eyleye."* Diyerek durumdan hoşnut olduğunu bildiriyordu. Hurşit Ahmet Paşa yine Süleyman Paşa'ya yakınlığından dolayı onu kendi yerine tayin ettirmişti.

Bu durumda Rumeli valisi Ali Paşa'nın Belgrad'a gelişinde, Süleyman Paşa'ya Bosna Sancağı, Hurşit Ahmet Paşa'ya Selanik ve Kavala sancakları verildi. Belgrad Muhafızlığı ve Semendire Sancağı da Ali Paşa'ya verildi. Ali Paşa'ya Ocak 1816 (1231 saferi sonunda) Samur Kürk gönderildi. Bunun yanında Sırp kazalarının her birinden halkın seçeceği ve tayin edip göndereceği birer Knezin süresiz Belgrad'da Belgrad muhafızı nezdinde bulunması esası belirtildi.[171]

Bundan sonra Hurşit Ahmet Paşa Selanik ve Kavala sancaklarında işleri yoluna koyduktan ve çevresine de yakın çevreleri atadıktan sonra mevkisinde biraz olsun istirahat etme fırsatı buldu. Tam bu sırada Anadolu'da, Diyarbakır'da ve Hatay'da karışıklıklar baş gösterdi.

---

[170] H. H. No: 31196

[171] Cevdet, *Tarih,* Cilt X., İst. 1966, s. 238-239; H. H. No: 31196

2.5. Hurşit Ahmet Paşa'nın Anadolu Valiliği'ne Atanması

Anadolu'daki istenmeyen bu karışıklıklardan dolayı Hurşit Ahmet Paşa'ya 13 Ağustos 1816 (20 N. 1231) tarihinde Anadolu Valiliği'nin tevcih edildiği bildirildi.[172] Aslında bu dönemde Hurşit Ahmet Paşa gibi güçlü ve deneyimli diğer valiler, Kavalalı Mehmet Ali Paşa, Tepedelenli Ali paşa vs. bulundukları yerde yerlerini sağlamlaştırdıkları için bu gibi valilere dokunulamıyordu. Hurşit Ahmet Paşa da valilik yaptığı yerlerde yerini sağlamlaştırmak istemiş fakat valilik yerlerinin sürekli değişmesinden dolayı bir türlü bunu başaramamıştı. Aslında İstanbul da güçlü bu valilerin merkeze yakın olmasını istemiyordu. Dolayısıyla bu durumdan Bâb-ı Ali de hoşnuttu. Gerçekte bu dönemde Bâb-ı Ali tarafından sakıncalı görülen şahıslara ve ayanlara İstanbul'dan uzaklaşmaları için İstanbul'dan uzakta olan valilikler verilir ve böylece bu kişiler de merkezden uzaklaşmış olurlardı. Gerçekte ise bu kişiler gittikleri yerde de halka zalimlik ve işkenceler yaptıklarından bu defa da merkezden uzak topraklarda halkın isyanları ile karşılaşılacaktı.[173]

Hurşit Ahmet Paşa, Bâb-ı Ali'nin bu isteği üzerine 22 Eylül 1816 (29 L. 1231) tarihinde Selanik'ten ayrılarak Anadolu'ya gitmek üzere yola koyuldu. Anadolu valiliğinin Hurşit Ahmed Paşa'ya verilmesinden dolayı yine 22 Eylül 1816'da (29 L. 1231) Bâb-ı Ali'ye teşekküren yazdığı mektubunda; *"Şevketlü Efendim sultanım hazretleri dualarım tekrar bitekrar avare-i bargâh-ı icabet-i kerir kârı kılınmıştır.* Diyor ve sonra da *"İş bu şevval-ı mükerremin yirmi dokuzuncu cumartesi günü mahrusen Selanik'ten hareket edererek bendegânem canibine tevcih ve azimet olunmuş ve müsaddakat bendegânem olmuştur.*[174]*"* Diyerek Selanikten hareket ettiğini, yerine ulaştığını ve kendisinin Bâb-ı Ali'ye sadakatinin sonuna kadar devam edeceğini bildiriyordu. II. Mahmud da: "*Hak teali selamet ve tevfik-i ihsan eyleye."*Diyerek Hurşit Ahmet Paşa'ya dua ve niyazda bulunuyordu.

Hurşit Ahmet Paşa Anadolu'da belli bir süre kaldıktan sonra Halep'e geçmesi emir olundu. Çünkü bu sıralarda Antakya serdarı ile oğlu ve avanesi devlete karşı isyan

---

[172] C. DH. No: 10549
[173] Karal, *a.g.e.*, s. 114-115
[174] H. H. No: 36039

etmişti. Bunun üzerine Hurşit Ahmet Paşa'nın uhdesine Halep valiliği tevcih olundu. Antep Mukataası da kendisine verildi.[175]

2.6. Hurşit Ahmet Paşa'nın Halep Valiliği'ne Atanması

Hurşit Ahmet Paşa, Halep'e ulaştıktan sonra 7 Kasım 1817 (27 Z. 1232) tarihinde yazdığı mektubunda, Halep'e ulaştığına dair ve Antakya'daki isyanla ilgili gerekli malumatın verileceğini bildiriyordu. Hurşit Ahmet Paşa'nın bu mektubuna göre:

> *"hazret-i cihanbariden Hurşid Ahmet Paşa'ya ihsan buyrulan Eyalet-i Halep'üş-şehbaya irsal eylediğimiz veliyyül nimetlerine arz ve şiar olunmuş idi. İş bu mah-ı zilhicce'üş-şerifenin yirmi dördüncü gününde kilütlü daire senaviri halıkıyla hükümet-i bendegânemiz olan Halep'üş-şehbaya varup daha sonra da Şeyhbekir civarında mevcut olan karargâhımıza nüzul eyledik."*

Diyerek Halep'e ulaştığını ve daha sonra da konağına ulaştığını bildirdi. Bundan sonra da yine aynı mektupta Antakya da isyan etmiş olan Mürsel Oğlu ve avanesinin isyanı hakkında şöye dedi:

> *"Turnacıyandan Şeferoğlu ve avanesinden bazı kişilerin adamlarıyla Antakya'da fesad çıkardıklarından ve bundan başka bu mahalde bulunan ahalinin de bunların cümlesinden şikâyetçi olduklarını"* bildiriyor devamında da *"bu fesad olan kişiler hakkında gerekli tertibin alınmıştır ve bunların cümlesi hakkında ferman-ı kaza (idam)cereyan ettiği bundan dolayı isyancı elebaşısı Reyhanlı Aşireti boy beğisi Mürsel oğlunun yanındaki aşiretin bazı beyleriyle Maraş tarafina firar etmişlerdir"*

Diğer yandan Mürsel Oğlu yerine gelecek kişiyi de şöyle bildirdi: *"Reyhanlı aşireti boy beğisi Mürsel oğlunun isyan edip Maraş civarına firar etmesine mukabil onun yerine reyhanlı aşireti boy beğliğine ahraz oğlu Hüseyin Bey'in nasb kılınarak halefi*

---

[175] H. H. No: 1234

inşa kılındığı taraf-ı padişahiye arz olunur" diyerek Hüseyin Bey'in onun yerine geçebilecek uygun kişi olduğunu Bâb-ı Ali'ye söyledi. Hurşid Ahmet Paşa, yine aynı mektubunda isyancıların Halep tarafına firar edenler için de:

> *"Eski Halep valisi esbak Celaleddin Paşa bendeleri tarafından haklarında ferman-ı kaza (idam fermanı) cereyan südur etmiş olan Ömer oğulları Battal ve Ömer naman başlarının kürd dağı'nda ele geçirildikleri ve cümlesinin idam ve izalesiyle eyalet-i Halep ve havalisin asayişinin sağlandığını ve bununla birlikte kethüdasının diğer isyancılardan olan Mehmet oğulları üzerlerine sevk ve ihrac edildiğini ve bu konunun üzerine sarf-ı dikkat edildiğini ve bunun padişaha arz olunduğunu[176]"*

Beyan etti ve devamında bu haşeratın kısa sürede yok edileceğini Bâb-ı Ali'ye taahhüd etti. Sultan II. Mahmut da bu kaimeye yazdığı hattında[♣]: *sabık Halep valisi Hurşit Ahmet Paşa'ya bazı şey azat ve esnada olunmuş idi kabahat-ı ahalide olunduğu Hurşit Ahmet Paşa dahi ilgilenip kısmını idam etmek pek isabet olmuştur."*diyerek cevabında bu durumdan pek memnun olduğunu belirtti.

Hurşit Ahmet Paşa, Antakya serdarı ve avenesini hallettikten sonra şimdi de Kürd Dağı eşkıyası ve Reyhanlı Aşiret-i reisi Mürsel Oğlu'nu yola getirmek için harekete geçti. Kısa bir süre sonra Kürd Dağı eşkiyasını yola getirdi. Bunun haberini merkeze bildirmek için bir mektup gönderdi. Bu mektuba göre:

> *"Ahali-i aşiret çok fazla olduğundan bunların idam ve izaleleri mümkün olmadığından ancak eger ki Mürsel oğlunu ele geçirirsek hemen idam edeceğimizi ve bununla beraber kürd dağı maslahatından sonra cümle asakirin Maraş tarafına geldiği ve burada Maraş altı tabir olunan yere geldiler ve burada ikramla karşılandılar."*

---

[176] H. H. No: 25215; H. H. No: 22230

[♣] Padişahlar tarafından bir maslahat zımnında isdar olunan yazılı emirler hakkında kullanılan bir tabirdir.

Diyerek belirtiyor ve bundan sonra da mektubun devamında:

"Maraş altı tabir edilen yere asakir ulaştıktan sonra ahaliyi ihtiyaten Mürsel Oğlu eşkiyası hakkında uyarmışlar amma ve lakin ahali-i aşiret eyalinden Kalender Paşa, Mürsel Oğlunun Devlet-i Aliyeden affını istediğini ve kendisi için uygun gösterilecek bir yere gidip orada hayatını idame ettireceğini bildirdi ve Mürsel Oğlunun kendi derununda olduğu müddetçe de isyana girişemeyeceğini taahhüd etti.[177]"

Bunun üzerine Hurşit Ahmet Paşa, Mürsel Oğlu'na kendisine söyleyeceği şartları kabul etmesi durumunda bu isteğinin kendisi tarafından Bâb-ı Ali'ye bildirileceğini söyledi. Çaresiz durumda olan Mürsel Oğlu bu şartları hemen kabul etti. Hurşit Ahmet Paşa da bu durum üzerine Mürsel Oğlu'nun avf-ı mazhar olması için 26 Ağustos 1818 (23 L. 1233) tarihli tahririni Bâb-ı Ali'ye gönderdi.

Hurşit Ahmet Paşa'nın bu isteği üzerine Bâb-ı Ali, Mürsel Oğlu'nun avf-ı mazhar (affedilmek) olmasını kabul etti. Bu haber Mürsel Oğlu'na duyurulunca buna çok sevinmiş ve Hurşit Ahmet Paşa'ya teşkküren:

"bundan sonra hiçbir şeye karışmayarak kendi arzıyla bir mahalde ikamet etmek üzere avf ve ıtla hususunda Bâb-ı Ali'nin müsaadesi altında istihsal buyrulması mukaddemce bu babda vaki olan kemal-i memuriyet senaveranemi izhar ve meramımın teşekkürünü tarafınıza beyan eder ve ömrünüzün daim olması için dua ve niyaz eylerim. [178]"

Diye bildirerek minnettarlığını belirtti. Aslında affedilmesi söz konusu değilken hakkında ferman çıkmışken affedilmesine en büyük sebep Maraş reisi olan kayın pederi Kalender Paşa hazretlerinin buna kefil olmasıdır. [179] Hurşit Ahmet Paşa, bu işi de yoluna koyduktan EbuBekr'deki konağına geçti ve kendisine gelen tebrikleri kabul etti.

---

[177] H. H. No: 22230
[178] H. H. No: 34404
[179] H. H. No: 22252

2.6.1. Diyarbakır ve Halep İsyanları

Hurşit Ahmet Paşa'nın konağına yerleşmesinden bir süre sonra Diyarbakır'da karışıklıklar çıktı. Diyarbakır halkı, çevresinde bulunan bazı eşkıyadan yardım alarak Diyarbakır valisi Behram Paşa'yı kuşatmışlardı ve isyancıların sayıları her geçen gün artıyordu. Ama Behram Paşa Güneydoğu taraflarında doğmuş olmakla birlikte asabiyet sahibi biri olduğundan taraftarları olan Millo iskân başısı Eyüp Bey'e, Diyarbakır aşiretlerinden Telli İbrahim Bey'e ve Hüseyin Bey'e yazılar göndererek yardım istemiş olduğundan onlar da aşiret halklarıyla birlikte Diyarbakır'a geldiler diğer yandan Diyarbakır'a da dört bir yandan asker yardımı geldiğinden isyancılar korkuya kapılıp dağıldılar.

Bu sırada Behram Paşa, genel af ilan etti. Yanlı Hani Kazası'nda üç yüz kadar askerle isyancıların yardımına gelen Timur adındaki eşkıya başısı biraz kalmış fakat sonra oda gitmiştir. İsyancıların dağıldığıyla ilgili raporlar Bâb-ı Ali'ye geldiğinde sevinç duyulup Behram Paşa'ya samur kürk ve yardımına gelen aşiret başlarına on samur elbise verildi. İsyana katılan isyancı başları hakkında idam olunmaları için ferman gönderilmiştir. Bundan başka Diyarbakır müftisinin de Anapa'ya sürülmesi için bir ferman yazıldı[180].

Behram Paşa'ya yardım için Halep'ten toplanan asker henüz yola çıkarılmış iken Diyarbakır ihtilali bastırılmış ise de tam o esnada Halep'te büyük bir isyan zuhur etti. Şöyle ki; Halep'te Haşaş namı ile birçok serkeşler ve başıboş nice insanlar bulunup daima beldenin düzenini bozarlardı. Valiler ise Halep'in içinde durmayıp şehir dışında Şeyhbekir adlı mevkide otururlardı.

Daha önce 1812 senesinde Halep'e vali olan Cabbarzade Celaleddin Paşa'nın Koca Kethüda[♣] denilen güngörmüş bir kethüdası vardı. Bu kethüda, Halep'in ileri gelenlerinden on sekiz kişiyi bir anda idam ettiği vakit Halep'te sükunet sağlanmıştı. Aslında Cevdet tarihinde her ne kadar Celaleddin Paşa'nın Koca Kethüdasını övse de

---

[180] Cevdet, *Tarih,* Cilt II., İst. 1966, s. 50-51.

♣ Büyük devlet adamlarıyla zenginlerin işlerini gören adam hakkında kullanılar bir tabirdir. Halk arasında "Kâhya" da denilirdi.

Şanizade tarihinde bu Koca kethüda'dan hiç de iyi bahsetmez. Koca Kethüdanın adamlarından olan biri gelip Koca Kethüdaya:*"Efendim benim yaşım bir hayli ilerledi artık hizmet edecek durumda değilim fi mabaad takatim kalmadı izin ve ruhsat buyurursanız kalan ömrü hayatımı devlet-i hazret-i padişahiye dua ve niyaz ile geçireyim."*der. Koca Kethüda bunun üzerine güzel ama yalnız benim sözlerimle olmaz hele ağalar ne der bu işe sen git bir onlarla sohbet eyle diye fukarayı ağaların yanına gönderir.

Yaşlı adam ağalarla meşverete geçmeden içeride iki Enderun ağası kalır diğerleri de çıkarken kapıyı bunlar üzerine kilitlerler. Bir müddet sohbetten sonra bir miktar teneffüs ve istirahat zımnında kahve ısmarlama bahanesiyle müşarunileyhe işaret eyledikte gizli kapısı olan başka bir odadan otuz kadar adam içeriye girip mumaileyhi katlederler. Bunun üzerine merhumun bakiye-i zemresi şehri terk etti. Koca Kethüda Bey de bunlardan doğan boşluğu fi el kadim Araptan yeniçeri almak kanun değil iken ocaklık ve emirlik davalarıyla bir takım Dürzi[♥] ve Yezidi tağudu askere almış bunlar da halk üzerine türlü zalimliklerle isyana sebep eylemişlerdi. Tam bu sıralar da Hurşit Ahmet Paşa'nın Halep valiliğine tevcihi bu dönen dolapları etkisiz kıldı.[181]

Aradan çok bir zaman geçmeden Halep'in içinde ve dışında bir takım kötülükler peyda oldu. Şehrin huzur ve asayişi yeniden bozuldu. Nihayet halktan bazıları hükümete karşı hareket ve birtakım kaçakları şehre sokmaya ve gizlice çoğalarak bir isyan çıkarmaya hazırlanmışlardı.[182]

Bunun üzerine isyancılar ayaklanarak ve kadı ve nakıbını göz hapsinde almış ve bunları tevkif ederek inatlarında ısrar ile Hurşit Ahmet Paşa'nın kendileri üzerine asker göndermesine sebebiyet verdiler. İsyancıların gayeleri Hurşit Ahmet Paşa'nın bu günlerde azil olunması merkezindedir.

♥ Mısırda hüküm süren Fatimiye'den Hâkim bi Emrillah'ın uluhiyetinde kail olanlar hakkında kullanılan bir tabirdir.

181 Şanizade, *a.g.e.*, Cilt III., İst. 1291 (1874), s. 89-91

182 Cevdet, *Tarih,* Cilt II., İst. 1966, s. 51

Bunun üzerine mahal-i mezburun zabt ve teshiriyle matlup hengâmı muharebede ahz olunmuş bazı kelleler (idam edilmiş kimseler) rebiülahirin yirmi beşinci günü İstanbul'a gönderilmişti. Bunun üzerine diğer isyancılar da korkup dağılmışlardı. Halep'te neşrolunan bu havadisler üzerine, Hurşit Ahmet Paşa'nın valiliğini onaylayan emr-i şerifin tekrar ısdar olunması mukteza-i maslahat olurken bunun yanında buna ilaveten maiyetinde olan Adana ve Rakka valilerinin dahi Hurşit Ahmet Paşa'ya hürmet ve riayetle ittifak ve ittihada riayet eylemeleri Bâb-ı Ali tarafından tekid olunmuştu. Binaenaleyh ol vakitten beri Halep valisi Hurşit Ahmet Paşa Şeyhbekir nam-ı mahalde ikâmetle irade-i ali mucibince bu vakte kadar bütün fesat ve isyanı def-i gaileye eylemişlerdir.[183]

Lakin Böyle kötü bir zeminde Hurşit Ahmet Paşa'nın adamlarının kötü hal ve hareketleri isyanı daha da çabuklaştırmakta idi. Çünkü Hurşit Ahmet Paşa her ne kadar doğru ve dindar bir kimse ise de etrafındaki adamları o kadar fesat ve kötü idiler. Kethüdası Süleyman Bey gece gündüz içki ve eğlenceden başını kaldırmaz idi. Hatta her akşam bir gömlek ve işlikle donsuz oturmak âdeti vardır. Hele alışanları rakı ve şarabın verdiği hararetten deli gibi olurdu. Bazen adamlarına kızarak hançeri eline aldığı gibi ras geldiğini önüne katıp gece yarısı Halep sokaklarında kovalardı. Bir gece seyisbaşıya olan kızgınlığını hatırlayıp ahıra gelmiş, seyisler onu görüp kaçınca kızgınlığından ahırdaki katır ve atları salıvermişti.

Bundan başka bir gece yine içki içip eğlenirlerken akrabasından olan bir genç Süleyman Bey'in yanına varıp Hurşit Ahmet Paşa velinimetimizin Halep'te durumu malum seni tez elden cephane getirmen için gönderdiği de cümlemize meczum iken sen hala mest-i medam ve itibah ile buralarda vakit geçirirsin diye söylediğinde Süleyman Bey bu duruma çok kızmış akrabası olduğu halde genci paştuh kurşunu ile cerh (yaralamak) etmişti.

Diğer adamlarının durumu da benzerdi. Zavallı Hurşit Ahmet Paşa, bunlardan hiç habersiz olup hepsi hakkında iyi niyet beslerdi. Hele kethüdasını içki içip eğlendiğini bilmediği gibi imamının fena yola sapacağı aklına bile gelmezdi. Hurşit Ahmet

---

[183] Şanizade, *a.g.e.*, Cilt III., İst. 1291(1874), s. 91-94

Paşa'nın adamlarını böyle kötü hal ve hareketleri Halep'in mutaassıp kimselerine pek dokunurdu. Bunun yanında başıbozuk öncüler fırsat kollamakta idi.[184]

Bazı başıbozuk öncüler bir gece aniden isyan naralarıyla ayaklandılar ve ilk olarak kethüdanın konağını basarak onu idam ettiler. Sonra da onun gibi şehirde zevk, sefa ve eğlenceye düşkün diğer ağaların ve paşa imamının konaklarını basıp, ellerindeki fısk-ı fücur alametlerini (yani içki şişelerini) halka göstererek mahkemeye götürdüler ve imam efendiyi kadıya işaret ederek: *"Kadı efendi İstanbul'a yalnız bunu bildir yetişir."* Dediler. Molla Efendi tatlı söz ve güler yüz ile onları dağıttı ve derhal ulema ve sözü geçerli kimselerin çoğunu toplayarak hep beraber Şeyhbekir adlı yerdeki Hurşit Ahmet Paşa'nın konağına gittiler ve Hurşit Ahmet Paşa'ya bağlılığını bildirdiler.

Hurşit Ahmet Paşa, hemen Halep'in suyunu ve erzağını keserek şehirde kıtlık meydana getirip, halkı sıkıştırmaya başladı. Etrafındaki mütesellimlerini ise birer miktar asker ile getirtti. Silahları ile Diyarbakır'a göndermiş olduğu geri gönderilmesi için yazılar gönderdi. Lazkiye İskelesi'ne çıkarılmak üzere iki bin muvazzaf asker gönderilmesini Selanik valisine bildirmekle beraber İstanbul'a da durumu 5 Kasım 1819'da (17 M. 1235) bildirmiştir.[185] 6 Kasım 1819'de (18 M. 1235) Hurşit Ahmet Paşa'nın yazısı İstanbul'a ulaştığında, Diyarbakır üzerine bir de Halep'te isyan çıkması telaşa yol açtı.[186]

Hurşit Ahmet Paşa, saf görünüşlü, temiz kalpli, dindar ve dürüst bir kimse idi. Onun adamlarının böyle kötü hal ve hareketleri olsa bile halkın bu durumu öncelikle hükümete bildirmesi gerekirken kendi kendilerine böyle isyan çıkarmaları cezalandırılmalarını gerektirirdi. Hurşit Ahmet Paşa, Hemen Kayseri mutasarrıfı Ebu Bekir Paşa'nın elindeki askerleri ile kendi emrine gitmesi istenmişti. Kayseri mutasarrıfı da hemen bu yollu bir mektub sadarete yazdı. Bu mektubunda:

---

[184] Şanizade, *a.g.e.*, Cilt III., s. 96-97
[185] H. H. No: 34422/ C
[186] Cevdet, *Tarih,* Cilt II., İst. 1966, s. 53.

"Kayseri Sancağı'nın soyca Halep'e yakınlığından dolayı müşarunileyh maiyetine bir miktar asâkir irsal olunmuş ise de yine derhal sarf-ı mehasıl-ı gayret olunarak vesair celbi mümkün asâkir ile tez elden seferiye olunarak mah-ı mezburun yirminci Perşembe günü ikâmetimiz olan Kayseri'den hareket eyleyeceğiz.[187]*"*

Diyerek harekete geçtiğini sadarete bildirdi. Bu tahririnden hemen sonra da 4 Aralık 1819 (16 S. 1235) tarihli tahririnde:

"devletlü Hurşit Ahmet Paşa cephane ve fişek matlup buyurmuşlar ve butaraftan mevcut olan cephanemizden bir miktar verilecek mümkün ise de husus-ı mezkur hakkında irade-i aliye ne vechle idüğü malumumuz olmadığından mevcut yoktur tedarik edeyim gibi suretiyle tehir olunup savb-ı alilerine takdim olunmuştur.[188]*"*

Diyerek Hurşit Ahmet Paşa'nın mühimmat isteğinin ne sebeple olduğunun henüz tam anlamıyla anlaşılmadığını ve bunun yanında ellerinde Halep'e gönderecek yeteri kadar cephanenin olmadığını, bunun Bâb-ı Ali'ye bildirileceğini ve tedariğin sağlanacağını söyleyerek ancak bir miktar mühimmatın nakledilebileceğini bildirdi.

Diğer taraftan Adana valisi Cebbarzade Celaleddin Paşa, kethüdasıyla Diyarbakır'a asker göndermiş ise de bir taraftan da Halep valisi ile haberleşerek her ne yapması gerekirse yapacağını bildirmiş ve ardından kendisi de Halep'e gelmiştir. Bundan başka daha önce Bağdat meselesi için tertip ile Halep'in iskelesi İskenderun'a çıkarılmış olan topçu, arabacı ve humbaracı askerlerinin Halep'e gitmeleri ferman olundu. Hadidi Aşireti şeyhi Hamud İbrahim, Halep asilerine yardım etmiş olduğundan onun da cezalandırılması emrolundu. Daha bundan başka Selanik'ten Adana'dan ve Rakka'dan toplanan askerlerle Hurşit Ahmet Paşa'nın kuvveti daha da arttı. Bunun üzerine asiler ile Kut'ul- Harami denilen yerde yapılan çarpışmada asiler bozulmuş oldukları halde yine de boyun eğmediler.

---

[187] H. H. No: 34422
[188] H. H. No: 34422/ A

Bu durumda zorla Halep'e girilmek üzere karara varıldı. Rebiülahir ayında bir sabah vaktinde top atışları ile beraber şehre girildi. İsyancılar darmadağın olup her biri bir tarafa kaçtılar. Bu arada ele geçen yedi eşkıya başı reisinin de başı kesilip, vezirlerin hazırladığı ortak bir rapor ile İstanbul'a gönderildi. Bâb-ı Ali de üç vezire samur kürk, Hurşit Ahmet Paşa'ya da ayrı olarak işli bir Hançer gönderdi.[189]

Halep ihtilaline sebep Hurşit Ahmet Paşa'nın adamlarının olduğu yollu sözler İstanbul'a kadar ulaşınca, Bâb-ı Ali tarafından güvenilir bir kimsenin giderek isyanın sebebini ve kimler tarafından çıkarıldığını, öğrenmesine karar verildi. Nakıb'ül-eşraf Abdülvehhab Efendi'nin yardımıyla Nazif Efendi bu göreve tayin olundu.

Ancak Hurşit Ahmet Paşa, Sofya seraskeri iken Nazif Efendi onun emrinde nüzul emini idi. Hurşit Ahmet Paşa, onun hizmetinden hoşlanmadığından o zamandan beri araları açıktı. Abdülvehhab Efendi Nazif Efendi ile anlaşarak gösterişli bir şekilde Halep'e girmeye karar verdi. Abdülvehhab Efendi'nin Nazif Efendi ile anlaşmasına göre Hurşit Ahmet Paşa azlettirilip, onun yerine Halep valiliğine Nazif Efendi geçirilecekti. Halbuki Hurşit Ahmet Paşa, daha önce sadrazamlık ve Serdar-ı Ekremlik makamında bulunduğundan her tarafta eli vardı. Nazif Efendi'nin Abdülvehhab Efendi ile bu anlaşmasını önceden öğrenmişti.

İsyanın bastırılmasından iki gün sonra Nazif Efendi Halep'e vardı. Bir müddet sonra Hurşit Ahmet Paşa, Nazif Efendi'yi tutuklattı. Gizli düşüncelerinden haberinin olduğunu Nazif Efendi'ye söyledikten sonra yanına getirtip ona yine görevine layık bir şekilde ihsan ve ikramlarda bulundu.[190]

Bundan sonra Nazif Efendi görevine başladı. Fakat daha sonra Hurşit Ahmet Paşa ve Nazif Efendi'nin İstanbul'a gönderdiği yazılar birbiriyle çelişmeye başladı. Şöyle ki; Hurşit Ahmet Paşa, Nazif Efendi'nin gizli garazından dolayı hal ve hareketinin kötü niyetli olduğunu yazısında belirtmişti. Nazif Efendi ise Hurşit Ahmet Paşa'nın adamlarının zalimliği ve rüşvete alışkın olmalarından dolayı akçe ve bohça ile bazı kimselere kızarak ve kin besleyerek nice suçsuz kimseleri suçlayıp öldürdükleri, bazı

[189] Cevdet, *Tarih,* Cilt II, s. 53
[190] Cevdet, *Tarih,* Cilt II., s. 54

suçluları ise garip sebeplerle salıverdiklerini yazmış idi. Lakin Hurşit Ahmet Paşa'nın anlatıldığı şekilde olayları yatıştırması, Nazif Efendi'nin yazılarını hasıraltına gitmesine yolaçtı. Nazif Efendi, buralara kadar gelmişken hac farizasını yerine getirmeye karar verdi. Hac farizasından sonra da İstanbul'a döndü.

Nazif Efendi, İstanbul'a dönüp dairesine gelince:

> "*Hurşit Ahmet Paşa'nın kapı halkı çok bozuk idi. Zira devletin muntazam askeri yoktu. Asker adını taşıyan ocaklı, bir takım haşarattan ibaret idi. Namuslu ve terbiyeli kimse bulmak kimyaya sahip olmak demekti. Özellikle Hurşit Ahmet Paşa gibi sofu, tatlı dilli, iyi niyetli vezirlere göre bu ağaların iyisini kötüsünü ayırmak çok güç idi.* [191] "

Diyerek gördüklerini belirtti. Halep gailesinin sonunda bazı kimseler hakkında cezalar yerine getirildiği esnada, Hurşit Ahmet Paşa'nın mütesellimi♣ olan Salih Koç Ağa'ya memurlardan biri gelip:

> *"Efendim dün akşam fukaradan bir koltukçu Mevlevi dervişi askerlerden biri ile maşlak kavgası ediyordu. Bu sebeple hapis oldu. gece zindanda yanlışlıkla zavallıyı boğmuşlar. Bu sabah dört yetim çocuğu ile karısı Paşa Kapısı'na gelip arzuhallerini verdiler. Akşam yemeğine muhtaç odlularını söyleyip, zavallı meftanın üzerinde bulunan eşyasını ve bir kaç kuruş çıktı ise çocuklara nafaka olmak üzere verilmesini de istedi. Dilekçeyi paşa efendimize ben götürdüm durumu anlattım son derece üzüntü duydular. O zavallılara yarım kese altın verdiler.*[192] "

---

[191] Şanizade, *a.g.e.*, Cilt III., s. 93-94

♣ Tanzimattan evvel vali ve mutasarrıfların uhdelerinde bulunan sancak ve kazaların idaresine memur edilenler hakkında kullanılan bir tabirdir. Lûgat manası teslim olunan şeyi alıp kabul eden demektir.

[192] Şanizade, *a.g.e.*, Cilt III., s. 94

Diyerek olayı anlattı. Salih Koç da:

> *"Bu ne garip şey dün gece idam olunacak yalnız üç kişi idi. Bu sabah kale meydanına bırakılan cesetler üçten fazla değildi. Bu adam eğer yanlışlıkla öldürülmüş ise asıl öldürülecek adam ne olmuş ve nerede kalmış? Ben bunu anlayıp da paşa efendimizi uyarmalıyım.* [193] *"*

Dedi ve bu olayı aydınlatmak için geniş bir araştırma yaptı. Meğer bu gariban dervişe gelinceye kadar dört adam daha suçsuz yere öldürülmüş. Asıl öldürülecek dört kişi ise rüşvet ile gizlice salını verilmiş olduğunu işi bilenlerden gizlice öğrenmiş. Fakat işin ucu belde ayanı katar ağasının oğlu Mustafa Bey'e dokunduğundan Salih Koç ağa susmaya mecbur olmuş. O zamanlar böyle haksız vakalar yalnız dışarıda değil İstanbul'da da mevcut idi. İnsanın değeri yok idi aslan öldürmekle piliç kesmek gibiydi. Hatta bir ara İstanbul'da uydurmalar yalanlar çoğaldığından önünü almak için vekiller toplantısında bir çare arandığı sırada Halet Efendi yeterli tedbir olarak şimdi okçular başındaki berberin başı kesilsin diğerlerine de korku ve dehşet gelir ve edepsizliğin arkası kesilir demişti.

Bunun üzerine meclistekilerden birisi ayağa kalkarak: *"Aman o benim berberimdir."* Deyince berberin kellesini kurtarmış. Halet Efendi de: *"O şart değil öte taraftaki berberin boynu vurulsun, maksat yerine gelir."* Demişti. Elhasıl her tarafın idaresi anlatılamayacak şekilde bozuk idi. Aslında bir yenilik ile devletin düzen ve ıslahatından başka çare yoktu.[194]

Hurşit Ahmet Paşa, Halep'te işleri yoluna koymuş ve istirahat için Ebubekr'deki mevkisine çekilmişti. Bundan sonra isyana sebep olan kendi adamlarından bazılarını cezalandırdı. Bu sıralarda doğuda İran tehlikesi baş göstermeye başlamıştı Bâb-ı Ali Hurşit Ahmet Paşa'dan Erzurum valisi ve şark seraskeri kethüdasına yardım göndermesini tekit etti. Bunun üzerine Hurşit Ahmet Paşa, adamlarında Binbaşı Tatar Mustafa Ağa'ya maiyetine iki yüz sekban askeri vererek Erzurum'a gönderdi.[195]

---

[193] Şanizade, *a.g.e.*, Cilt III., s. 95-96
[194] Cevdet, *Tarih*, Cilt II., s. 57
[195] H. H. No: 34780/ C; H. H. No: 3478/ B

Halep'te işler yoluna girmişken bu defa da Bâb-ı Ali'nin gözleri Rumeli'ye çevrilmişti. Çünkü Rumeli Valisi Tepedelenli Ali Paşa devletin nüfuzunu kullanıp Rumeli de krallar gibi yaşamakta ve oğullarını da yanına alarak adeta devlet içinde ikinci bir saltanat yaşamakta idi. Tüm bunlar yetmiyormuşçasına Bâb-ı Ali'nin emirlerini dinlemiyor ve ahaliye zulüm ediyordu. Dolayısıyla Tepedelenli Ali Paşa'nın ortadan kalkması Devlet-i Aliye'nin Rumeli'deki otoritesini sağlaması için elzemdi.

BÖLÜM III: TEPEDELENLİ ALİ PAŞA VE MORA İSYANLARI KARŞISINDA HURŞİT AHMET PAŞA

3.1. Hurşit Ahmet Paşa'nın İkinci Defa Mora Valiliği'ne Atanması

3.1.1. Tepedelenli Ali Paşa İsyanı ve Hurşit Ahmet Paşa

Tepedelenli Ali Paşa'nın zulmünden kaçanlar İstanbul'a gerelerek bu zalim paşanın elinden halkın feryat figan ettiğini söylediler. Halet Efendi'nin de tesiriyle Sultan II. Mahmut bu duruma çok üzüldü ve Tepedelenliye çok sinirlendi. Bunun üzerine onun ve çocuklarının elinden diğer yerleri alarak sadece kendisinin Yanya da kalması istendi. Tepedelenli sıkıştığını anlayıp affını istediyse de Padişah bunu reddetti ve emrinin dinlenmemesini de isyan olarak kabul etti. Bunun üzerine Tepedelenli Ali Paşa üzerine Halep valisi Hurşit Ahmet Paşa'nın gönderilmesi kararlaştırıldı.

Hurşit Ahmet Paşa'nın Mora valiliğine atandığına dair ilam 21 Ağustos 1820 (13 Za. 1235) tarihinde Bâb-ı Ali tarafından bildirildi.[196] Hurşit Ahmet Paşa 7 Ekim 1820 (29 Z. 1235) tarihinde Halep'ten çıkarak görev yerine ulaşmak için yola koyuldu. Padişahın emrini hızla yerine getirmek istediğinden bakayası da Halep'te kalmıştı. Halep'teki bakayasının getirilmesi için Hamimizade Emin Efendi görevlendirildi.[197]

Hurşit Ahmet Paşa Mora'ya gelip yerleştiğini ve oradan da hükümet merkezi olan Trapoliçe'ye geçtiğini İstanbul'a yazdığı 17 Ocak 1821 (13 Ra. 1236) tarihli mektubunda bildiriyordu. Bu mektuba göre:

> *"Uhde-i bendegânem olan eyalet-i Mora'ya vürud eyledikten sonra memuriyet-i bendegânem olan Trapoliçe'ye vürudumuzun üçüncü günü bir divan tertip ederek ahlalinin sorunlarını ve dertlerini dinledikten*

[196] C. DH. No: 665
[197] H. H. No: 18706

başkaca yapılması gereken tedbirler meşveret edilerek görüşülmüş ve kararlar alınmıştır[198]"

Mektuptan da anlaşılacağı üzere Hurşit Ahmet Paşa, Mora'ya yerleşip oradan da Trapoliçe'ye geçtikten hemen iki gün sonra bir divan toplayarak ahalinin durumunu ve halkın hoşnutsuzluğunun sebebini bölge ileri gelenlerinden sorup öğrendi.

Hurşit Ahmet Paşa, Mora'ya yerleştikten sonra 6 Mart 1821 (1 Ca 1236) tarihli bir hatla kendisine hemen Seraskerlik ünvanı verildi. Bu hatta padişah Hurşit Ahmet Paşa'nın hızla Tepedelenli üzerine gitmesini tekid ediyordu. Mahiyetine de Rumeli, Selanik ve Mora valileri ile Yanya mutasarrıfı tayin olunan Paşo Paşa, İnebahtı ve Karlıeli sancakları mutasarrıfı vezir Baba Paşa ve ayrıca ol havalide bulunan diğer muhafız ve Mutasarrıf paşalar verilerek hepsi Tepedelenli Ali Paşa üzerine gönderildi. Hurşit Ahmet Paşa, bundan başka Yanya mutasarrıfı İsmail Paşa'yı Preveze ve Narda muhafazasına tayin ettiğini ve sabık Hasan Paşa'nın da acelele Yanya'ya gelmesi gerektiğini belirtti.[199] Hurşit Ahmet Paşa'ya da safer ayında devlet darphanesinden bin kese akçe harçlık olarak gönderilmişti.[200]

Hurşit Ahmet Paşa'nın Tepedelenli ile mücadelesine geçmeden Tepedelenli Ali Paşa, hakkında biraz malumat vermemiz yerinde olacaktır. Tepedelenli Ali Paşa, okuma ve yazma bilmeyen cahil bir adamdı. Lâkin yaradılışta zeki ve idareci idi. Tepedelenli Ali Paşa'nın Ahmet Muhtar, Veli ve Salih isimlerinde üç oğlu vardı. Oğulları ve torunları ile Yanya ve çevresine hüküm etmiş, bunlarda sonraları paşa unvanını almışlardır.[201] Tepedelenli Ali Paşa, nüfuzunun hüküm sürdüğü yerlerde güven ve asayişi temin etmiş, eşkıyalığın kökünü kurutmuş, yollar ve köprüler yapmış ve imar hareketlerine girişmişti. Lâkin bir taraftan da gayet hilekâr ve zalim idi. Düşmanlarına gözünün önünde en ağır işkenceleri yaptırır ve bunu da zevkle izlerdi.

---

[198] H. H. No: 34423

[199] H. H. No: 34174

[200] H. H. No: 21060

[201] Sezer, Hamiyet, "Tepedelenli Ali Paşa'nın Oğulları", *A.Ü.D.T.C.F., Tarih Araştırmaları Dergisi* 1995, Cilt XVII/28, Ankara 1996, s.163-164

Tepedelenli Ali Paşa'nın kudret ve serveti arttıkça halkın çoğu hem korkar hem de nefret eder olmuştu. En yakın maiyeti bile kendisini sevmez lâkin korku ve menfaattan iteat ederdi. Arnavutluk bölgesinde nerede nüfuz sahibi bir hanedan var ise bin bir türlü vasıtalarla gerektiğinde kuvvet kullanarak gerektiğinde de hile kullanarak mahvetmişti. Bir kısmı da yurtlarını bırakıp başka yerlere göç etmişlerdi. Ahali türlü vergi ve angaryalar altında ezilmekteydi. Pençesine düşmemek için herkes servetini gizler olmuş, güzel kadın ve kızlar sokağa çıkamaz hale gelmişlerdi. Kendisi cahil olduğu için bilgi ve kültüre ehemmiyet vermezdi.

Arnavutluk'ta halka mahsus bazı okullar açılmıştı. Tepedelenli zamanında bunların hepsi kapatılmış hocaları da dağılıp gitmişti. İdare işlerini Rumlara yaptırır yazışmalarda ise kendisinin anlayabileceği kaba bir Rumca ile olurdu. Arnavutlar kendisinden yavaş yavaş yüz çevirince, Rumları ele almış ve şahsi güvenliğini temin için bunların namlı kaptanlarını silahlandırmıştı. Rumlar kendisinden çekindiği için onun döneminde ayaklanmamışlar; fakat o öldükten sonra bu silahları devlete karşı kullanmışlardır.

Tepedelenli'nin zulmünden İstanbul'a kaçanlar, bütün bu olanları haber vermişlerdi. Bunlar arasında bulunan meşhur Paşo Bey, Halet Efendi vasıtasıyla II. Mahmut'ye Tepedelenli Ali Paşa'nın istiklalini ilan niyetinde bulunduğunu duyurdu. Tepedelenli Ali Paşa ise her şeye rağmen devlete itaatten vazgeçmemişti ve bağımsızlık gibi bir niyeti de yoktu. Bir taraftan Etnik-i Eterya'nın bütün faaliyetlerini öğrenmiş ve bu durumdan devleti haberdar etmişti. Rumlara kapılmış ve onların menfaatlerini aleti haline gelmiş bulunan Halet Efendi ise, Ali Paşa'nın iddialarının varit olmadığına hükümdarı ikna etti. O sırada Paşo Paşa'nın bir suikasta kurban gitmesi ve arkasında da Tepedelenli parmağı olması anlaşılınca ve aynı zamanda Avlonya mutasarrıfı İbrahim Paşa'yı hapsedip sancağını zapt etmiş bulunduğundan bütün bunlara sinirlenen hünkâr, onu cezalandırmaya karar verdi. İlk iş olarak kendisinin ve oğullarının sadece Yanya sancağı ile iktifa edip diğer yerlerden el çekmeleri bildirildi.

Durumun aleyhine dönmeye başladığını hisseden Tepedelenli Ali Paşa, affını rica ettiyse de, Halet Efendi'nin tesiri ile bu isteği kabul olunmadı. Üstelik Yanya'dan da

azlettirilip vezareti kaldırıldı. Ali Paşa düşmanları ile çevrili olduğu için, bunu kabul edecek durumda değildi. Tekrar devlete başvurup hizmetlerini sayarak affını istediyse de hepsi reddolundu. Üstelik devletin emrine derhal itaat etmemesi isyan sayıldı.[202] Tepedelenli Ali Paşa, Mısır valisi Mehmet Ali Paşa kadar akıllı olmadığından, en yakınlarını bile kendisinden nefret ettirmişti. Dolayısıyla yakınları sadece onun güçlü olduğu zaman yanındaydı. Üstelik hepsi de ondan kurtulmanın yollarını aramaktaydı. Tepedelenli'nin böyle yakın çevrelerini bıktıracak kadar kötü davranması şüphesiz onun eğitimsizliğinden kaynaklanıyordu.

3.2. Hurşit Ahmet Paşa'nın Rumeli Valiliği ve Seraskerliği

3.2.1. Tepedelenli Ali Paşa'nın Yanya Kalesi'n de Sıkıştırılması

Hurşit Ahmet Paşa, maiyetine tayin edilen paşalarla Yanya Kalesi'ne çekilmiş olan Tepedelenli üzerine harekete geçti. Yalnız bu sırada İnebahtı ve Karlıeli sancakları mutasarrıfı Vezir Baba Paşa ölünce yerine İnebahtı Kalesi muhafazası şartı ile Palaslı-Zade mirmiran İsmail Paşa tayin olundu. Egriboz, Karlıeli sancakları vezirlik rütbesi ile Sirozlu İsmail Beyzade Yusuf Bey'e verildi. Selanik ve Kavala sancakları da vezirlik rütbesi ile Hurşit Ahmet Paşa'nın eski kethüdası olan Kapıcıbaşı Seyit Ahmet Ağa'ya, Avlonya Sancağı İsmail Paşa'ya ve İnebahtı Sancağı da Hasan Paşa'ya tevcih olunmuştur.[203]

Hakkında çıkan ferman üzerine Tepedelenli Ali Paşa canını korumak için Yanya kalesinde kalarak savunmaya geçmiştir. Padişah'ın Hurşi Paşa'ya hitaben yazdığı bu fermanda şöyle dedi:

> *"Hurşit Ahmet Paşa adâm-ullah-ı teali icaleye hüküm ki: Hain-i din ve devlet ve kâfir-i nan ve nimet olan Tepedelenli Ali Paşa, otuz kırk seneden beri saltanat-ı seniyyem sayesinde bunca kaza ve kasabat ve kura ve nevahi-i şamil sancakların mutasarrıfı olarak gerek kendisi ve*

---

[202] Âbidin, İbn-i, Muhtar, Redd'ül, *a.g.e.*, Cilt V., İst. 1962, s. 2882; Baysun, Cavit, "Ali Paşa (Tepedenli)" *MEB. İslâm Ansiklopedisi*, Cilt I., İstanbul 1965, s. 343-348

[203] Şanizade, *Tarih,* Cilt II., İst. 1290 (1873), s. 32-33

gerek evlat ve ahfat ve mütallikatı alel'istimrar enva-i eltaf ve inayet-i şahane ve hatt ve tadat gelmez nice nice ihsan ve niam-ı padişahaneme nail olmuşken bu kadar nimetin kadir ve şükrünü bilmeyip zir-i iradesinde bulunan kuttan-ı memleket ve aceze-i raiyete hilaf-ı şeriat-ı garra ve menafi-i rıza bir tarihte misli sebkat etmemiş ve hatır ve hayale gelmemiş türlü türlü cevr ve ezalara bi mehaba cesaret ederek şimdiye dek etmediği hıyanet ve hesabat kalmamış ve hiçbir vakitte tek durmayıp her nerede bir fesat zuhur etse ya kuvvet-i maliye yahut sair cihetlerle ve güna gün desise ve sanatları ile gizli ve aşikâre anda eli ve medhali mütehakkık olduğundan gayri kendi idaresine muhavvel olan memleketlere kanaat etmeyerek sair eyalet ve sancaklara dahi el atıp türlü zeminlerde ihtilaller çıkarıp ahali-i bilad ve fukara-yı ibaddan kiminin mal ve canına ve kiminin ırzına tasallut ile Arnavutluk'ta ve Yenişehir ve Manastır ve Sarıgöl gibi civarında bulunan kazalarda kati çok haneler söndürerek mezalim ve taaddiyatı afaka çıkıp ol havali hanedan ve sükkânını vatanlarından dur ve mehcur ederek canlarından bizar etmiş bundan dolayıdır ki hain merkumu ele geçirip ceza-i sezasını tertip ile hain-i merkumun ser-i maktuu vazı sen ki ibret kılındı.[204]"

II. Mahmud'un Hurşit Ahmet Paşa'ya hitaben yazdığı bu fermandan anlaşılacağı üzere Tepedelenli Ali Paşa, Saltanat-ı Seniyye sayesinde otuz kırk seneden beri türlü kaza, kasaba ve karyelerin tasarrufu kendisine verildiği halde kendisi bunun şükrünü bilmeyip oğul ve akrabalarına bütün bu yerleri verip adeta yeni bir saltanat oluşturmuş ve bölge halkına da hatır ve hayale gelmeyecek tülü zalimliklerde bulunmuştu.

Yine aynı fermanda II. Mahmud şöyle dedi:

Cenab-ı Hak, senin gibi mansur'ül-liva vezirimi berkarar ve mükerrem ve yüzünden din-i mübin ve saltanat-ı seniyye-i ebed rehinime nice nice hidemât-ı celile ve meser-i cemile ihsanı ile dü cihanda aziz ve muhterem

---

[204] Cevdet, *Tarih,* Cilt XII., İst. 1966, s. 203-204

edip seninle beraber bu hizmete can ve baş ile çalışanları da berhüdar ve han-ı amim'ün-nevval-i tacidaranemden behredar eyleye amin.[205] "

Yine bundan başka II. Mahmut son olarak da şunu belirtti:

"Rumeli Valiliği rütbesine haiz olanların emir ve nüfuzu aktar-ı Rumeli'nin her tarafına cari olduğu misüllü mevcut maiyetin olarak seninle beraber bil ittifak sadakat eylemiş olan Mora valisi düsturdan vezirim Seyit Mehmet Paşa ve Eğriboz muhafızı vezirim El hac Ali Paşa ve Karaman valisi ilhaken Akşehir ve Aksaray sancakları mutasarrıfı vezirim Ömer Paşa ve sabık İnebahtı muhafızı vezirim Seyit Hasan Paşa dame iclalehümün bu uğurda seninle bil ittifak eyleyeler…"

Diyerek Hurşit Ahmet Paşa'nın emrinde hareket edecek kişileri de bir bir söyledi. Hurşit Ahmet Paşa'ya bu ferman ulaştığında o da uhdesine tevcih olunan Rumeli Valiliği ve Seraskerliği dolayısıyla İstanbul'a teşekküren 19 Temmuz 1822 (29 L. 1237) tarihli tahrir gönderdi. Bu tahririnde:

"Saltanat-ı seniyye üzerine iş bu vukubulan tevcihat-ı hümayundan Rumeli Eyaleti velhaken derbent nezareti ve seraskerlik unvan-ı mezahirin nişanıyla uhde-i bendegânemde ibka ve takrir buyrulduğu tebşiretini emir olan emirname-i veliyyünniamileri meali karir itlah olmuş… Bu sebeple ibka-i hakk-ı teşekkürnamede mutazammın olmağla manzur-ı meali mefkûru malükâneleri buyrulmak için arz ve takdim kılınır.[206]

Diyerek kendisine verilen bu önemli görev için şükranlarını belirtti ve elinden gelen her şeyi yapacağını bildirdi. Tepedelenli Ali Paşa, Yanya kalesinde sıkıştırıldığı sırada her tarafta isyanlar çıkararak devlete şaşkınlık vermek için Yanya civarında ve Mora Yarımadası'nda bulunan Rumları kışkırtarak isyana teşvik etmekteydi. Ayrıca Sırbistan'a, Eflak, Boğdan'a ve Akdeniz adalarına adamlar göndermişti. Rumlar ise bir

---

[205] Cevdet, *Tarih,* Cilt XII., İst. 1966, s. 204-299
[206] H. H. No: 40270

müddetten beri büyük bir isyan çıkarmak üzere fırsat gözetmekte olduklarından, bu olayı büyük bir fırsat bilmişlerdi. Hurşit Ahmet Paşa, Yanya'ya gelmeden hanımını Trapoliçe'de ve bir miktar askerle de vali kaymakamı olmak üzere kethüdası Salih Ağa'yı bırakmış ve kendisi de Mora'nın bütün eli silah tutanlarını toplamış ve Yenişehir yolu ile Yanya'ya ulaşmıştı.

Hurşit Ahmet Paşa'nın asker toplamasından rahatsız olan Rumlar, güya devlet asker göndererek bizi kıracakmış diye üçer beşer evlerini köylerine taşıdılar. Böylece ilk ihtilal belirtileri görülmeye başladı. Trapoliçe ileri gelenleri durumu kocabaşılara sorduklarında, kocabaşılar: *"Biz de bu harekete şaştık bizim buna rızamız yoktur. Bukarışıklıklar galiba Tepedelenli tarafından çıkarılmaktadır."* Dediler. Böylece Ali Paşa'yı sıkıştıran asker isyancılar üzerine gidecek geride kalan az sayıda asker ile Tepedelenli rahatça mücadele edebilecekti.[207]

Hurşit Ahmet Paşa, Rumların isyan hazırlığına başladığını biliyor ve Rumların kendisi Rumelide'iken isyan edeceğini düşünmüyordu. Hurşit Ahmet Paşa, birinci hatayı Rumları küçük görmekle yaptı. Mora Yarımadası Rumlarını sille ve tokat ile terbiye edeceğini sanıyordu.[208] Halbuki Rumlar İstanbul'un fethinden itibaren Osmanlı tebası içerisinde Müslümanlardan sonra gelen en ayrıcalıklı sınıf idi ve de sayıca kalabalık idiler.[209] Ayrıca dünyadaki Ortodoks Hıristiyanlığının da temsilcisi konumundaydılar. Yani Müslüman Milletinden sonra her alanda güçlü konumda idiler.[210]

Diğer yandan Rumlar, Alexanr Ypsilanti öncülüğünde Amerika ve Avrupalı büyüklerinden bilgi alıp büyük bir isyan ve ihtilale hazırlanmakta idiler.[211]Avrupa ülkeleri, Yunan İhtilali'ni para, asker, subay ve diplomatik ve her türlü yoldan dolaylı olarak destekliyor, Bâb-ı Ali nezdinde gerekli gördükleri girişimlerde de bulunmayı

---

[207] Cevdet, *Tarih,* Cilt XI., İst. 1966, s. 70-71
[208] Hatipoğlu, Murat, *Türk Yunan İlişkilerinin 101. Yılı,* Ankara 1998, s. 2-14
[209] Clogg, Richard, *Modern Yunanistan Tarihi,* (çev. D. Şendil), İletişim Yayınları, İstanbul 1997, s. 11-18; Milas, Herkül, *Yunan Ulusunun Doğuşu,* İletişim Yayınları, İstanbul 1999, s. 57-62
[210] Mumcu, Ahmet, *Divan-ı Hümâyûn,* Birey Toplum Yayınları, Ankara 1986, s. 65; Sofuoğlu, Adnan, *Fener Rum Patrikânesi ve Siyasi Faaliyetleri,* Turan Yayıncılık, İstanbul 1996, s. 83-86
[211] Alan, Gülbadi, "Protestan Amerikan Misyonerleri, Anadolu'daki Rumlar ve Pontus Meselesi" *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* Sayı 10, Kayseri 2001, s. 183

ihmal etmiyorlardı.[212] Diğer yandan da hazırlıklarını tamamlamak için hükümeti aldatmaya çalışıyorlardı. Mora tercümanı İstefanike ile kocabaşlarından bazıları bu esnada bağlılık yolunda bir derece daha zihinleri oyalamak için Kaymakam Salih Ağa'nın yanına gelip ona bazı eşkıya kocabaşları hakkında bilgiler vererek güven sağlamaya çalışıyorlardı.

Halbüki Rumların bu hareketleri bazı kasaba ve köylerde bulunan Müslümanlara korku ve telaş verdiğinden civarlardaki kalelere çekilmeye başlamışlardı. Mizistre, Levendar, Femar ve Bordine halkı Trapoliçe'ye; Endruse ve Nişter halkı Koron, Moton ve Anavarin'e; Gaston halkı da Lala Kalesi'ne sığınmışlardı. Vistice Müslümanlarına da, Rumlar kayıklarla yardım eder gibi gözüküp Saluna Kasabası'na doğru geldiklerinde iskele başında dört yüz kadar Müslüman köylüyü şehit etmişlerdir. Korniçe halkı da Trapoliçe'ye gelirken dar bir boğazda eşkıyalar önlerine çıkarak onları öldürmeye başlamış; fakat bu olay Trapoliçe'den duyulunca iki yüz kadar gönüllü mert yetişip onları kurtararak Trapoliçe'ye getirmişlerdir. Rum kocabaşları, bu fenalıklar Tepedelenli'dendir diye hala hükümeti aldattıklarından, Serasker Hurşit Ahmet Paşa da Yanya işiyle meşgul olduklarından bu tarafı düşünemiyorlardı.[213]Dolayısıyla Tepedelenli Ali Paşa'nın isyanı Rumların işine yaramıştı.[214]

Devletin bütün dikkati Tepedelenli üzerinde yoğunlaştığından Hurşit Ahmet Paşa biran önce Tepedelenli'yi ortadan kaldırıp devletin tevcihini kazanmak istiyordu. Bu amaçla Yanya etrafına metrisler kazdırıp tabyalar kurdurdu. Halbuki kış mevsiminin yaklaşması sebebiyle kışlık hazırlık yapmak gerekecekti. Bu siper ve tabyaları korumak için yirmi beş kuruş aylıkla yirmi bin elli adet paralı asker kaydına mecbur olunmuştur.

Tepedelenli Ali Paşa ise canını kurtarmak için çeşitli yollara giriştiği sırada Rum bölükbaşlarından Olise'yi biraz adamı ile kontrol için kaleden dışarı salıverdi. O da kaleden kaçmış gibi yaparak orduya sığınmıştı. Ordu seraskeri Paşo İsmail Paşa'nın

---

212 Lütfi, Ahmet Efendi, *Vakanüvis Ahmet Lütfi Efendi Tarihi,* Cilt I., Yapı Kredi Yayınları, İst. 1999, s. 45-46

213 Cevdet, *Tarih,* Cılt XI., İst. 1966, s. 72-74

214 Contogeorgis, Georges, *Histoire de la Grèce,* Coll. Nations d'Europe, Hatier 1992, s. 85-87

yanına geldi. İsmail Paşa ona aldanıp yanında koymuş idi. Olise ise dışarıda bulunan Arnavut askerlerinin zihnini karıştırdığından hepsi takım takım kaçmaya başladılar. Arnavutlar ile Türk askerleri arasında ayrılık çıkınca, birbirlerine düşman oldular.

Paşo Paşa vezirlik arzusuyla işi kolaylaştırıp kısa zaman zarfında bitirmeye söz vermişken kayıtsızlığı sebebiyle iş gecikmiş oldu. vezirler dahi aralarında rekabete girip birbirlerini kötüleme durumuna düştüler.[215]

Yanya Kalesi'ni kuşatan ordu ve vezirler arasında senlik benlik tartışması çıktığı esnada Tepedelen Kazası halkı, Tepedelen'de bulunan Muhtar Paşa'nın oğlu Mahmut Bey'in emrine girmekle orada da bir isyancı grubu meydana gelmiş oldu. Tam bu sırada Ali Paşa'nın bölük başısı Tepedelenli Tahir Abbas, bir miktar askerler kaleden çıkarak serasker ordusundan bir çiftlikte bulunan biraz askerin üzerine hücum ederek haylisini öldürmüştü. Sonra Yanya gölü kenarından birkaç yüz koyun sürüp kaleye götürdü. Paşo Paşa'nın yanında bulunan Zagor Nahiyesi kocabaşı Aleksi ile kutağramatik (yazıcısı) Yanya'ya kaçtılar. Zagor tarafını ihlal ederek oradan kaleye erzak götürmeye başladılar.

Ali Paşa'nın eski adamlarından Bekir Çanador Preveze'ye muhafız tayin edilmişti. Bu esnada Preveze reayası içinde meydana gelen ihtilalde onun hakkında şüphelere neden olmuştu. Bu olaylar Bâb-ı Ali'ye geldikçe Halet Efendi üzüntüsünden kahroluyordu. Ne çare ki kış başlangıcı idi. Bir şey yapamayan Bâb-ı Ali herkese ayrı ayrı tevcihler yazmaya başlamıştı. Ali Paşa'nın silahtarlığından kaçıp serasker ordusuna katılan Ömer Milo Bey'e Mirmiranlık verildi. Bu esnada Kokosil tarafında da isyan cıkmış; ancak Paşo İsmail Paşa bir miktar paralı asker yanına alarak isyanı bastırmıştı.[216]

3.2.2. Mora İsyanı

Yanya meselesi ile uğraşılırken, her tarafta Rumlar fikir ve hareketlerini değiştirmişlerdi. Yanya meselesi devam ederken Alexandr İpsilanti 22 Şubat 6 Mart 1821' de Prut'u aşıp oradan Moldovya'ya geçip 8 Mart 1821'de Yunan Bağımsızlık

[215] Şanizade, *a.g.e.*, Cilt III., İst. 1291 (1874) s. 141-142
[216] Şanizade, *Tarih*, Cilt III., s. 143; Cevdet, Tarih, Cilt XI., s. 75-76

Savaşının başladığını declare ediyordu.[217] Diğer yandan Hanya'da yaşanan çatışmalarda bazı ölenler olmuştu. Bazı aklı başında kimselerin araya girmesiyle çatışmaya son verildi. Mora seraskeri tayin edilen eski Sadrazam Seyit Ali Paşa muharrem ayı ortasında Karaburun'dan hareketle sağ ve solda asker çıkarmak üzere buyrultu yayınladı ve mübaşirler gönderdi. Vergilerin ağırlığı askerin geliş gidişinin çokluğu sebebiyle halk gücünü yitirmişti. Bu durumda Ali paşa uğradığı kazalarda birer gece geçirdi. Bunun yanında yirmi bin kile Emlak-ı Hümayun çiftliklerinden ve yirmi bin kile mültezimlerden o günkü rayice göre zahire alınmasına karar verildi. Durum Ali Paşa tarafından Bâb-ı Ali'ye bildirildi. Askerin ulûfelerine karşılık bir miktar akçe gönderilmesi istenildi. Bu yardım isteği Hurşit Ahmet Paşa'ya bildirildi. Bunun üzerine İstanbul'dan 1800 kese akçe gönderildi.[218]

Mora seraskeri Ali Paşa, bağımsız serasker ise de bölgede Yanya seraskeri Hurşit Ahmet Paşa'nın nüfuzu büyüktü. Hurşit Ahmet Paşa'nın görünüşte kapı kethüdası Sait Efendi ise de hakikatte her işini Halet Efendi yürütüyordu. Hurşit Ahmet Paşa'da Halet Efendi'nin dediğine göre hareket etmekteydi. Ali Paşa'nın yardım isteği Bâb-ı Ali'ye ulaşınca hemen Hurşit Ahmet Paşa'nın Ali Paşa'ya yardım etmesi özel yazı ile bildirildi. Hurşit Ahmet Paşa ise kendisinden başka bölgeye serasker tayin edilmesini istemediğinden, Ali Paşa'yı küçük düşürmeye çalışıyor, yardım şöyle dursun işlerinde güçlük çıkarıyordu. Hatta Mora valisi Mehmet Ali Paşa, Ali Paşa'nın emrine verilmişken Hurşit Ahmet Paşa onu Yanya ordusuna davet ederek yanında alıkoymuştu. Mehmet Ali Paşa'nın her ne kadar askeri yönü zayıf olsa da bölgeyi tanıması bakımından Ali Paşa'nın bir hayli işine yarayacaktı. [219]

Ali Paşa, yirmi gün Yenişehir'de kaldıktan sonra Dramalı Mahmut Paşa'yı yanına alıp Ezdin'e giderken Çatalca konağında Mehmet Paşa'ya rastlar. Durum ve davranışına bakarak Hurşit Ahmet Paşa'nın kendisine yardımcı olmayacağını anlar. Mora'ya yardım için gönderilen diğer paşaların da halleri içler acısıydı. Söze gelince; *"Ezdin'de bu kadar büyük vezirler mirmiranlar ün salmış görevliler var başına oturup bir iş*

---

[217] Brunet de Presle et Alexandre Blanchet, *Grèce Depuis la Conquête Romaine Jusqu'à Nos Jours.*, Firmin Didot, 1860, s. 105-108
[218] H. H. No: 35243
[219] Cevdet, *Tarih*, Cilt XII., İst. 1966, s. 29-30

görmüyorlar." Diye ara sıra Bâb-ı Ali'den tevbihnameler yazılırdı. Ama durumun nasıl olduğuna bakıp araştırmaya kimse tenezzül etmezdi. Serasker Ali Paşa Ezdin'e gelişinin ilk haftasında vekil harcı mutfağı kapatıp cevap vermiş, paşada ise hiçbir akçe olmadığı bilindiği için, kethüdasıyla hazinedarı Reşit Bey kendi keselerinden vekil harca bir iki yüz kuruş verebilmişlerdi. Zaten Mora'daki kalelerin çoğu yiyecek sıkıntısından düşmana teslim edilmişti. Ayrıca eyalet merkezi Tripoliçe de eşkıya eline geçmişti. Mora valisi Mehmet Paşa kethüdası Mustafa Bey, Mayıs 1821 (Şaban 1236) yılı başlarında üç yüzden fazla askerle Tripoliçe'ye girdikten sonra eşkıya her taraftan şehri kuşatıp kuş uçurtmaz oldu. Bundan beş ay sonra Trapoliçe eşkıya eline geçti.[220]

Daha önceden Mora valisi bulunan Sallabaş Ahmet Paşa, şehrin etrafına surlar yaptırmıştı. Burası eşkıyadan kaçanların sığınak yeri haline gelmişti. Ancak denizden uzak olduğu için buraya zahire getirilmesi çok zor idi. Kale halkı gerçekte beş bin kadardı. Başlarındaki kumandan Elmas Ağa, maiyetiyle iki bin kadar Arnavut askeri de vardı. Başka çevre kasaba ve köy halkı da buraya sığınmıştı. Mehmet Paşa kethüdası Mustafa Bey de epeyce askerle buraya geldiği için, on iki binden fazla eli silah tutar adam vardı. Lâkin Mustafa Bey ile Hurşit Ahmet Paşa kethüdası Salih Ağa arasında ortaya çıkan senlik benlik askere ve halka da sıçrayınca büyük kargaşalık çıkmıştı.

Bu bakımdan Mustafa Bey ne tarafa hareket ettiyse başarısız döndü bunun üzerine Tripoliçe ve Mora ileri gelenleri aralarında toplantı yaparak, Hurşit Ahmet Paşa haremlerini ve gerek başkaca kadın ve çocukları ortaya alarak, Arnavut askerleriyle memleketin delikanlıları sağda ve solda savaşarak deniz kıyısında bulunan Badra'ya yahut Tripoliçe'ye on iki saat mesafe de bulunan Anaboli'ye götürmeye karar vermişlerdi. Vali kaymakamı bulunan Salih Ağa ise Hurşit Ahmet Paşa'dan yardım gelecek diyerek bu karara engel olmuştu. Oysa zahire ve yiyecek tükenmişti. Bazı gözü kara delikanlılar kaleden çıkarak düşmanın yiyeceğinden alıp kaleye getiriyorlardı. Fakat her defasında üç beş şehit veriyorlardı.[221]

---

[220] Cevdet, *Tarih,* Cilt XII., s. 31
[221] Cevdet, *Tarih,* Cilt XII., s. 32

Kalenin içinde kalan Türkler, daha sonra bir şey yapamayacaklarını anlayıp eşkıya reisleriyle gizlice anlaşarak takım takım yurtlarına gittiler. Eşkıya ise onları aldatıyor ve onları yollarda basıp öldürüyor, kadın ve çocukları esir ediyordu. Bu durumdan bihaber olan Türkler yok olup gidiyordu. Böylece Tripoliçe Türklerinin sayısı azalıyor, zahire sıkıntısı ise günden güne artıyordu. Bu durumda Tripoliçe ileri gelenleri, eşkıya ile anlaşarak, bir miktar mal ve eşyaları ile Gastuni İskelesi'ne oradan Arnavutluk kıyılarına taşınıp bırakılmak üzere kararlaştırmışlardı. Anlaşmaya göre matem günü 7 Ekim 1821'de (10 M. 1237) kale kapılarını açıp dışarıya çıkacaklardı. Tam bu sırada eşkıya kaleye girerek halka hücum etti.

Bunun üzerine Biçare Türkler savunma yaparken kimi şehit oldu, kimi evine kapanıp kaldı. Üç yüz kadar Türk ise Değirmentepe'deki büyük tabyaya sığındılar. Bu acı durum üç gün sürdü. Sonunda eşkıya reisleri söz vererek tabya ve evlerde bulunan kırk bin erkek ve kadını Rumeli yakasına çıkarılacak vaadiyle hepsini vahşice öldürdüler. İçlerinden yalnız Gördes ayanı Kâmil Bey ile Kronlu Ahmet Bey sağ bırakılmıştı. Eşkıyalar, hırsını alamayıp Türk Mezarlığı'ndaki ölüleri de çıkarıp yaktılar. Hurşit Ahmet Paşa ve Mehmet Paşa haremlerinden 97 kişiye dokunulmamıştı. Bunlar dört ay eşkıya elinde esir kaldıktan sonra, İngiliz konsolosluğu aracılığıyla, Hurşit Ahmet Paşa tarafından üç yüz esir ve dört yüz kese akçe karşılığı değiştirilerek Yanya ordusuna getirildiler.[222] Rehin değişimi işi için de Avlonya ve Yanya mutasarrıfı Ömer Paşa'nın mahdumu Hüseyin Bey görevlendirilmişti.[223]

Mora seraskeri Ali Paşa, Tripoliçe'ye yardım şöyle dursun, Ezdin'nin muhafazasına bile gücü yetmediğinden bir miktar asker yazma gereği hissedildi. On gün içinde on binden fazla asker yazıldı. Vaktin hükmüne göre ayda her nefere otuzar ve bayraktarlarına kırkar kuruş ulûfe ve Bölükbaşlarına beşer nefer ulûfesiyle birer çift ekmek ve biraz da et tayını verilmek üzere kararlaştırıldı. Kasap başı olmadığından et bedele bağlandı. Serasker Paşa askerlikten anlamadığı için her askere onar günlük tayınat vererek hemen Mora üzerine hareket etmeye karar verdi. Nasıl yapılacağını görüşmek üzere Ezdin' de bulunan vezirlerle mirmiranları çağırıp toplantı yaptı. Ali Şefik Paşa söz isteyerek, askerin yetersiz olduğunu ve on günlük yiyeceklerini yanında

[222] Cevdet, *Tarih*, Cilt XII., s. 33-34
[223] H. H. No: 17928

taşıyan askerlerin hamal durumuna düşüp yorulacaklarını, hem on gün içerisinde kale alınamayacağından askerin sonra aç kalacağı ve Arnavut askerlerinin de taraf değiştireceğini söyledi.

Zaten Türk askerine ovada ve düzlükte eşkıya dayanmıyordu; lâkin sarp yere gelince isyancılar ile baş etmek güç oluyordu. Taarruz için eksiklikler belirlenerek Bâb-ı Ali'ye bildirildi. Bâb-ı Ali ise onlara haber göndererek durumun abartıldığını bildirdi. Bir taraftan da Hurşit Ahmet Paşa, Serasker Ali Paşa'nın fena durumundan söz ederek İstanbul'a mektuplar göndermekten geri kalmıyordu. Hurşit Ahmet Paşa, 16 Eylül 1822 (29 Z. 1237) tarihli tahririni kethüdası Emin Efendi'ye vererek onu bizzat İstanbul'a gönderip Mora ve gerek müşarunileyhin olduğu mahallerin durumunu Bâb-ı Ali'ye arzediyordu.[224]

Bu arada Ali Şefik Paşa'nın isyancılar üzerine söylediği söz de çok manidardır. Ali Şefik Paşa; *"Eşkıyanın hepsi din kavgası ediyor, bizim Arnavut askerleri ise ulûfe için kavga eder. Ulûfeleri verilmezse savuşup giderler. Eğer aç kalırlarsa emsalleri gibi düşman tarafına geçiverirler."* Diyordu.[225]

Ezdin'deki Serasker Ali Paşa ordusu kötü durumda iken, Manya Bey'i Koloktroni adlı eşkıya reisi orduyu dağıtmak üzere sekiz bin kişilik birer birlik kurarak birini denizden, ötekini karadan harekete geçirdi. Karadan ilerleyen birliğin mevcudu artarak on bini buldu. Bu mevcudu ile Ezdin'in kuzeyinde iki saat mesafede Bardacık Kasabası üzerine gelir. Muhafız bulunan azıcık asker kuşatılır. Denizden gelen birlik de on gemi ile Ezdin'nin güneyinden bir buçuk saat mesafede deniz kıyısında Aşlıca adlı çiftliğe ve yarım saat yine kıyıda Ayamarina adlı köye asker çıkarır. Bu haber orduya ulaşınca Dramalı Mahmut Paşa eşkıya dağlık ve sarp yerlere yerleşmeden askerlerini bu yerlere yerleştirdi. Anlaşılan Mahmut Paşa, eşkıyayı kendi silahıyla vurmak istiyordu. Çünkü ordunun durumu kötüydü. Düşmanın gemilerden top indirip, siperler kazdığı haberi gelince Mahmut Paşa şafakla beraber taarruza geçerek üç yüz kadar eşkıyayı öldürdü. Bozguna uğrayan eşkıya dağlara çekildi.[226]

---

224 H. H. No: 31943, Cevdet, Tarih, Cilt XII., s. 34-35
225 Cevdet, *Tarih*, Cilt XII., s. 35
226 Şanizade, *a.g.e.*, Cilt IV., İst. 1295 (1878), s. 182-183

Bunun üzerine Mahmut Paşa, eşkıyayı takip etmek üzere biraz piyade askeri gönderdi. Daha sonra da Mahmut Paşa, geri kalan askerle Ezdin üzerinden Aşılıca tarafına giderek geceyi tepe üzerinde geçirdi. Ertesi gün Serasker Ali Paşa askeriyle Mahmut Paşa askeri birleşerek savaşa başladılar. Aşılıca ve Ayamarina'daki eşkıya üzerine şiddetli taarruz yapılınca, eşkıya geri dönerek sandallarla gemilerine kaçmaya başladı. Fakat askerler arkalarını bırakmayıp karada onları öldürdükten sonra, sığ yerlerde süvari ile sandallara hücum ederek çoğunu kılıçtan geçirdiler. Bu sırada gemilerden toplar atılsa da Türkler eşkıya ile karıştığından gülleler askerlerin başları üzerinden ve bu bakımdan askerlere zarar vermez.[227]

Hurşit Ahmet Paşa, bu muzafferiyatı ve askare yardım için yapılan tertibatı 17 Mayıs 1822 (25 Ş. 1237) tarihinde Bâb-ı Ali'ye yazdığı mektubunda bildidiriyordu. Bu mektuba göre:

> *"... Efendim sıltanım hazretleri şehri recebin yirminci cuma günü otuz kıta eşkıya Ezdin civarında karaya 7-8 bin kadar silahlar çıkardığı esnada İslam askerleri üzerlerine hücum eyleyerek eşkıya ile harbe girişmek kaydıyla eşkıyayı perişan eylemiş ise de bir takım küffar Ayamarina İskelesine ve bir an Bardacık tarafında zayıf olan İslam askerleri tarafına hücum ederek memurları sıkıştırmış ve İpsilanti'nin oğlu Mora'dan çıkıp Livadiye karyelerinden Darı karyesine gelmiş olduğunu Mora seraskeri hazretleri tarafımıza bildirmiş ve bunun üzerine ol tarafa asker sevkedilmiş ve iane olunmuş ve cephane irsal kılınması hususunda derhal emr olunmuştur.[228]"*

Diye belirtiyor ve yazının devamında da gerekli tertibatın yapıldığını bildiriyordu. Kısacası eşkıyanın üç binden fazlası öldürülmüş geri kalanı ise canlarını zor kurtarmışlardı. 40 – 50 kadar eşkıya sandallara binemeyip kaçamayınca bir eve kapanmışlardı. Evin etrafı çevrilip ev bina ile birlikte yakıldı. Bu savaşta

[227] Cevdet,*Tarih*, Cilt XII., s. 37-38
[228] H. H. No: 38321

kumandanların hareketleri görülmeye değerdi. Ancak savaşın gerçek kahramanı Mahmut Paşa idi.

Ali Paşa muzafferiyetten İstanbul'u haberdar etmek için Reşit Paşa'yı göndermiştir. Reşit Paşa haberi Bâb-ı Ali'ye bildirdikten sonra tatlı diliyle saraydakileri ikna edip 2000 kese altın alarak askere dağıtmak üzere Ali Paşa'ya vermiştir. Tam bu sırada Tepedelenli gailesi yaklaştığından Ezdin'den ileri gidilmemesi kararı alındı. [229]

Yanya ordusunun durumuna gelince Narda Kazası reayası ile Karlıeli asileri birleşerek Narda Kasabası'nı kuşattılar sonra da Yanya ordusunu basıp dağıtmak üzere Suli Dağı eteğinde ve Yanya'ya beş saat kadar mesafede bulunan Beşkuyular adlı derbende gelip Hurşit Ahmet Paşa'yı şaşırtılar ve Yanya ordusunu tuzağa düşürdüler.

Bu sırada Karaman valisi Reşit Paşa, Yanya ordusunu yardımına yetişerek Hurşit Ahmet Paşa'nın iki bin kadar askeriyle birleşerek adı geçen derbende geldi. Bundan başka İvlonyalı Hüseyin Paşa bendeleri ve bundan beş gün mukaddem vasıl Recep Paşa'nın oğlu Fevzi Bey kulları dahi mükemmel ve tam alay bin kırk nefer askeri ile Yanya ordusuna dâhil oldu.[230] Reşit Paşa'nın ordusu gerçekte beş bine ulaştı. Bu ise asilerin onda biri bile değildi. Reşit Paşa büyük bir cesaretle asilerin üzerine taarruz ederek, savaşı kazanmış ve eşkıyayı darmadağın etmiştir. Bu suretle Yanya ordusunu tehlikeden kurtardı. Bu başarı üzerine Hurşit Ahmet Paşa, Bâb-ı Ali'ye Reşit Paşa'ya on bin asker gönderdiğini söyleyerek Bâb-ı Ali'den çok miktarda para kopardılar. Onun bu yalanları sonradan ortaya çıktı. Asilerin Beşkuyular adlı mevkie gelmeleri Bâb-ı Ali'yi şaşırttılar. Yanya ve Mora arasındaki asi topluluğunun dağıtılması için gerekli yardımlar ve emirnameler Bâb-ı Ali tarafından rebiülevvel ayında gönderildi.[231]

---

[229] Cevdet, *Tarih,* Cilt XII., s. 39
[230] H. H. No: 35352
[231] Cevdet, *Tarih,* Cilt XII., s. 40-41

3.2.3. Tepedelenli Ali Paşa

Tepedelenli'nin durumuna gelince, Tepedelenli kuşatılalı iki yıla yaklaşıyordu. Daha önce Letreç Kalesi lağımla atılıp Hurşit Ahmet Paşa tarafından ele geçirilince, Ali Paşa'nın elinde yalnız göl kenarındaki kale kaldı. Bu sırada kalede kalan Ali Paşa askerine üzüntü ve bezginlik gelince, Hurşit Ahmet Paşa, parayı bol miktarda harcayarak kale içerisine casuslar salıp türlü vaatlerle içeridekileri birer ikişer çekip, kaleden çıkıp kaçanlara rütbe, hilat ve atiyeler verdi. Yavaş yavaş Ali Paşa'nın askeri dağıldı. Hatta bu sırada Ali Paşa'nın önemli mühürdarlarından Ağo Mühürdar, Tahir Abbas ve Silahtar İlyas Bey bile Ali Paşa'dan ayrılıp Hurşit Ahmet Paşa'ya sığındılar.[232] Ali Paşa'nın etrafında yalnız kırk altı adamı kaldı. Bu sırada taarruz edilecek olursa cephaneye ateş verdirmek suretiyle, Ali Paşa kolayca ele geçebilirdi. Zaten Hurşit Ahmet Paşa, casusları sayesinde cephanenin yerini öğrenmişti. O da taarruzdan kaçmayarak Ali Paşa'yı sıkıştırdı ve onu teslime davet etti.

Hurşit Ahmet Paşa ile Tepedelenli arasında birçok haberleşme ve yazışma geçtikten sonra, nihayet İstanbul'a gidip Bâb-ı Ali tarafından uygun gelen yerde oturup, verilecek maaşa kanaat etmek şartıyla canına aman verildiğine dair Hurşit Ahmet Paşa tarafından senet verildi. Ali Paşa'da beş on adamıyla İstanbul'a gidinceye kadar kalmak üzere Yanya gölünde bulunan adaya geçti. Durum hemen İstanbul'a bildirildi. Ali Paşa'nın İstanbul'a gelmesi Halet Efendi'nin işine gelmezdi. Zira İstanbul'a gelirse kendisi aleyhine pek çok söz söyleyeceği aşikârdı. Bu sözlerin padişahın kulağına varması hiç de iyi olmazdı.[233]

Hurşit Ahmet Paşa'nın Ali Paşa'ya aman vermesi devletin geçerli usullerine uygun olduğu halde, Halet Efendi tarafından iyi karşılanmayınca, Hurşit Ahmet Paşa tarafından Ocak/Şubat 1822 (Cemazielevvel 1237) tarihinde yazılı bir ferman uyduruldu.

---

[232] Şanizade, *a.g.e.*, Cilt III., s. 144-145
[233] Cevdet, *Tarih,* Cilt XII., s. 42

Bu fermanda Hurşit Ahmet Paşa, Tepedelenli Ali Paşa'ya hitaben:

> *"Sen ki seraskeri müşarül ileyhsin Beşkuyular'da tarafı devlet-i aliyyeme dehalet etmiş olan ağu mühürdar, Tahir Abbas Yanya'ya celb olunduktan sonra mağzub-ı padişahanem olan Ali Paşa habisi ile derun kalede mutahassın olan Toksa taifesinin celplerine Mirmiran-ı kiramdan Avlonya sancağı mutasarrıfı ömer dame ikbalehu ve merkumun ağu mühürdar ve Tahir Abbas vasıtalarıyla teşebbüs olunmuş ve kefe taifesinin celbine dahi Prizrin sancağı mutasarrıfı mirmiran-ı kiramdan Mahmut dame vasıta kılınmış olduklarından taifeyn-i merkumeteyn taraf-ı devlet-i aliyyeme dehalet ederek rebiülahirin yirmi yedinci günü kale-i mezk'ure tarafından zabt ve teshir olunup habis-i merkum elli kadar adam ile iç kaleye kapanmış ve artık hayattan meyus olmuş idüğünden emval ve eşya-yı habisenin cebehanesinin olduğu mahalle vaz ederek rey talep etmekte olduğu ve rey verilmediği surette vücud-ı hasabet aludunu cebehane ile ilka-yı nar-ı hezeyan edeceği müBeyyin kapı kethüdası tarafına irsal etmiş olduğun bir kıta şukkan vasıl olmuştur. Mora vakasında itlak maddesine dair vaki olan iltimasın karin-i kabul olmayarak ol babda sana hitaben celâdetriz-i südur olan hatt-ı hümayun şevket makrunum mucibince habis-i merkumun idam ve izalesi matlub-ı kati-i hüsrevânem idüğü meczumun iken rey verilmek hususunu bu defa işara ibtidarın muceb-i iğbirar-ı tab-ı safa makrun-ı padişahanem olmaktan naşi bundan böyle dahi rey hususuna dair bir güna inha ve işarın vaki olur ise muceb-i tekdir ve tedibin olcağını ve habis-i merkume bir suretle rey vermiş isen bu babda verdiğin rey dahi nezdi ferdi şahanemde makbul ve muteber olmayacağını muhakkak bilip ne vechile ve ne tarik ile olur ise, şu hainin bir an akdem idam ve izalesiyle gailesini bitirmeye bezl-i cel-li meknet eylemen fermanım olmağın şerefriz-i südur olan hatt-ı hümâyûn mahebet makrun-ı tacidaranem mucebince iş bu emr-i celil-i kadrim isdar ile tisyar olunmuştu. İmdi hain-i merkumun bir lahza mukdim-i itmamkârı ile levs-i vücut habaset enduhın sahife-i*

alemden izale ve tathiri meramı padişahanem olduğuna mebni bu babda mücanebet eylemen babında ferman-ı alişanım sadır olmuştur.[234]*"*

Hurşit Ahmet Paşa, bu sahte fermanı Mora valisi Köse Mehmet Paşa'ya verdi ve Tepedelenli'nin öldürülmesi için görevlendirdi. Mehmet Paşa üzerine iki gocuk kürk giyip on beş adamıyla göl kayığına binip adaya geçti. Ali Paşa'nın bilinen en sadık adamı Topal Arnavut ileoturduğu odaya girdi ; "Ferman geldi." der demez Ali Paşa: *"Vay kahpeler sonunda yapacağınızı yaptınız mı?"* Diyerek Topal Ali ile birlikte Mehmet Paşa üzerine birer tabanca sıktılar. Bu sırada Mehmet Paşa onlara kurşun sıktı diğer yandan alt taraftaki odadan da atılan kurşunlar Ali Paşa'nın yaralanmasına yol açmıştı. Mehmet Paşa'ya gelen kurşunlar ise biri fermana değip kalmış diğeri ise iki gocuğunu delerek küçük bir yara açmıştı. Bu sırada Mehmet Paşa'nın adamları yaşı sekseni bulan Ali Paşa'nın üzerine atılarak işini bitirmişlerdi.

Bunun yanında Ali Paşa'nın adamlarından da ölenler olmuştu. Diğer adamlarına ise size bir şey yapılmayacak diye buyrultu gösterince kalanlar da çıkıp gittiler. Hurşit Ahmet Paşa başarısını bildirmek üzere İstanbul'a tatarlar çıkarmış, silahtarı Ahmet Ağa ile Ali Paşa'nın kesik başını Bâb-ı Ali'ye göndermişti. On gün sonra Silahtar kesik başı İstanbul'a getirince Ortakapı dışında ibret taşına konuldu. Daha sonra da Silivri Kapı dışında gömüldü.[235] Hurşit Ahmet Paşa, Tepeelenli Ali Paşa'nın çocuklarını ve kendisine varis olabilecek kişileri öldürmeye karar vermişti. Bu haberi öğrenen Tepedelenlinin oğlu İsmail Bey, annesiyle beraber Hurşit Ahmet Paşa'nın yanına gelip ağlayarak babasının Devlet-i Aliyyeye hıyaneti varsa bunda kendisinin ve ailesinin suçunun olmadığını söylemiş, Hurşit Ahmet Paşa'da onu teselli ederek bu kararından vazgeçmiş ve Tepedelenli ailesini İstanbul'a göndermeye karar vermiştir.[236]

Tepedelenli gailesinin ortadan kalkması Bâb-ı Ali'yi pek sevindirmiş bunun için Hurşit Ahmet Paşa'ya bir kabza kılıç, maiyetindeki vezirler ve umerâya kürkler gönderildi. Daha sonra da rütbeler ve taltifler verildi. Hurşit Ahmet Paşa'da Bâb-ı Ali'ye 18 Nisan 1822 (19 B. 1237) tarihli bir hat göndererek kendisine ve maiyetine memur vüzera,

[234] Cevdet, *Tarih,* Cilt XII., s. 291-293
[235] Cevdet, *Tarih,* Cilt XII., s. 43
[236] Sezer, Hamiyet, "a.g.m.", s. 163

mirmiran ve saireye gönderilen ferman-ı ali ve teşrifat-ı hümayundan teşekkürünü bildirdi.[237] Ali Paşa'nın çoluk çocuğunun mallarına el konuldu. Tepedelenli Ali Paşa'nın çiftlikat, emlak ve mukataatını zapt ve tehirine de memur Humbaracacı Esad Paşa görevlendirildi.[238] Kaledeki mahzenleri açılınca dört yıl idareye yetecek yiyecek ve içecekle pek çok mühimmat ortaya çıktı. Ele geçirilen paranın çoğu Hurşit Ahmet Paşa ve maiyetindeki vezirlere verildi. Geriye kalan otuz bin kese altın da Bâb-ı Ali'ye gönderildi. Mücevherler ise nasıl olduysa kayboldu. Parası da umulduğu kadar çıkmadı.[239]

3.2.4. Mora İsyanının'da İkinci Evre

Şevvalin dördüncü günü yıllık tayinlerde otuz eyalet kırk dokuz vilayette bulunan görevliler bulundukları yerlerinde kalırken, Mora seraskeri Seyit Ali Paşa yerine Mahut Paşa tayin edildi. Çünkü Hurşit Ahmet Paşa, Seyit Ali Paşa aleyhine bulunarak onun azledilmesini istemişti. Tepedelenli'nin öldürülmesinden sonra her dediği yapılıyordu. Bunun üzerine Seyit Ali Paşa'ya emir gelerek ya Ezdinde kalması ya da Mahmut Paşa'nın emrine girmesi istenildi. Hurşit Ahmet Paşa, her isteğinin Bâb-ı Ali tarafından yerine getirildiği için minnettarlığını bildirmek için sürekli İstanbul'a yazılar yazmaktanda geri kalmadı.[240]

Bunun üzerine Ali Paşa da maiyetindeki askerleriyle gelerek Mahmut Paşa ordusuna katıldı. Ordunun topyekün tutarı 25 bini bulmazken Hurşit Ahmet Paşa, yine para koparmak için hizmetkârlar hariç 40 bin askerin harekâta katıldığını Bâb-ı Ali'ye bildirmişti.

Cevdet Tarihinde her ne kadar kırk bin dese de biz Hurşit Ahmet Paşa'nın merkeze gönderdiği 16 Eylül 1822 (29 Z. 1237) tarihli mektubunda bu sayının 50 bine ulaştığını öğrenmekteyiz.

---

[237] H. H. No: 35160
[238] H. H. No. 40640
[239] Cevdet, *Tarih,* Cilt XII., sf. 44; Sezer, Hamiyet, "Tepedelenli Ali Paşa Çiftlikleri Üzerine Bir Araştırma", *Belleten, LXII/233,* (Nisan 1998, Ankara 1998) , sf. 91-94.
[240] H. H. No: 35234

Hurşit Ahmet Paşa'nın merkeze gönderdiği bu mektubunda asker sayısı şöyle gösteriliyordu:

> *"Kakusul ve Mora üzerine sevk olunan Banye ve Nadire vesair lazım olan mahallerin istihdam olunan vel yevm Yenişehir'de maiyet-i müşarun ileyh mevcut olan ulûfeli asâkirin cümlesi istihkak-ı acizaneme göre elli bin neferden mütecavizdir ve bunlardan maida Rumeli ayanatı ve mirmiran maiyetleriyle gelen asâkiri tahmini on iki bin neferden karib olduğu ve iş bu ulûfeli askerin ekseri Koksa ve Kega tabir olunan Arnavut askeri olduğunu[241]"*

Belirterek ve devamında da; *"bu askerlerin ulûfeleri dikkat edilmesi ve zamanında yerlerine teslim edilmesi gerektiğini ve teslim edilmediği takdirde askerin içinde fesat zuhur edeceğini[242]"*bildirdi.

Mektuptan da anladığımız üzre ayan askerleriyle beraber ordu sayısının 60 bin civarına çıktığını bildiriyordu. Hurşit Ahmet Paşa, yine Bâb-ı Ali'den para koparmak için askerlerin çok da sağlam olmayan ve dağılmaya muktedir yanlarından söz ederek ulûfelerinin zamanında verilmesi gerektiğini söyleyerek, Bâb-ı Ali'yi tedirgin ediyordu. Hurşit Ahmet Paşa'nın böyle kafasına göre sayı bildirmesinin sebebi arkasında Kapıkethüdası Halet Efendi'nin olmasıdır. Çünkü Hurşit Ahmet Paşa istemediği kişileri Halet Efendi sayesinde yanından uzaklaştırdı. Bu yüzden de kendisinin yazdığı mektupların hesabını soracak ve soruşturacak hiç kimse kalmadı. Dolayısıyla Hurşit Ahmet Paşa'nın arkasında Saray Kâhyası Halet Efendi olduğu müddetçe ondan kim hesap sorabilirdi.

Bundan sonra ordunun Mahmut Paşa komutasında hareket ederek Trapoliçe'ye doğru gidilmesine karar verildi. Fakat yollar sarp ve geçilecek kasabaların ve kalelerin çok olmasından dolayı ordunun çoğu yol üzerinde bırakıldı. Zaten yol üzerinde eşkıya top taşıyanlara saldırıp topları da ellerinden almışlardı. Bu durumda Anaboli'de kalınıp askerin takviye edilmesine ve zahire beklenilmesine karar verildi. Kalede yaşanan

---

[241] H. H. No: 37817
[242] H. H. No: 37817

zahire sıkıntısından vezirler arasında ayrılık çıkmıştı. O gece Edip Paşa ve ayan ağalar ile birlikte Zekeriya Debre, adamlarını alarak geri döndüklerinde yollarda birçokları eşkıya tarafından öldürüldü, kalanlar da kaleye geri döndüler.[243]

Serasker Mahmut Paşa ve maiyetindekiler Anaboli'de kalırlarsa hepsi açlıktan öleceklerinden dolayı, kaleden çıkıp Gördos'a gitmeye karar verdiler. Bu duruma neden olan Hurşit Ahmet Paşa'ya da sövüp saymaktan geri kalmadılar. Ertesi gün Gördos'a doğru gidilirken, Berbat Boğazı'na varılınca eşkıyanın tüfek ateşinden herkes korkarak birbirleriyle yarış edercesine kaçtılar. Nihayet döküntü bir orduyla Gördos'a ulaşılmıştı. Buradan Hurşit Ahmet Paşa'ya haber gönderildi. Yardım ve zahire istenildi. Hurşit Ahmet Paşa da 31 Ağustos 1822 (13 Z. 1237) tarihli mektubunda bu isteğini şöyle bildiriyordu:

> *"Mora ordusunun Gördos'a ulaşmış olduklarını ancak bu ordudan bir haber zuhur etmeyip Gördos'a mı yahut Barda tarafına mı gittiklerine dair malumumuz olmayıp Fevdana civarında Narapol nam-ı mahalde olan hazinedarımız maiyetinde olan askerler kilitlenmiş ise de bu askerlerin Barda'ya gitmesi ve askerin dahi Mora'ya girip kapanması hepsinin teleflerine sebebiyet vereceğinden şimdilik olduğu yerde kalmaları atufetli Reşid Mehmed Paşa hazretlerine"*

Bildirilmiş ve daha sonra da; *"Müşkilat içerisinde kalmış bu ordunun cephane ve zehair ve ianeye muhtaçtır[244]"* Diyerek Mora ordusunun müşkülat içinde Gördos'ta kilitli kaldıklarını bildirdi.

Bunun üzerine donanma ile Anaboli'ye zahire yetiştirilmesi yolunda yazılar yazıldı. Ardından Mısır valisi Mehmet Ali Paşa tarafından hediye olarak gönderilen üç gemi zahire Gördos İskelesi'ne yanaştı. Mehmet Ali Paşa'ya teşekkür mektubu yazıldı. Hurşit Ahmet Paşa ile beraber vezirler maiyetindeki askerlerin ulûfeleri de altın olarak

[243] Cevdet, *Tarih*, Cilt XII., s. 59-64
[244] H. H. No: 33837/ A

gönderilince askere dağıtıldı. Böylece zahire ve para sıkıntısı uzun süre atlatılmış oldu.[245]

Mora ordusu seraskeri Mahmut Paşa, Anaboli'ye yardıma söz verdiği için Anaboli eteklerinden hareket etti. Gördos'a geldiğinde, ordudaki perişanlıktan ötürü karadan harekete çare bulamadı. Balya ve Barda'da bulunan Kaptan-ı Derya Kara Mehmet Paşa'ya bir mazbata gönderildi. Anaboli'ye zahire gönderilmesini rica etti. Kaptan-ı Derya Mehmet Paşa da verdiği cevapta Anaboli'ye zahire bırakmak üzere donanmayla gittiğini söyledi. Herkes rahat bir nefes almıştı. Bir gün sabahleyin donanmanın Anaboli Körfezi'ne uygun bir rüzgârla geldiği görülür. Anaboli halkı bu duruma çok sevinir; fakat o sırada çamlıca bölgesinde biraz eşkıya belirince donanma geri döner ve gözden kaybolur. Halk tekrar gelir diye beklerken eşkıya gemileri ortaya çıkınca donanmadan umut kesilir. Kaptan Paşa'nın böyle davranması kendisinden nefret edilmesine sebep olmuştur. Oysa kale altına giden bir deniz yolu var idi. Gemi kale ağzında durup da kale içine bir zahire gemisi salını verilse halka erzak ulaşmış olacaktı.

Ordu seraskeri Gördos'a dönünce eşkıya gelip her tarafı kuşattı. Anaboli karadan ve denizden kuşatıldı. Halkın iki günlük zahireleri kalmıştı. Gördos'tan biraz zahire gönderilmesi için feryatname yazıldı ve genç bir delikanlıya verildi. Genç delikanlı ormanın arasından Allah'a sığınarak feryatnameyi teslim etmeyi başardı. Mahmut Paşa, Anaboli'ye yardım edilmesini ileri sürdüğü halde o sulara kimse yanaşamadığından yardımın gerçekleşmesi imkânsızdı. Mahmut Paşa hastalanıp yatağa düştü Anaboli, Anaboli diye üzüntüsünden can verdi.[246]

Mahmut Paşa'nın ölümü üzerine oybirliğiyle serasker vekilliğine Edip Paşa seçildi. Mahmut Paşa'nın terekesi yazıldı ve parası çıkmadı. Köle ve adamlarının kemerinde birer yaldız altını çıkınca vezirler huzurunda alacaklılarına verildi ve geri kalanı muhafaza edildi.

---

[245] Cevdet, *Tarih,* Cilt XII., s. 65-69
[246] Cevdet, *Tarih,* Cilt XII., s. 80

Seyit Ali Paşa'ya Ezdin muhafazası verilmişken, Hurşit Ahmet Paşa'nın buna karşı gelmesiyle Ezdin Muhafazası Süleyman Paşa'ya, yine Hurşit Ahmet Paşa Mora valisi Mehmet Paşa uhdesinde olan ve Selanik'in idaresine bakamadığından Mora'yı onun elinden alarak Serasker Ali Paşa'ya verdi.[247] Hurşit Ahmet Paşa, Ali Paşa'yı sevmediğinden Hakkında para çaldığına dair yalan yanlış haberler gönderiyordu. Daha sonra bu haberlerin yalan olduğu ortaya çıktı. Daha sonra Hurşit Ahmet Paşa Ali Paşa'nın malının müsadere edilmesi hususunda ferman yazsa da müsadere edilecek bir şeyi olmadığından bu ferman da hükümsüz kaldı. Bütün bu haksızlıklar üzerine Ali Paşa ateşli bir hastalığa tutuldu ve aklı başında olmadan günlerce yattı. Sonra Serasker Edip Paşa da askerin ulûfe ve tayınat isteği karşısında o da ateşli bir hastalığa tutulup dengesini kaybetti. O sırada Mora ordusuna taltif diye yazılmış bir emr-i ali çıkarılmış ve mübaşirle gönderilmişti. Mübaşir Gördos'a geldiğinde emr-i ali herkes önünde okundu. Ordu halkı biraz teselli buldu.[248]

Halet Efendi'nin idamı ve Hurşit Ahmet Paşa'nın ölümü bu mübaşirin anlatması üzerine Gördos'ta öğrenildi. Halet Efendi'nin idamı herkesçe şaşkınlık yaratmıştı. Hatta ölüm döşeğinde olan Edip Paşa'ya bu haber geldiğinde gözünü açıp; "ha" diyerek can vermişti.

Edip Paşa'nın ölümü üzerine serasker vekilliğine Kasapbaşı Hasan Paşa seçildi. İşte tam bu sırada 70-80 kadar Anaboli delikanlıları yorgunluktan bitmiş bir şekilde Gördos'a çıkageldiler. Seyit Ali Paşa bunları çağırıp doyurdu. İçlerinden gücü yeten bir delikanlı konuşmaya başladı:

> *"Anaboli'nin yiyeceği içeceği tükendi, bir taraftan yardım gelir umuduyla halk on beş gün kadar fare ve kedileri yediler. Pabuçların köselesi kazıyıp açlığa katlanıp dayandılar, kadınlar çocuklar ve ihtiyarlar güçleri yetmeyip hastalanıp ölmeye başladılar yardımdan da umut kesilince kaleyi teslim etmeye karar verdiler eşkıyalar ile Muhafız Namık Paşa arasında mukavele yapıldı. Gün ağarırken kale kapıları açılıp kale teslim edilecekti. Kendine güvenen delikanlılar gece yarısı*

[247] H. H. No: 35153/ A
[248] Cevdet, *Tarih,* Cilt XII., s. 81

yola çıktı güneş doğar doğmaz eşkıya yolumuzu kesse de kahramanca savaşarak birkaç şehit vermek kaydıyla Gördos'a ulaştık."

Anaboli Kasım/Aralık 1822 (Rebiülevvel 1238) de eşkıyaya teslim edildi. Eşkıya, kaleye gelince Namık Paşa'yı ve maiyetinde bulunan Mehmet Paşazade, Mirmiran Salih Paşa'yı tutuklayıp kalede hapsetti. 500 kadar Türkü on Çamlıca Gemisi'ne bindirip hepsini soyup çırılçıplak karaya çıkardılar.[249]

Ordu Gördos'a geleli üç ayı geçmişti. Bir iş görülememiş, hastalık ve bakımsızlıktan epeyce zaiyat verildi. Bundan sonra da bir iş görülemeyeceği belli olmuştu. Ordu Gördos'ta kalırsa geri kalan 7-8 bin kişi de ölebilirdi. Ezdin'e geri dönmek de olacak iş değildi. Bunun üzerine toplantı yapıldı ve Barda'ya gidilmeye karar verildi. Süvarilerin karadan, yayaların da denizden nakli uygun görülmüştü. Çırpanlı Hüseyin Paşa'nın gördosta yeterli mühimmatla kalmasına karar verildi. Kırk gün sonra gördosa yardım gönderileceğine dair mukeddesat üzerine yemin ettirildi. Gece olunca Kasapbaşı Hasan Paşa gelen gemilere hemen adamlarını bindirerek kaçtı. Karadan hareket edecek süvarilerin başına da Mahmut Delilbaşısı Ahmet Ağa'ya verilmişti. Gözaçık vezirler gemilere binip hemen kaçarken halkın birçoğu kıyıda kalmıştı. Kaçan vezirler Kestel'e kadar gelip Yusuf Paşa'nın yanına vardılar. Burada kalmak istedilerse de Yusuf Paşa onlara yüz vermedi. Yüz vermemekte de haklıydı.

Daha sonra bu paşalar durumu Yusuf Paşa'ya anlatınca Yusuf Paşa, derhal bir korvet ve kendi malı olan bir birlik gemisi ile Gördos'a vardı ve dört beş nöbetle ordunun geri kalanı sağ salim taşındı. Rumeli Emini Yakup Ağa'yı Kestel'de tutup ötekileri Bardaya gönderdi. Yalnız yirmi beş gün geçmesine rağmen karadaki süvari birliğinden hala haber alınamamıştı. Yusuf Paşa hemen o iki gemi ile vestice kıyısını yoklarken onları İkrata Kıyısı'nda eşkıya ile yaka yakaya şavaşırlarken buldu. Süvariler hayatlarından umutlarını kesmişken bu gemiler Hızır gibi yetişip topla eşkıyayı kovarak Ahmet Paşa ile beraber kalan üç yüz türkü gemiye alarak Badra'ya geldiler.[250]

---

[249] Cevdet, *Tarih*, Cilt XII., s. 82-83
[250] Cevdet, *Tarih*, Cılt XII., s. 84-86

Kırk gün geçmesine rağmen Gördos'a yardım gönderilememişti. Bunun çaresi için de Yusuf Paşa'ya yalvarıldı. Bu gemilere bir miktar asker konuldu. Gördes Kıyısı'ndan karaya çıkarıldı ve ileri sürüldü. Çırpanlı Hüseyin Ağa derhal dışarı çıkarak etrafı sarmış olan eşkıya ile savaşarak gemilerden atılan top eteşi himayesinde iki asker ile birleşti. Top ateşi kaydırılıp yolu ile gemilere bindirerek Badra'ya nakledildiler.

Rumeli Cephesi'ne gelince, Hurşit Ahmet Paşa'nın ölümü üzerine Rumeli valiliği ve seraskerliği Bosna valisi Celal Paşa'ya verildi. Celal Paşa Diyarbakır alimlerinden ilim ve fen öğrendikten sonra İstanbul'a gelip divan kalemine girmişti. Her fende sözü geçerli ve güçlü idi. Her ne kadar Hurşit Ahmet Paşa'nın yerini doldurabilecek kabiliyette değil ise de onun yerine getirilmesi doğru bir karar idi.[251]

3.3. Hurşit Ahmet Paşa'nın Ölümü

Halet Efendi'nin idamı haberinin duyulması üzerine Hurşit Ahmet Paşa bu habere çok üzüldü. Halet Efendi'nin kesik başı ibret-i alem olsun diye de Rumeli Valiliği'ne gönderildi. Bundan kısa bir süre sonra da 19 Kasım 1822 (4 Rebiülevvel 1238) tarihinde Yenişehir'de bulunduğu sırada hastalanarak vefat etti. Hurşit Ahmet Paşa'nın ölüm haberine en çok üzülenlerden biride Salih Ağa idi. Halbuki Hurşit Ahmet Paşa ile arası son zamanlarda Mora meselesi yüzünden bir hayli açılmıştı.[252] Onun ölümüyle Ordu uzun süre hareketsiz kaldı.[253] Hurşit Ahmet Paşa'nın ölümiyle yerine Celal Paşa Rumeli Valiliği'ne ve Mora Seraskerliği'ne bunun yanında Sırrı Selim Paşa da Bosna Vilayeti'ne Tayin edildi.[254] Hurşit Ahmet Paşa, öldüğünde altmışbeş yetmiş yaşlarında olduğu tahmin ediliyordu. Şanizade'nin tarihinde yazdığına göre Hurşit Ahmet Paşa, sofu, tatlı dilli, iyi niyetli, cömert, fakat biraz saf dilli bir bendedir.[255]

Cevdet tarihinde Hurşit Ahmet Paşa'nın para isteme konusunda İstanbul'u sürekli kandırdığını söyler.[256] Hurşit Ahmet Paşa, Valilik yaptığı süre boyunca para ve zahire

---

[251] Cevdet, *Tarih,* Cilt XII., s. 86-87
[252] H. H. No: 39717/E
[253] H. H. No: 39608
[254] C. DH. No: 10532; 5355
[255] Şanizade, *a.g.e.*, Cilt III, s. 93-94; Cevdet, Küçük, "a.g.m.", s. 395-396.
[256] Cevdet, *Tarih,* Cilt XII., s. 86-87

istemek için sürekli asker sayısını mübalağalı göstermesi onun yalancı biri olduğuna delil değildir. Çünkü bu dönemde devletin hazinesinde para kalmadığından, para ve zahire gönderirken hep istenilen miktarın altında gönderilirdi.

Hurşit Ahmet Paşa'nın daha ilk valiliğinde ulûfe yüzünden Mısır Valiliği'nin elinden gitmesi onun bundan sonraki görevlerinde bu konu üzerinde daha ciddiyetle durmasına yol açtı. Zira Hurşit Ahmet Paşa'nın etrafında bulunan beylerin ve askerlerin para'dan başka bir düşüncesi yoktu ve bu askerlerin çoğu da bozuk ahlaklı idi ulûfeleri verilmediği takdirde halka kötü davranır, rüşvete yönelir, para için nice mazlumların canına kıyarlar ve orduyu en zor anında bile yalnız bırakırlardı. Buna bir örnek verecek olursak Mora ordusu zor durumdayken Selanik Mütesellimi Yusuf Bey maiyetine giden bin neferin ulûfeleri verilmediği için dağılmaları ve orduyu zor durumda bırakmaları.[257]Hurşit Ahmet Paşa, maiyetinde bulunan Beylerin ve askerin bunun gibi daha nice durumlarda orduyu zor durumda bıraktıkları bilinir.[258] Hatta Halep'teki büyük isyana en büyük sebep yine Hurşit Ahmet Paşa'nın kethüdası ve bozuk askeridir. Bu dönemde Ordu-yı Hümayun'un geneli böyleydi. Hurşit Ahmet Paşa, ordusunu denetlemek için Halep'e giden Nazif Efendi'nin dediği gibi, bu dönemde doğru ve dürüst bulmak kimyaya sahip olmak demekti.

Hurşit Ahmet Paşa, öldükten sonra terekesi yazıldığında Tepedelenli Ali Paşa'ya ait büyük bir pırlanta yüzük bulundu. Nitekim Tepedelenli'nin malları hesaplanırken mücevheratı o sırada kaybolmuştu.[259] Bununla birlikte Tepedelenli Ali Paşa'nın ele geçen iki tane demir sandığının da içinin boş olduğu Hurşit Ahmet Paşa tarafından Bâb-ı Ali'ye bildirilmişti. Durumdan anlaşılıyor ki Tepedelenli'nin mücevheratı Hurşit Ahmet Paşa ve yakın adamları tarafından paylaşılmıştı.

Diğer yandan Hurşit Ahmet Paşa'nın en yakın adamlarından Salih Ağa'nın haremi ile Hurşit Ahmet Paşa'nın hareminin aynı yerde oturmasından dolayı Salih Ağa onun hakkında herşeyi biliyordu. Hurşit Ahmet Paşa öldükten sonra Salih Ağa onun mallarını ifşa ederek bahsedilen demir sandıkların hepsinin içinin dolu olduğunu

[257] H. H. No: 24937
[258] H. H. No: 37817
[259] H. H. No: 25252

merkeze gönderdiği 13 Aralık 1822 (29 R. 1238) tarihli hattında bildiriyordu.[260] Bundan başka Hurşit Ahmet Paşa Rumeli'de kendisinden başka serasker istemediği için Mora seraskeri Seyit Ali Paşa'ya para çaldığına dair iftira atmıştı. Daha sonra da Ali Paşa'nın malının müsadare edilmesini istemişti. Zavallı Ali Paşa'nın malı müsadere edildiğinde hiçbir seyi çıkmamıştı. Seyit Ali Paşa kendisine atılan bu iftirayı kaldıramamış ve ateşli bir hastalığa düşmüş ve aklı başında olmadığı halde aylarca yatalak kalmıştı.[261]

Bununla yanında Sırpların isyan etmelerinde bir sebepte Süleyman Paşa'nın zulüm ve baskıları olduğu halde Hurşit Ahmet Paşa'ya akrabalığından dolayı ona dokunulamıyordu.[262] El hâsıl Hurşit Ahmet Paşa, her nekadar iyi bir bende olsa da bazen nefsine uyduğundan bazen de yakınlarının sözlerine inandığından yanlış işler yaptığı olurdu.

Padişah II. Mahmut onun yerine Rumeliye Vali ve Serasker tayin edeceği zaman onun yerinin doldurulamayacağını biliyor ve bu nedenle Hattında:*" Müteveffa Hurşit Ahmet Paşa merhumun rum canibi maddesini böyle meskûn bırakıp ayrılması…[263]"*diyordu. Gerçektende Hurşit Ahmet Paşa öldükten sonra yeri doldurulamadı ve Rum isyanı ancak Kavalalı Mehmet Ali Paşa'dan yardım alınarak sakinleşti. Ama isyan uluslararası boyuta ulaştığı için Rumlar bağımsız oldu ve üstüne de Mehmet Ali Paşa sorunu çıktı.

[260] H. H. No: 25513/D
[261] Cevdet, *Tarih,* Cilt XII., s. 80-81
[262] Cevdet, *Tarih,* Cilt X., s. 238-239
[263] H. H. No: 34802

SONUÇ

III. Selim'e kadar geçen süre zarfında kendini gösteren ıslahat hareketleri Osmanlı Devleti'nde önemli bir zaman dilimine tekabül etmektedir. Bu dönemdeki ıslahat zihniyeti, kendinden sonraki çabalara yön verdi ve III. Selim dönemi ıslahat çabalarının gerçekleşmesine zemin hazırladı. Yanmaya başlayan yenilik meşalesi III. Selim devrinde tüm alanlarda doruk noktaya ulaşarak taassubiyeti yakmaya başladı ve kendisinden sonraki dönemlere ışık tuttu.

III. Selim daha şehzadeliği sırasında, imparatorluğun bütün müesseselerinde çözülmeler olduğunu görmüştü. Tahta geçtikten sonra, bu çözülmeyi durdurmak ve Devlet'i kuvvetlendirmek için, devlet adamlarının bu konular üzerinde ilgilenmesini istedi. Başta sadrazam olmak üzere ulema ve ayandan 22 layiha III. Selim'e sunuldu. Layiha sunanlardan ikisi Hıristiyandı.

III. Selim dönemi (1789- 1807), II. Mahmut ve Tanzimat'a zemin hazırlaması bakımından son derece önemlidir. III. Selim'in ıslahat çabası, ayrıca sadece askerî ıslahatların genişlemesi açısından değil, aynı zamanda çok yönlü ıslahat hareketlerinin başlangıcı olması açısından da ayrı bir anlam taşır. Avrupa devletler dengesine yavaş yavaş katılan Osmanlı Devletinin, Hıristiyan dünyasındaki devletlerle yeni biçimde ilişkiler kurmak gerektiği fikrinin icra edilmesine doğru ilk adımı atması III. Selim dönemine tekabül eder. Bir zorunluluk olarak devletin kabuk değiştirmesi gerektiği fikrinin, bu zaman diliminde kendini göstermeye başladığı söylenebilir.

III. Selim tahta geçtikten kısa bir süre sonra ıslahat hareketlerine tüm gücünü sarfetmişken, Mısır beklenmedik bir şekilde Napolyon Bonaparte'nin işgaline uğradı. Bu işgal Devlet-i Aliye'nin Avrupa ile olan ilişkilerini daha gerçekçi bir zemine kaydırdı. Devlet-i Aliye de bu yüzyıldan sonraki ilişkilerini çıkar üzerine tesis etmeye çalıştı. Nihayet Rusya ve İngiltere'nin yardımıyla Fransız orduları Mısır'dan çıkarıldı. Fransızlarla yapılan bu savaşta III. Selim'in kurmuş olduğu Nizam-ı Cedit ordusu büyük başarı göstermişti. Devlet erkânı bu başarıyla yeniliklerin önemini anladı.

Fransızlar Mısırdan çıkarılarak büyük bir tehlike atlatılmış oluyordu. Bu savaştan sonra Bâb-ı Ali, gözünü Mısır'ın idaresine çevirdi. Nitekim bu yüzyılda gerek Mısır'da ve gerek İstanbul dışındaki tüm vilayetlerde beyler yönetimi (diğer anlamıyla başına buyruk valiler) hüküm sürüyordu. Bâb-ı Ali dış ilişkilerinde olduğu gibi iç ilişkilerinde de denge siyaseti güdüyordu. Merkezden uzakta kendi hâkimiyetlerini kuran bu beyler devlete başkaldırdığında yine bunlar diğer güçlü beyler tarafından ortadan kaldırılıyordu. Dolayısıyla güçlü olan bu beylerden ikisinin ya da üçünün isyan etmesi demek devletin aciz kalması demekti. Fransız işgalinden sonra Mısır'ın güçlü bir idareye kavuşması lazımdı. Nitekim Mısır işgalden önce de beylerin elinde olup Bâb-ı Ali, sadece göstermelik bir hâkimiyete sahipti.

Fransızların Mısır'a girmesi Osmanlı Devleti'nin politika değiştirmesine yol açtı. Bu politika değişikliği hem dâhilde hem de hariçte kendini gösterdi. Mısır için devlete sadık iyi bir valinin gelmesi elzemdi. Bu yüzden Fransızların Mısır'dan çekilmesinden sonra Bâb-ı Ali, buranın valiliğine getirilecek en uygun adamın Fransızları Suriye'de durduran Cezzar Ahmet Paşa'nın olduğu düşünüyordu. Fakat Mısır'da asıl hâkimiyet Mehmet Ali Paşa'nın elinde olduğundan Mısır'a güçlü bir liderin gelmesi Mehmet Ali Paşa'nın çıkarlarına ters düşüyordu. Bu yüzden Mehmet Ali Paşa Mısır'a Hurşit Ahmet Paşa'yı getirterek onun Mısır valisi olmasını sağladı. Bâb-ı Ali de bu oldu bittiyi kabul etmek zorunda kaldı.

Hurşit Ahmet Paşa kısa bir süre sonra yine Mehmet Ali Paşa tarafından valilikten azledildi. Aslında Hurşit Ahmet Paşa, Bâb-ı Ali'nin Mısır'da hâkimiyetini sağlaması için son bir şanstı. Hurşit Ahmet Paşa'nın kendisini kanıtlaması için ise ilk fırsattı. Dolayısıyla Hurşit Ahmet Paşa'nın Mehmet Ali Paşa karşısında mücadeleyi kaybetmesi demek Bâb-ı Ali'nin Mısır'da hâkimiyetini kaybetmesi demekti. Aslında Bâb-ı Ali, henüz Hurşit Ahmet Paşa Mısır kalesinde Mehmet Ali Paşa'ya karşı mücadelesine devam ederken Mısır'a iki tane ferman gönderiyordu. Bu fermanlardan biri Hurşit Ahmet Paşa'nın Mısır Valiliği'ne devam etmesiyle ilgiliyken diğer ferman Mısır'ın valiliğinin Mehmet Ali Paşa'ya verilmesiyle ilgiliydi. Yani Mısır'da Bâb-ı Ali'nin iradesi değil güçlü olan kazandı ve Mehmet Ali Paşa, Mısır tahtına oturdu. Hurşit Ahmet Paşa merkezden gönderildiği için onun Mısır'da mücadeleyi kazanması

Bâb-ı Ali'nin gerçek anlamda Mısır'da hâkimiyeti eline alması demekti. Dolayısıyla Hurşit Ahmet Paşa'nın mücadeleyi kazanması Mısır'ın geleceği ve Osmanlı Devleti için çok önemliydi.

Mısır Meselesi'nin Bâb-ı Ali aleyhine sonuçlandığı bir zamanda Sırp İsyanı başladı. Bâb-ı Ali için bu isyan son derece önemliydi. Bu zamana kadar elindeki toprakları savaşlarda kaybeden Osmanlı Devleti, ilk defa kendi içerisinde zuhur eden Sırp İsyanı ile karşı karşıyaydı. Fransız İhtilali'nin probagandasının da etkisi olduğu tahmin edilen bu isyan, Osmanlı Gayri Müslim tebâsı üzerinde de etkisini gösterdi. Aslında Sırplar uzun süreden beri bazı adaletsiz Osmanlı yöneticilerinin elinden bıktıklarından isyan için uygun bir fırsat aramaktaydılar. Tam da bu sıralarda Osmanlı Devleti'nin Rusya ile savaşa girmesi ve Fransızların da Rusya sınırına kadar dayanması Sırplara isyan için aradıkları fırsatı verdi. Bununla beraber Rus ve Fransız ajanları da Sırpları Osmanlı Devletine karşı isyana teşvik ediyordu. Bâb-ı Ali bu isyanı bastırmak için güvenilir birini seçmek zorundaydı. Bu dönemde Osmanlı Devleti'nin bu isyanı bastırabilecek güçte ve yetenekte iki paşası vardı. Bunun biri Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa diğeri ise Rumeli Valisi Tepedelenli Ali Paşa idi.

Mehmet Ali Paşa Mısır'da yerini sağlama aldığından Bâb-ı Ali onun gücünden faydalanmak istiyordu. Bunun için Mehmet Ali Paşa, Vehhabiler üzerine gönderilerek haç yollarının güvenliğini sağlamakla görevlendirildi. Rumeli Valisi Tepedenlenli Ali Paşa ise Rumeli'de Bâb-ı Ali'nin hâkimiyetinden çok kendi hâkimiyetini kurduğundan o da kendi menfaatları gereği halka türlü zulüm ve zalimlik yapmaktan geri kalmıyordu. Böyle birinin Sırp İsyanı'nı bastırması onun Rumeli'de daha da güçlenmesine yol açacaktı. Bâb-ı Ali'nin bu isyan üzerine göndermeyi planladığı iki kişi vardı. Bunlardan biri Diyarbakır Valisi Koca Hüsrev Paşa (D.1756 - Ö.1855) diğeri ise henüz Mısır Valiliği'nden azledilmiş olan Hurşit Ahmet Paşa'ydı.

Koca Hüsrev Paşa, Mısır Valiliği'ndeyken Mehmet Ali Paşa karşısında aciz bir şekilde valilikten azlolundu. Hurşit Ahmet Paşa ise Mehmet Ali Paşa'yı kapandığı kalede bir hayli uğraştırdı ve uzun süre onunla mücadele etti. Hurşit Ahmet Paşa, Mısır Valiliği'nden azledilse de Bâb-ı Ali'nin gözüne girmeyi başardı. Tüm bu sebeplerden

dolayı Sırp İsyanı üzerine Hurşit Ahmet Paşa gönderildi. Hurşit Ahmet Paşa, Sırp İsyanı ile mücadele ederken Rus harbi de patlak verdi. Bu yüzden isyanla gereği gibi mücadele edilemedi. Rusya ile savaş sona erdikten sonra Bâb-ı Ali yönünü tamamen Sırp İsyanı'na çevirdi. Fakat Ruslar savaştan galip çıktıkları için Sırplar'ın özerkliği ile ilgili maddeyi de Bâb-ı Ali'ye kabul ettirdiler. Sırplar ise tam bağımsızlık hayalinde olduklarından özerkliği dahi beğenmediler. Bunun üzerine Bâb-ı Ali, Hurşit Ahmet Paşa'yı sadrazamlıkla taltiflendirerek tüm gücünü Sırp meselesine yönlerdirdi. Hurşit Ahmet Paşa, Sırp İsyanı'nı kısa sürede bastırarak kendisine verilen görevi başarıyla yerine getirdi. Hurşit Ahmet Paşa'nın bu başarısı onu Mehmet Ali Paşa ve Tepedelenli'den sonra en güçlü ve devlete sadık bir paşa olmasını sağladı.

Hurşit Ahmet Paşa, diğer görevlerinde gösterdiği başarıyı sadrazamlığında gösteremedi. Çünkü Hurşit Ahmet Paşa, henüz otoritesini sağlama almadan yeniçerileri ortadan kaldırma planı yaptı. Fakat bu yaptığı plan sarayın en etkili kişisi Halet Efendi tarafından duyulunca o da ocaklıyı ve ulemayı bu plandan haberdar etti. Bunun üzerine Yeniçeriler ve Ulema Hurşit Ahmet Paşa'ya karşı ayaklanınca, Hurşit Ahmet Paşa'nın iki yıl yedi aydan beri yaptığı sadrazamlık görevi sona erdi. Hurşit Ahmet Paşa'nın bu planını gerçekleştirmiş olsaydı Tarihin seyrini değiştirmiş olacaktı. Çünkü Rusya ile yapılmış savaş henüz sona ermişti. Sırp İsyanı da başarılı bir şekilde Hurşit Ahmet Paşa tarafından bastırılmıştı. Bu olaylardan sonra Bâb-ı Ali, uzun süreli bir barış dönemine girdiğinden Yeniçerilerin yerine güçlü bir ordu kurulabilirdi ve bunda da Hurşit Ahmet Paşa'nın önemli bir rolü olurdu. Bu dönemde Mehmet Ali Paşa ve Tepedelenli Ali Paşa'dan başka tüm paşalar Halet Efendi tarafından yönlendiriliyordu. Dolayısıyla Halet Efendi'nin sarayda etkisi büyüktü. Hurşit Ahmet Paşa, biraz daha görevde kalsaydı beklide Halet Efendi'nin saraydaki gücünü kaybetmiş olacaktı.

Halet Efendi zeki bir kişi olduğundan sarayda dönen bütün olaylardan haberdardı. Bu yüzden Hurşit Ahmet Paşa'dan önce davranarak onu sadrazamlıktan azlettirdi. Hurşit Ahmet Paşa Sadrazamlıktan azledildikten kısa bir süre sonra Halet Efendi'nin de etkisiyle önce Bosna Valiliğine sonra da Anadolu Valiliği'ne tayin edildi. Halet Efendi

bu zamana kadar kendisine bağlı olan Hurşit Ahmet Paşa gibi güçlü yapıda birini kaybetmek istemiyordu. Bu yüzden onun affedilmesini de yine kendisi padişahtan istedi. Sadrazamlık yaptığı kısa sürede Halet Efendi'nin saraydaki gücünü gören Hurşit Ahmet Paşa, affedildikten sonra bütün memuriyeti boyunca yaptığı işleri Halet Efendi'nin rızası dâhilinde yaptı.

Hurşit Ahmet Paşa'nın sadrazamlığından sonraki görevi daha önce olduğu gibi isyanları bastırmakla geçti. Hurşit Ahmet Paşa, Anadolu Valili'ne tayin edildikten sonra kısa bir süre sonra Diyarbakır, Halep vilayetlerinde isyanlar çıktı. Hurşit Ahmet Paşa, bu isyanlarla da uzun bir süre uğraştırdıktan sonra bu isyanları da bastırdı. Fakat bu isyanın farklı bir özelliği vardı. Bu isyan Bâb-ı Ali'ye karşı değil valilerin etrafındaki adaletsiz kişilerin zulmünden kaynaklanıyordu. Bu adaletsizlik İstanbul tarafından duyulunca, bu isyanların sebeplerini yerinde araştırmak üzere bir heyet gönderdi. Heyet isyanın sebebini incelediğinde isyanın sebebinin Hurşit Ahmet Paşa'nın çevresinde bulunan zalim Arnavut askerlerinin hal ve hareketlerinden kaynaklandığını merkeze bildirdiler. Bu dönemde Bâb-ı Ali'nin askeri gücü daha çok paralı Arnavut askerlerinden oluşmaktaydı. Bu askerlerin de tüm düşündükleri ulufeleri olduğundan ulufelerini alamadıkları takdirde bölgenin ileri gelen zenginleri ile işbirliği yaparak halka zulmediyorlardı. Hurşit Ahmet Paşa her ne kadar askerlerinin bu hatalı davranışlarının çoğunu fark etse de askerlerinin maaşlarını veremediğinden bu davranışlarını görmezden geliyordu.

Hurşit Ahmet Paşa, Anadolu'da işleri yoluna koyduktan sonra Tepedelen'li Ali Paşa üzerine sevk edildi. Tepedelenli Ali Paşa uzun süreden beri Rumeli'de Valilik yaptığından mevkisini sağlama almış ve kendisine muhalif olan kişileri türlü dolaplar çevirerek ortadan kaldırmıştı. Tepedelenli Ali Paşa'nın en yakın adamları bile kendisinden bıkmıştı.

Tepedelenli Ali Paşa'nın zulmünden İstanbul'a gelenlerin sayısı bir hayli arttığından Bâb-ı Ali onu ortadan kaldırmak için Hurşit Ahmet Paşa'yı görevlendirdi. Hurşit Ahmet Paşa, Tepedelenli'yi kalesinde sıkıştırdığında Tepedelenli Ali Paşa, hemen yakın adamlarını Rumların içine göndererek onları ayaklanmaya teşvik etti. Bu olay

üzerine uzun zamandan beri isyan etmek için uygun zaman arayan Rumların aradıkları fırsat da ellerine geçti. Hurşit Ahmet Paşa ilk önce Tepedelenli'yi ortadan kaldırmak için tüm gücünü seferber etti. Hurşit Ahmet Paşa, kendisi Rumeli'deyken Rumların isyanı daha fazla genişleteceklerini tahmin etmiyordu. Halbuki Rumlar, Tepedelenli Ali Paşa'dan çok korkuyordu. Onun korkusundan da bir türlü ayaklanmaya cesaret edemiyorlardı.

Diğer yandan Hurşit Ahmet Paşa isyanları bastırma konusunda deneyimli olduğu halde Rum isyanını basite aldı. Bununla beraber Rumlar sayıca diğer Gayr-i Müslimlerden de fazla idiler. Onlar isyan ederse bu isyanı bastırmak da pek kolay olmazdı. Hurşit Ahmet Paşa bütün gücünü Tepedelenli Ali Paşa'ya yoğunlaştırdı ve onu ortadan kaldırdı. Aslında Mısır'da Mehmet Ali Paşa nasılsa Rumeli'de de Tepedelenli Ali Paşa aynıydı. İkisininle de Hurşit Ahmet Paşa mücadele etmişti. Fakat Mehmet Ali Paşa çok zeki biriydi bölgesinde bütün ileri gelen beyleri kendisine bağlamış ve aralarında büyük bir dostluk kurmuştu. Dolayısıyla dışarıdan kendi askeriyle gelen hiçbir kişi ona karşı koyamazdı. Bu yüzden Hurşit Ahmet Paşa'nın onunla yaptığı mücadeleyi kazanması imkânsızdı.

Tepedelenli Ali Paşa cahil ve yalnız kendi çıkarlarını düşündüğünden çevresinde güvenebileceği hiç kimseyi bırakmadı. Hurşit Ahmet Paşa, Tepedelenli Ali Paşa'nın bu zafiyetini kullanmayı çok iyi bildi. Tepedelenli Ali Paşa kalede sıkışık durumdayken Hurşit Ahmet Paşa onun yakın adamlarına türlü vaatlerde bulunarak kendi yanına çekmeyi başardı. En yakın adamları tarafından terk edilen Tepedelenli son bir çare olarak Bâb-ı Ali'den af diledi. Bâb-ı Ali Tepedelenli'yi affettiği fermanı Hurşit Ahmet Paşa'ya gönderdi. Fakat Halet Efendi, Hurşit Ahmet Paşa'ya haber göndererek Tepedelenli'nin öldürülmesini istedi. Çünkü Tepedelenli, Halet Efendi hakkında çok şey bildiğinden İstanbula gelmesi onun için pek de iyi olmazdı. Bunun üzerine Hurşit Ahmet Paşa, kendi uydurduğu Tepedelenli'nin ölüm fermanını kendi adamlarına vererek Tepedelenli üzerine gönderdi. Kendisini affedilmiş zanneden Tepedelenli Ali Paşa, Hurşit Ahmet Paşa'nın adamları tarafından öldürüldü.

Tepedelenli Ali Paşa’nın ortadan kalkması Bâb-ı Ali tarafından sevinçle karşılandı. Çünkü Bâb-ı Ali’nin istemediği iki kişiden birisi olan Tepedelenli’nin ortadan kalkması devletin Rumelide’ki otoritesini güçlendirdi. Bunun yanında Hurşit Ahmet Paşa’nın devlet nazarındaki önemi daha da arttı. Mehmet Ali Paşa’dan sonra Bâb-ı Ali’de ikinci adam konuma geldi. Fakat Hurşit Ahmet Paşa, hala Halet Efendi’den bağımsız hareket edemiyordu.

Hurşit Ahmet Paşa Tepedelenli Ali Paşa’yı ortadan kaldırdıktan sonra tüm gücünü Rum isyanına çevirse de isyanı bastıramadan öldü. Hurşit Ahmet Paşa’nın ölmesiyle onun yerine geçebilecek yetenekte biri olmadığından Rum İsyanı da bastırılamadı ve uluslararası boyut kazandı.

Hurşit Ahmet Paşa memuriyeti boyunca isyanlarla uğraştı. İlk memuriyetinde isyan eden Mısır beyleriyle mücadele etti ve daha sonra da vehhabi meselesiyle uğraşıp haç yolları güvenliğini sağladı. Sırp isyanına yerinde ve zamanında müdahale ederek kısa sürede isyanı bastırdı. Bu sayede Sırplar uzun süre daha Devlet-i Aliye’nin tebâsı olarak kaldılar. İsyanın başarıya ulaşamaması diğer isyanlara neden olmadı. Bundan sonra Anadolu’da çıkan isyanları bastırdı. Son olarak Rum İsyanı’nı bastırmaya muvaffak olacakken vefat etti. Onun vefatıyla isyan bastırılamadı.

Diğer yandan Hurşit Ahmet Paşa, Mehmet Ali Paşa ve Tepedelenli Ali Paşa gibi Bâb-ı Ali’nin başına bela olan kişilerle mücadele etti. Mehmet Ali Paşa’ya karşı mücadeleyi kaybedince Bâb-ı Ali Mısır’da bir daha otoritesini sağlayamadı. Bunun yanında Hurşit Ahmet Paşa’nın Tepedelenli Ali Paşa’yı ortadan kaldırması Bâb-ı Ali’yi Rumeli’de önemli bir sorundan kurtardı. Böylece Devlet-i Aliye’nin otoritesi Rumeli’de yeniden güçlendi.

Osmanlı Devleti’nin bu döneminde merkezi otoritesi zayıfladığından güçlü olan kişiler merkezde istenmez oldu. Bu kişiler merkezden uzak yerlere de gidince gittikleri yerlerde hâkimiyetlerini güçlendirince Bâb-ı Ali’nin otoritesini tanımaz oldular. Otoritelerini devam ettirmek için de halka türlü zalimliklerde bulunmaktan geri kalmadılar. Bu da her tarafta isyanlara sebebiyet verdi. Hurşit Ahmet Paşa, memuriyeti

boyunca önce otorite tanımayan Mehmet Ali Paşa ve Tepedelenli Ali Paşa gibi dönemlerine damgasını vuran kişilerle mücadele etti. Bununla beraber Sırp İsyanı, Rum İsyanı ve Anadoluda'ki isyanlar gibi isyanlarla başarılı bir şekilde mücadele etti. Dolayısıyla Hurşit Ahmet Paşa, III. Selim, Mustafa IV. ve II. Mahmut dönemlerinde en önemli olayların bastırılmasında her zaman ön planda oldu ve başarı kazandığı yerlerde devlet otoritesi devam etti. Başarı kazanamadığı Mısır gibi yerlerde ise devlet otoritesi bir daha tesis edilemedi.

KAYNAKLAR

ÂBİDİN, İbn-i, **MUHTAR,** Redd'ül, *Resimli ve Haritalı Mufassal Osmanlı Tarihi,* Cilt V, İskit ve Güven Yayınevi, İstanbul 1962

ALAN, Gülbadi, "Protestan Amerikan Misyonerleri, Anadolu'daki Rumlar ve Pontus Meselesi", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* Sayı 10, Kayseri 2001, s. 183-208

ALTUNDAĞ, Şinasi, "Mehmet Ali Paşa", *MEB. İslâm Ansiklopedisi,* Cilt VII., İstanbul 1970, s. 566-579

______________, "Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın Suriye'de Hâkimiyeti Esnasında Tatbik Ettiği İdare Tarzı", *Belleten*, Cilt VIII., Sayı 30, TTK. Ankara Nisan 1944, s. 231-243

_______________, "Mehmet Ali Paşa İsyanı Esnasında", *Belleten,* Cilt VI., Sayı 23-24, TTK. Ankara Temmuz 1942, s. 229-251

AKÇURA, Yusuf, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Dağılma Devri (XVIII. ve XIX. Asırlarda),* 3. Baskı, TTK. Ankara 1988

BATAKOVİTCH, Dusan T., *Hitoire du Peuple Serbe,* L'age d'Homme 2005

BAYSUN, Cavit, "Ali Paşa Tepedelenli", *MEB. İslam Ansiklopedisi,* Cilt I., İstanbul 1965, s. 343-348

BERKES, Niyazi, *Türkiye'de Çağdaşlaşma,* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2006

BRUNET, de Presle et **BLANCHET,** Alexandre, *Grèce Depuis la Conquête Romaine Jusqu'à Nos Jours,* Firmin Didot, 1860

CEVDET, Ahmet Paşa, *Tarih-i Cevdet,* (Çev. Zuhuri Danışman), XII Cilt, Yeni Matbaa, İstanbul 1966

CLOGG, Richard, (Çev. D. Şendil), *Modern Yunanistan Tarihi,* İletişim Yayınları, İstanbul 1997

CONTOGEORGİS, Georges, *Histoire de la Grèce*, Coll. Nations d'Europe, Hatier, 1992

ÇETİN, Atilla, *Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın Mısır Valiliği,* Özel Baskı, İstanbul 1998

ÇOLAK, Kâmil, "Mısır'ın Fransızlar Tarafından İşgali ve Tahliyesi (1798-1801)", *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi,* 2008/ II., s. 141-183

DANİŞMENT, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi,* Cilt IV, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1961

DEVELİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat,* 17. Baskı, Ankara 2000

ERYILMAZ, Bilal, *Tanzimat ve Yönetimde Modernleşme,* İşaret Yayınları, İstanbul 1992

ERİM, Nihat, *Devletler Arası Hukuk ve Siyasi Tarih Metinleri,* Cilt I., Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1953

EMECEN, Feridun, "Cezzar Ahmet Paşa", *Diyanet İslam Ansiklopedisi,* Cilt VII., İstanbul 1993, s. 516-518

HATİPOĞLU, Murat, *Türk Yunan İlişkilerinin 101. Yılı,* Bilgi Yayınevi, Ankara 1998

HIZIR, İlyas, *Tarih-i Enderun,* İstanbul H. 1276 (1812)

HİTZEL, Frédéric, "2e colloque international, Histoire de l'imprimé dans les langues et les pays du Moyen-Orient", *İmpériales de Constantinople en 1816* Bibliothèque nationale de France, Paris 2-4 novembre 2005, s. 1-6

İNALCIK, Halil, "Hüsrev Paşa", *Diyanet İslam Ansiklopedisi,* Cilt XIX., İstanbul 1988, s. 41-45

KARAL, Enver Ziya, *III. Selim Ün Hatt-ı Humayunları,* VII. Dizi – Sayı 10, 2. Baskı, Ankara TTK. 1999

______________, *Osmanlı Tarihi, Nizam-ı Cedit ve Tanzimat Devirleri,* Cilt V., TTK. Ankara 1988

KUTLUOĞLU, H. Muhammet,"Kavalalı Mehmet Ali Paşa", *Diyanet İslam Ansiklopedisi,* Cilt XXV, İstanbul 2002, s. 62-65

KÜÇÜK, Cevdet, "Hurşit Ahmet Paşa", *Diyanet İslam Ansiklopedisi,* Cilt XVIII. İstanbul 1998, sf. 395-396

_______________, "Hurşit Ahmet Paşa", Osmanlılar Ansiklopedisi, *YKY.*, İstanbul 2008, s.570-571

LEVİS, Bernard, (Çev. Metin Kıratlı), *Modern Türkiye'nin Kuruluşu,* 4. Baskı, TTK. Ankara 1991

LEWİS, Bernard, "The Impact of the Frenche Revolution on Turkey: Some Note on the transmission of Idea", *Journal of World History,* London 1953, s. 111-113

LÜTFİ, Ahmet Efendi, *Vakanüvis Ahmet Lütfi Efendi Tarihi,* Cilt I., Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1999

ORTAYLI, İlber, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı,* Hil Yayınları, İstanbul 1982

ÖMER, Efendi Câbi, *Câbi Tarihi (Tarih-i Sultan Selim-i Salis ve Mahmud-ı Sani),* Haz. Mehmet Ali Beyhan, Cilt II., TTK., Ankara 2003

ÖZCAN, Abdülkadir, "Halet Efendi", Diyanet İslam Ansiklopedisi, Cilt 15, İstanbul 1988, s. 249-251

ÖZCAN, Azmi, "Osmanlı – İngiltere Münasebetleri", *Diyanet İslam Ansiklopedisi",* Cilt XXII, İst. 2000, s. 302-307

MARDİN, Şerif, *Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu,* İletişim Yayınları, İstanbul 2004

MİLAS, Herkül, *Yunan Ulusunun Doğuşu,* İletişim Yayınları, İstanbul 1999

MUMCU, Ahmet, *Divan-ı Hümâyûn,* Birey Toplum Yayınları, Ankara 1986

PAKALIN, Mehmet Zeki, *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü,* M.E.B., III Cilt, İstanbul 1971

SAMİ, Şemseddin, *Kamusu Türki,* İstanbul 1317-1318 (1900)

SANDER, Oral, *Anka'nın Yükselişi ve Düşüşü: Osmanlı Diplomasi Tarihi Üzerine Bir Deneme,* İmge Kitapevi, Ankara 1993

SEZEN, Tahir, *Osmanlı Yer Adları-Alfabetik Sısrayla,* Ankara 2006

SEZER, Hamiyet, “Tepedelenli Ali Paşa’nın Çiftlikleri Üzerine Bir Araştırma”, *Belleten,* LXII/233, Ankara1998, s.75-107

________________, "Tepedelenli Ali Paşa'nın Oğulları", *A.Ü.D.T.C.F. Tarih Araştırmaları Dergisi 1995,* Cilt XVII/28, Ankara 1996, s.155-164

SHAW, Stanfort Jay, *Ortadoğu’da Modernleşme,* İnsan Yayınları, İstanbul 1995

SİNOUE, Gilbert, (Çev. Ali Cevat Akkoyunlu), *Kavalalı Mehmet Ali Paşa Son Firavun,* Doğan Kitap, İstanbul 1999

SOFUOĞLU, Adnan, *Fener Rum Patrikânesi ve Siyasi Faaliyetleri,* Turan Yayıncılık, İstanbul 1996

SUBAŞI, Turgut, *Anglo-Ottoman Relations and the Reform Question in the Early Tanzimat Period 1839-1852: with Special Reference to Reforms Concerning Ottoman non-Muslims,* Birmingham Üniversitesi, İngiltere 1995, (Basılmamış Doktora Tezi)

SUBAŞI, Turgut, “Anglo-Ottoman Relations Before the Tanzimat New Millenium Perspectives in the Humanities”*, Global Publications,* New York 2003, pp. 202-230

SÜREYYA, Mehmet, *Sicilli Osmâni,* Cilt II., Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 1996

ŞANİZADE, Mehmet Ataullah, *Tarih-i Şanizade,* Cilt I., İst. 1284 (1867); Cilt II., İst. 1290 (1873); Cilt III., İst. 1291 (1874); Cilt IV., İst. 1295 (1878)

TEKİNDAĞ, M. Şihabettin, “Halet Efendi”, *MEB. İslam Ansiklopedisi,* Cilt V-1, İstanbul 1950, s. 123-125

UNAT, Faik Reşat, *Hicri Tarihleri Miladi Tarihe Çevirme Klavuzu,* TTK Ankara 1974

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı,* TTK. Ankara 1945

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, "Selim III'ün Veliaht iken Fransa Kralı Lui ile Muharebeleri", *Belleten,* Cilt II., Ankara 1938, s. 191-246

VASIF, Ahmet, *Tarih-i Vasıf,* II Cilt, Kubbe Altı Sahaf, İstanbul 1219 (1804)

ARŞİV BELGELERİ

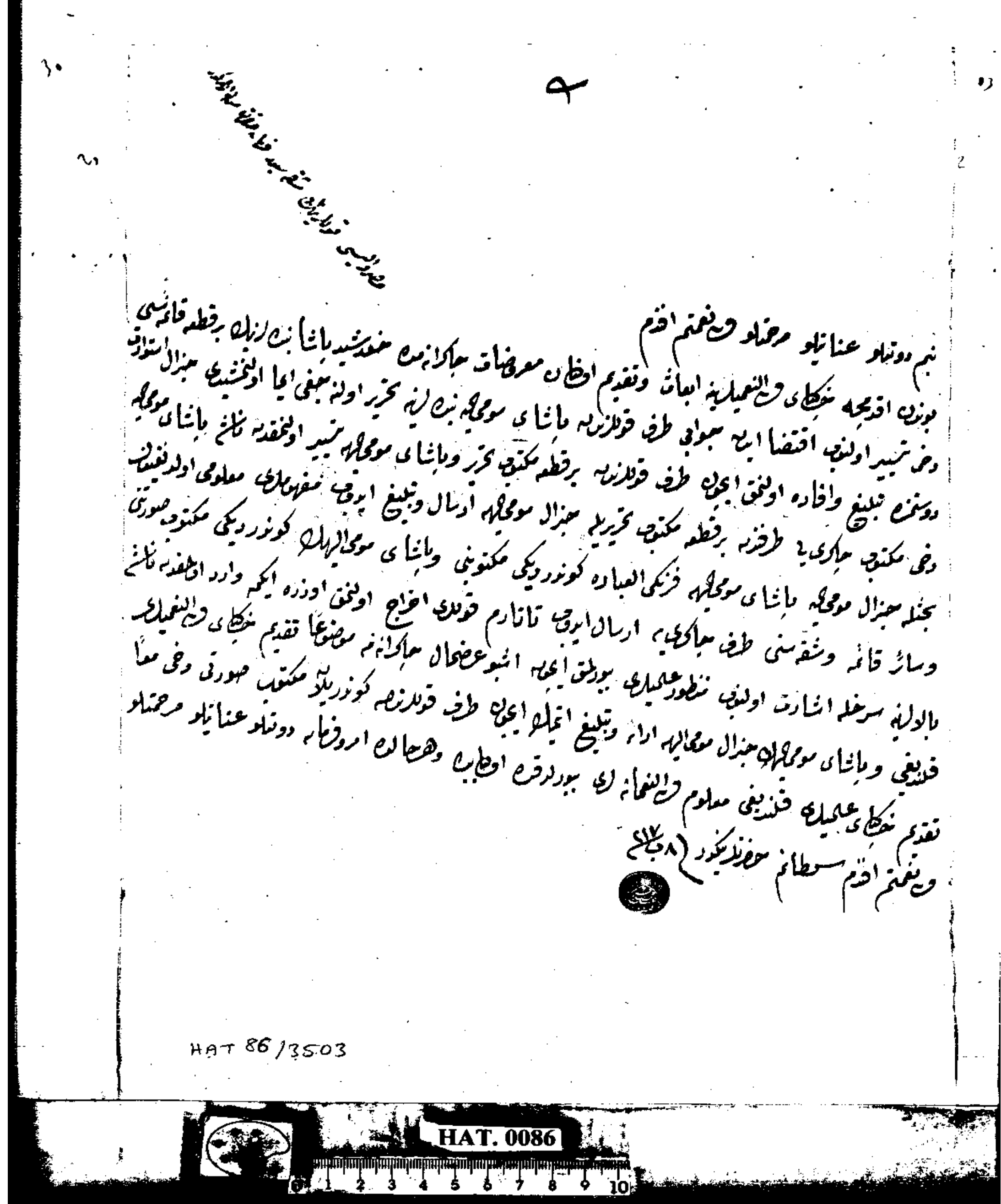
B.O.A. HATT-I HÜMAYÜN TASNİFİ **:**3628-B; 11879; 3649-A; 3646; 3646-A; 3623; 3623-A; 3447-A; 3450-A; 3623-D; 3471; 3447-İ; 3447-L; 3450; 11914; 1218; 3447E; 3447-H; 3478-B; 3654; 3532; 3447; 1918-A; 3642; 3455; 35566-B; 3798; 3598; 3473; 3537;1892; 3566-D; 3566; 3843; 3486; 3447-A; 1998; 3453-D; 3474; 3474-G; 3474-İ; 3474-K; 3474-J; 1969; 4781; 3486; 3640; 3610; 15386; 3620; 3478-F; 3853; 3878-D; 3828-B; 1894; 24884; 31772-B; 31772-D; 24847; 31829; 41886; 41930; 26287; 24269; 24256; 19577; 26286; 25285; 21780; 35311; 36352-A; 22071; 31196; 36039; 25215; 22230; 34404; 22252; 34422-C; 34422; 34422-A; 34780-C; 3478-B; 18706; 34423; 34174; 21060; 40270; 35243; 17928; 31943; 38321; 35352; 35160; 40640; 35234; 37817; 33837-A; 35153-A; 34802; 3637; 3503; 14360; 39717-E; 39608; 25513-D; 42064; 1234

B.O. CEVDET ASKERİYE :54390; 33982; 39359;

B.O. CEVDET DAHİLİYE :655; 5355; 7038; 9736; 10549; 10532

EKLER

Ek 1:

Mısır Valisi Hüsrev Paşa'dan Sadaret'e; Hurşit Ahmet Paşa'nın İngiliz Generali Servard ile yazışmasının suretini Hüsrev Paşa'ya göndermesine dair (H. H. No: 3503)

Ek 2:

İngiliz Generali Servard'ın Mısır'ı boşaltarak memleketine dönmesi için Hurşit Ahmet Paşa'nın İngiliz Hükümeti'nden emir aldığına dair (H.H. No: 3582)

EK 3:

HAT. 216/11879

HAT. 0216

Fransız Donanmasına karşı İngiliz yardımına gerek olmadığına dair Hurşit Ahmet Paşa'nın İngilizlere cevabı (H.H.No: 11879)

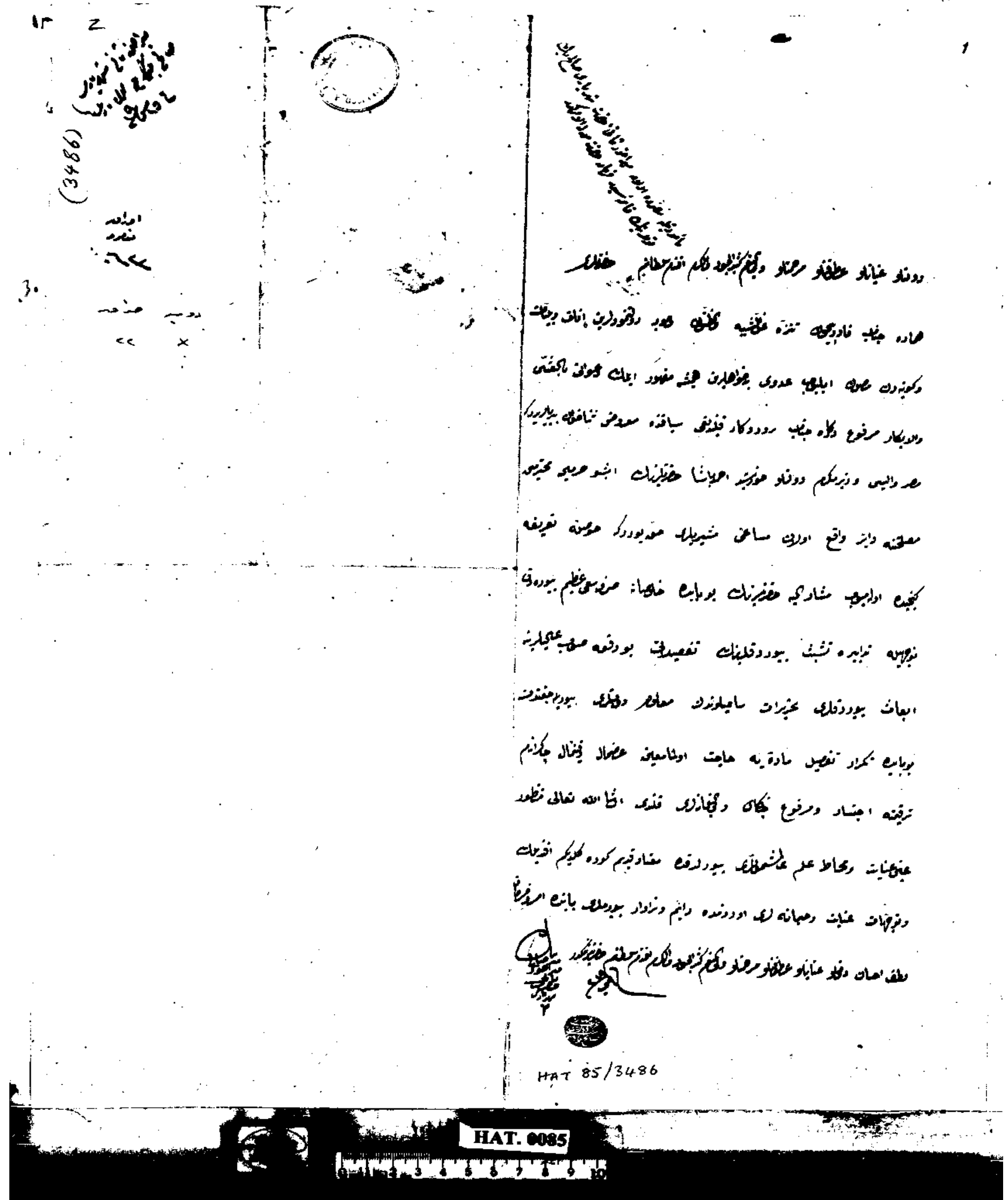
EK 4:

HAT 89/3647

Hurşit Ahmet Paşa'nın Mısır'a gelmesinden tüm beylerin memnun olmasına dair (H.H. No: 3647)

EK 5:

(3486)

HAT 85/3486

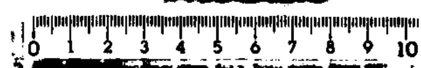
HAT. 0085

Hurşit Ahmet Paşa'nın Haremeyn ve Muhteremeyn için çok çalıştığına dair Salih Paşa tarafından İstanbula gönderilen (H.H.No: 3486)

EK 6:

HAT. 39/1969

HAT. 0039

Mısır Valisi Hurşit Ahmet Paşa'nın Zulmünden herkesin şikâyetçi olduğuna dair (H.H. No: 1969)

EK 7:

HAT 37/1894

HAT. 0037

Hurşit Ahmet Paşa'nın Niş Kalesine gelip Sırplı üzerine gitmesine dair (H. H. No: 1894)

EK 8:

Hurşit Ahmet Paşa'nın Sırplı İsyanı'nı halletmek için ordu içerisindeki başıbozuk kişileri düzene sokmasına dair (H. H. No: 24884)

EK 9:

Hurşit Ahmet Paşa'nın Sırpların elinde bulunan palangaları eline geçirdiğine dair (H. H. No: 31772/B)

EK 10:

HAT. 651/31829

HAT. 0651

Sırp İsyanı üzerine gönderilen ordunun müşkülat içerisinde kaldığına ve zahireye ihtiyacı olduğuna dair (H. H. No: 31829)

EK 11:

HAT 342/19577

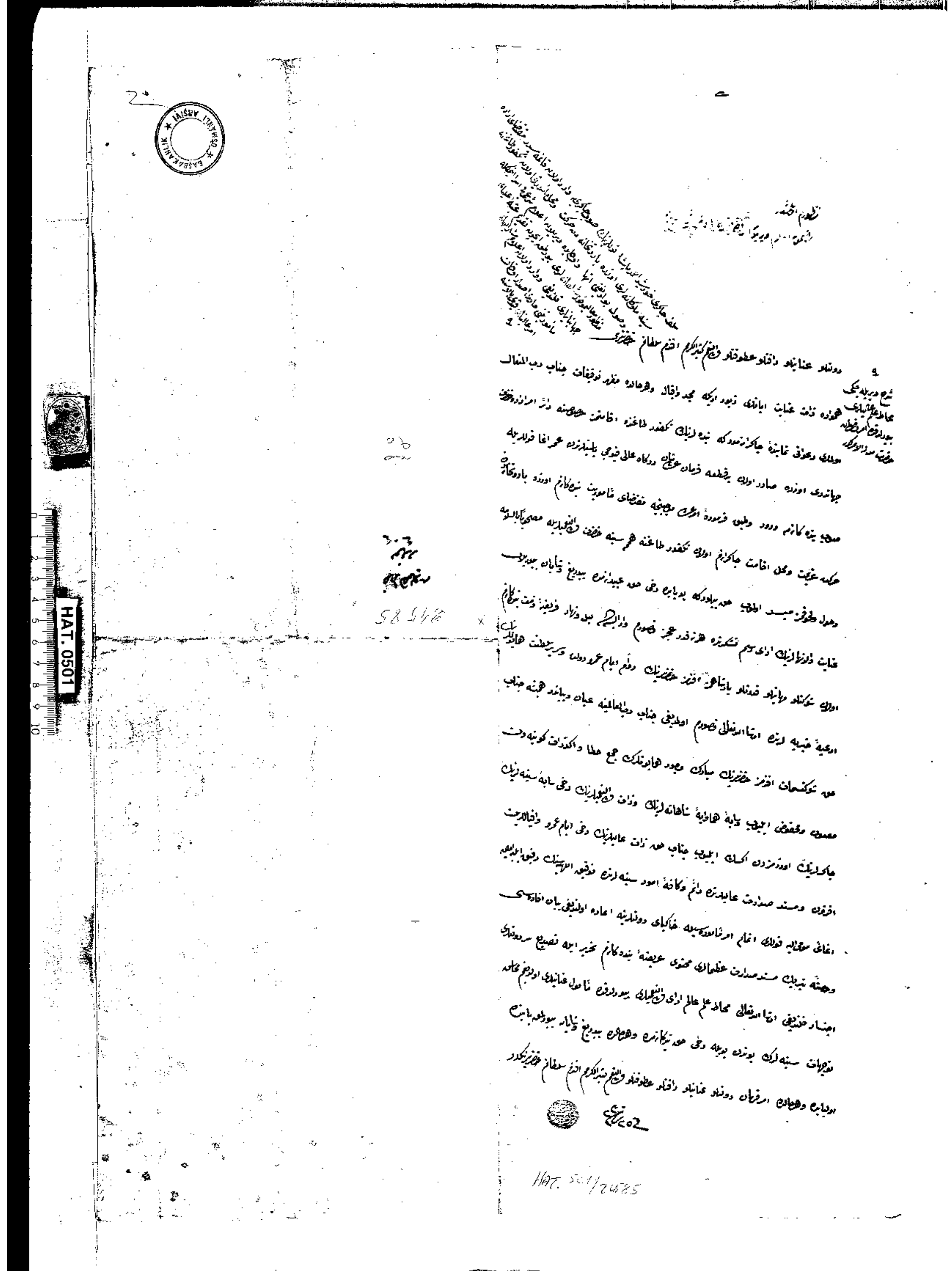
HAT. 0342

Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın Medine'nin Haricilerden zapt edildiğine dair Sadrazam Hurşit Ahmet Paşa'ya gönderdiği tahrir (H. H. No: 19577)

EK 12:

Sadrazam Hurşit Ahmet Paşa'nın Tımar tevcihinden dolayı Ocak Ağaları ile arasının açılmasına dair (H. H. No: 26286)

EK 13:

Hurşit Ahmet Paşa'nın Sadrazamlıktan azledildikten sonra sürgün yeri Tekfurdağı'na ulaştığına dair (H. H. No: 24585)

EK 14:

HAT. 423/21780

HAT. 0423

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Hurşit Ahmet Paşa'nın Bosna Valiliği'ne atanması ve ununla beraber Bosna ve Belgrad'taki tüm valilirin değiştiğine dair (H. H. No: 21780)

EK 15:

HAT. 0631

Selanik ve Kavala Sancakları'nın Hurşit Ahmet Paşa'nın uhdesine verilmesine dair (H. H. No: 31196)

EK 16:

HAT 763/ 36039

HAT. 0763

Hurşit Ahmet Paşa'nın Anadolu Valiliği'ne atandığına dair (H. H. No: 36039)

EK 17:

Halep ve Diyarbakır'daki isyanlar hakkında Hurşit Ahmet Paşa'nın malumat vermesine dair (H. H. No: 25215)

EK 18:

HAT. 859/38321

HAT. 0859

Mora’da İsyan eden Rumlara karşı üstünlük sağlandığına dair Hurşit Ahmet Paşa’nın tahriri (H. H. No: 38321)

EK 19:

HAT 839/37817

HAT. 0839

Hurşit Ahmet Paşa'nın Mora isyanı için asker sayısını mübalağalı gösterip istanbuldan para ve yardım istemesine dair (H. H. No: 37817)

EK 20:

HAT 906/39717-E

HAT. 0906

Hurşit Ahmet Paşa'nın ölmesi ve arası açık olan Salih Paşa'nın bunu eshefle karşılamasına dair (H. H. No: 39717/E)

EK 21:

HAT 901/39608

HAT. 0901

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Hurşit Ahmet Paşa'nın ölümüyle Rumeli ordusunun hareketsiz kaldığına dair (H. H. No: 39608)

EK 22:

HAT 522/25513 D

HAT. 0522

Tepedelenli Ali Paşa'nın kaybolan iki demir sandık mücevheratının Hurşit Ahmet Paşa'nın ölmesiyle hareminde ortaya çıkmasına dair H. H. No: 25513/D

EK 23:

HAT 517/25252

HAT. 0517

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Tepedelenli Ali Paşa’ya ait büyük bir pırlanta yüzüğün Hurşit Ahmet Paşa’nın ölmesiyle onun hareminde ortaya çıkmasına dair (H. H. No: 25252)

EK 24:

Yunan Milli Savaş Müzesi, XIX. Yüzyıl Resimleri, Hurşit Ahmet Paşa

EK 25:

Kavalalı Mehmet Ali Paşa, Cairo Citadel Müzesi, 1840

EK 26:

Mehmet Ali Paşa ile Sarayında Röportaj, Mısır, David Rober Tarafından resmedilmiştir

EK 27:

Ressam Charles Glevre tarafından 1835'te resmedilmiş üç Fellaha ait resim

EK 28:

Viladimir Borovikovski tarafından 1816 da resmedilmiş, Milli Belgrad Müzesi, Kara Yorgi

EK 29:

Sırp Prensi Miloş Obronoviç, 1848'de resmedilmiş, Belgrad Milli Müzesi

EK 30:

Tepedelenli Ali Paşa, Büyük yüz adamdan biri, D. Appleton & Company, New York, 1885.

EK 31:

Tepedelenli Ali Paşa, Yanya Gölü'nde gezinti, Yunan milletvekili Louis Dupré tarafından resmedilmiş 1825

EK 32:

Aleksandros İpsilantis'in Atina Tarih Müzesinde bulunan ve Dionisos Tsokos tarafından yapılmış tablosudur.

EK 33:

Aleksandras İpsilantinin Kanuni Sultan Süleyman yerine konan resmi, Nicola Lorga tarafından 1930'da değiştirilmiş bir taklit

EK 34:

Theodoros Vryzakis tarafından resmedilmiş Yunan bağımsızlık savaşına ruhani bir atmosfer veren tablo

EK 35:

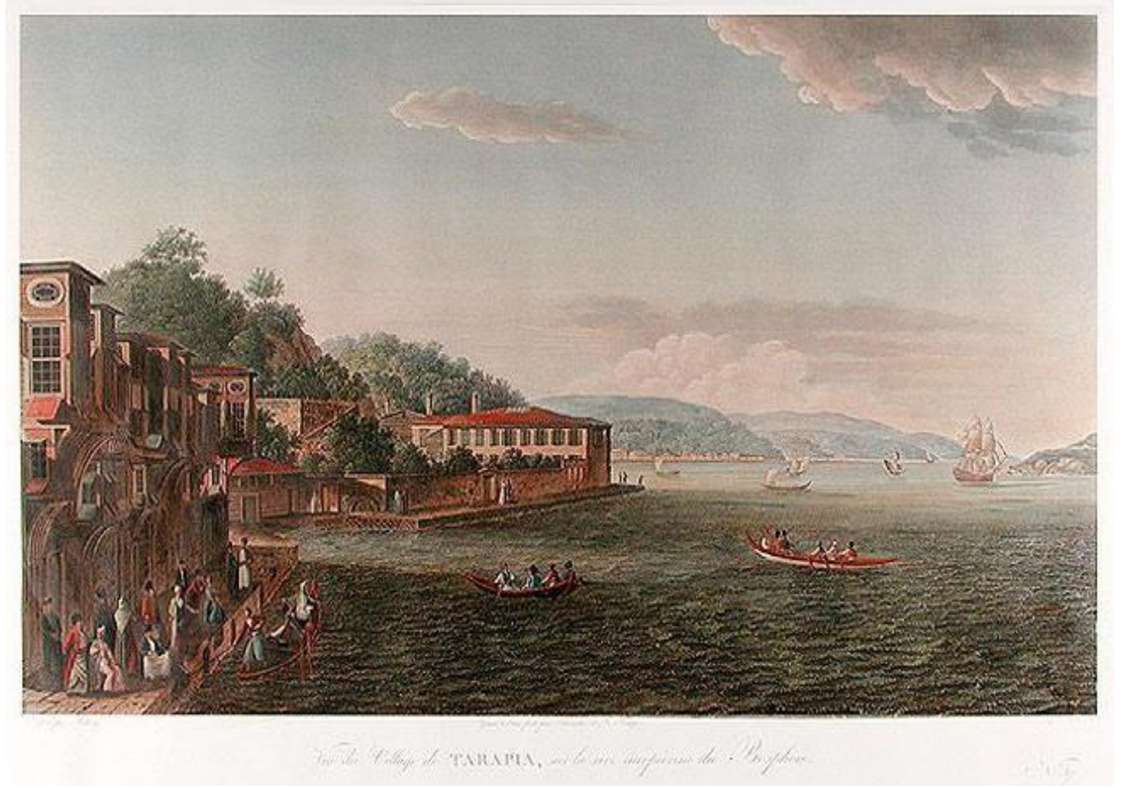
Theodoros Vryzakis tarafından resmedilmiş Asi Rumlarla Osmanlı Ordusu arasındaki çarpışmadan bir görüntü, Atina

EK 36:

Patrasli Papaz Germenos’un Mora’da Yunan bayragini kutsaması, Theodoros Vryzakis, 1865, Milli Sanat Galerisi, Alexandros Soutzos Müzesi, Atina

EK 37:

İstanbul'un Tarabya semtindeki İpsilanti Yalısının 1809-1819 yılları arasındaki halini gösteren Antoine Ignace Melling (1763-1831) tarafından yapılmış gravürü

EK 38:

Peter Von Hess tarafından resmedilmiş Rum asilerin toplanmasından bir görüntü

EK 39: Tepedelenli Ali Paşa hakkında ölüm fermanının Hurşit Ahmet Paşa'ya hitaben yazılması (Cevdet, *Tarih,* Cilt XI., İst. 1966, s. 2-14)

"Hurşit Ahmet Paşa adâm-ullah-ı teali icaleye hüküm ki:

Hain-i din ve devlet ve kâfir-i nan ve nimet olan Tepedelenli Ali Paşa, otuz kırk seneden beri saltanat-ı seniyyem sayesinde bunca kaza ve kasabat ve kura ve nevahi-i şamil sancakların mutasarrıfı olarak gerek kendisi ve gerek evlat ve ahfat ve mütallikatı alel'istimrar enva-i eltaf ve inayet-i şahane ve hatt ve tadat gelmez nice nice ihsan ve niam-ı padişahaneme nail olmuşken bu kadar nimetin kadir ve şükrünü bilmeyip zir-i iradesinde bulunan kuttan-ı memleket ve aceze-i raiyete hilaf-ı şeriat-ı garra ve menafi-i rıza bir tarihte misli sebkat etmemiş ve hatır ve hayale gelmemiş türlü türlü cevr ve ezalara bi mehaba cesaret ederek şimdiye dek etmediği hıyanet ve hesabat kalmamış ve hiçbir vakitte tek durmayıp her nerede bir fesat zuhur etse ya kuvvet-i maliye yahut sair cihetlerle ve güna gün desise ve sanatları ile gizli ve aşikâre anda eli ve medhali mütehakkık olduğundan gayri kendi idaresine muhavvel olan memleketlere kanaat etmeyerek sair eyalet ve sancaklara dahi el atıp türlü zeminlerde ihtilaller çıkarıp ahali-i bilad ve fukara-yı ibaddan kiminin mal ve canına ve kiminin ırzına tasallut ile Arnavutluk'ta ve Yenişehir ve Manastır ve Sarıgöl gibi civarında bulunan kazalarda kati çok haneler söndürerek mezalim ve taaddiyatı afaka çıkıp ol havali hanedan ve sükkânını vatanlarından dur ve mehcur ederek canlarından bizar etmiş ve böyle hilaf-ı şeriat-ı garra ve muğayir-i emr ve rıza harekâttan zecr ve meni içün aralık aralık taraf-ı Devlet-i Aliyyemden vaki olan nasayih ve tevbihat ve vehameti akıbete dair ihtarata hiç kulak tutmayıp yine bildiğine gitmiş ve nihayet'ül-emr açıktan açığa isyan ederek hayli vakitten beri kurduğu dam-ı melanet ve ihaneti icra zımnında kemal-i sürur ile Yanya Kalesi'ne kapanup Devlet-i Aliyyeme karşı durabilmek zammı batılına düşmüş ve vukuu bulan Rum milleti fesadında dahi hafifçe derkâr olan ittifakını meydana çıkarıp Mora ve Soli gâvurlarına külliyetli akçeler göndererek ümmet-i Muhammet üzerine taslit ile bi din ve mezhep olduğunu bir kat dahi ispat eylemiş olup zat-ı şevketsimat-ı şahaneme vedia-i cenab-ı Kibriya olan bu kadar bilad ve ibadın sürur ve fesat ve mezalim ve taaddiyattan kurtulması cenab-ı

hilafetmeabıma lazım ve şeran ve mülken katli vacip ve mütahattim bir habis olduğundan ol babda canib-i şerif üzerine vüzera ve memurin ve asâkir-i gayretgüzin tayin ve sen ki vezir-i felatun nazir ve müşir rast-ı tedbir-i fetanet şimir-i müşarunileysin sana dergâr olan vusuk ve itimat ve hüsnü teveccühen müstakilen serasker-i sadakat küşter nasbolunarak kaffe-i memurin emir ve reyine mutabaat etmek üzere ruhsat ve istiklalin herkese ilan ve ifade kılındığına binaen sen dahi fetva-i şerife mucibince südur eden ferman-ı kaza cereyanım muktezası üzre bu babda sen dahi memurin-i saire ile bil ittihat leylen ve nehren kaleye top ve humbara yağdırıp gereği gibi hasr ve tazyik ve nev-ibeşerin derece-i nihayet olan vüs ve ihtimamını aleddevam icra eyleyerek kale-i merkumeyi zapt ve teshir eyledikten sonra paki-i merkumu dahi ele geçirip ceza-i sezasını tertip ile hain-i merkumun ser-i maktuu vazı sen ki ibret kılındı.

*Cenab-ı Hak, senin gibi mansur'ül-liva vezirimi berkarar ve mükerrem ve yüzünden din-i mübin ve saltanat-ı seniyye-i ebed rehinime nice nice hidemât-ı celile ve meser-i cemile ihsanı ile dü cihanda aziz ve muhterem edip seninle beraber bu hizmete can ve baş ile çalışanları da berhüdar ve han-ı amim'ün-nevval-i tacidaranemden behredar eyleye amin."*diyor ve devamında da: *"Rumeli Valiliği rütbesine haiz olanların emir ve nüfuzu aktar-ı Rumeli'nin her tarafına cari olduğu misüllü mevcut maiyetin olarak seninle beraber bil ittifak sadakat eylemiş olan Mora valisi düsturdan vezirim Seyit Mehmet Paşa ve Eğriboz muhafızı vezirim El hac Ali Paşa ve Karaman valisi ilhaken Akşehir ve Aksaray sancakları mutasarrıfı vezirim Ömer Paşa ve sabık İnebahtı muhafızı vezirim Seyit Hasan Paşa dame iclalehümün bu uğurda seninle bil ittifak eyleyeler…"*

Fi evail-i c. Sene 237

EK 40: Hurşit Ahmet Paşa'nın Tepedelenli Ali Paşa hakkındaki uydurduğu ferman(Cevdet, *Tarih,* Cilt XII., s. 291-293)

Sen ki seraskeri müşarül ileyhsin. Beş kuyularda tarafı devlet-i aliyyeme dehalet etmiş olan ağu mühürdar, Tahir Abbas Yanya'ya celb olunduktan sonra mağzub-ı padişahanem olan Ali Paşa habisi ile derun kalede mutahassın olan Toksa taifesinin celplerine Mirmiran-ı kiramdan Avlonya sancağı mutasarrıfı ömer dame ikbalehu ve merkumun ağu mühürdar ve Tahir Abbas vasıtalarıyla teşebbüs olunmuş ve kefe taifesinin celbine dahi Prizrin sancağı mutasarrıfı mirmiran-ı kiramdan Mahmut dame vasıta kılınmış olduklarından taifeyn-i merkumeteyn taraf-ıdevlet-i aliyyeme dehalet ederek rebiülahirin yirmi yedinci günü kale-i mezk'ure tarafından zabt ve teshir olunup habis-i merkum elli kadar adam ile iç kaleye kapanmış ve artık hayattan meyus olmuş idüğünden emval ve eşya-yı habisenin cebehanesinin olduğu mahalle vaz ederek rey talep etmekte olduğu ve rey verilmediği surette vücud-ı hasabet aludunu cebehane ile ilka-yı nar-ı hezeyan edeceği müBeyyin kapı kethüdası tarafına irsal etmiş olduğun bir kıta şukkan vasıl olmuştur. Mora vakasında itlak maddesine dair vaki olan iltimasın karin-i kabul olmayarak ol babda sana hitaben celâdetriz-i südur olan hatt-ı hümayun şevket makrunum mucibince habis-i merkumun idam ve izalesi matlub-ı kati-i hüsrevânem idüğü meczumun iken rey verilmek hususunu bu defa işara ibtidarın muceb-i iğbirar-ı tab-ı safa makrun-ı padişahanem olmaktan naşi bundan böyle dahi rey hususuna dair bir güna inha ve işarın vaki olur ise muceb-i tekdir ve tedibin olcağını ve habis-i merkume bir suretle rey vermiş isen bu babda verdiğin rey dahi nezdi ferdi şahanemde makbul ve muteber olmayacağını muhakkak bilip ne vechile ve ne tarik ile olur ise, şu hainin bir an akdem idam ve izalesiyle gailesini bitirmeye bezl-i cel-li meknet eylemen fermanım olmağın şerefriz-i südur olan hatt-ı hümâyûn mahebet makrun-ı tacidaranem mucebince iş bu emr-i celil-i kadrim isdar ile tisyar olunmuştu. İmdi hain-i merkumun bir lahza mukdim-i itmamkârı ile levs-i vücut habaset enduhın sahife-i alemden izale ve tathiri meramı padişahanem olduğuna mebni bu babda mücanebet eylemen babında ferman-ı alişanım sadır olmuştur.

Şerefyafte-i evail-i ca sene 1237

ÖZGEÇMİŞ

Süleyman UYGUN, Gaziantep'in Islahiye İlçesi'nde dünyaya geldi. İlk, orta ve lise tahsilini Islahiye'de tamamladı. 2001 yılında girdiği Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ordu Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nü 2004 yılında Bölüm üçüncüsü olarak bitirdi. Daha sonra Antalya Amerikan Kültür Merkezi İngilizce Dil Okulunda 12 ay İngilizce eğitimi gördü. 2006 yılında Sakarya Üniversitesi'nde Tarih Anabilim Dalı'nda, Yakınçağ Tarihi bölümünde yüksek lisans öğrenimine başladı. 2007 yılında Erasmus Programı ile Fransa'ya gitti. Fransa'nın Nancy şehrinde 18 ay boyunca kaldığı sürede bir taraftan tezini yazarken diğer yandan Fransızca eğitimi aldı.